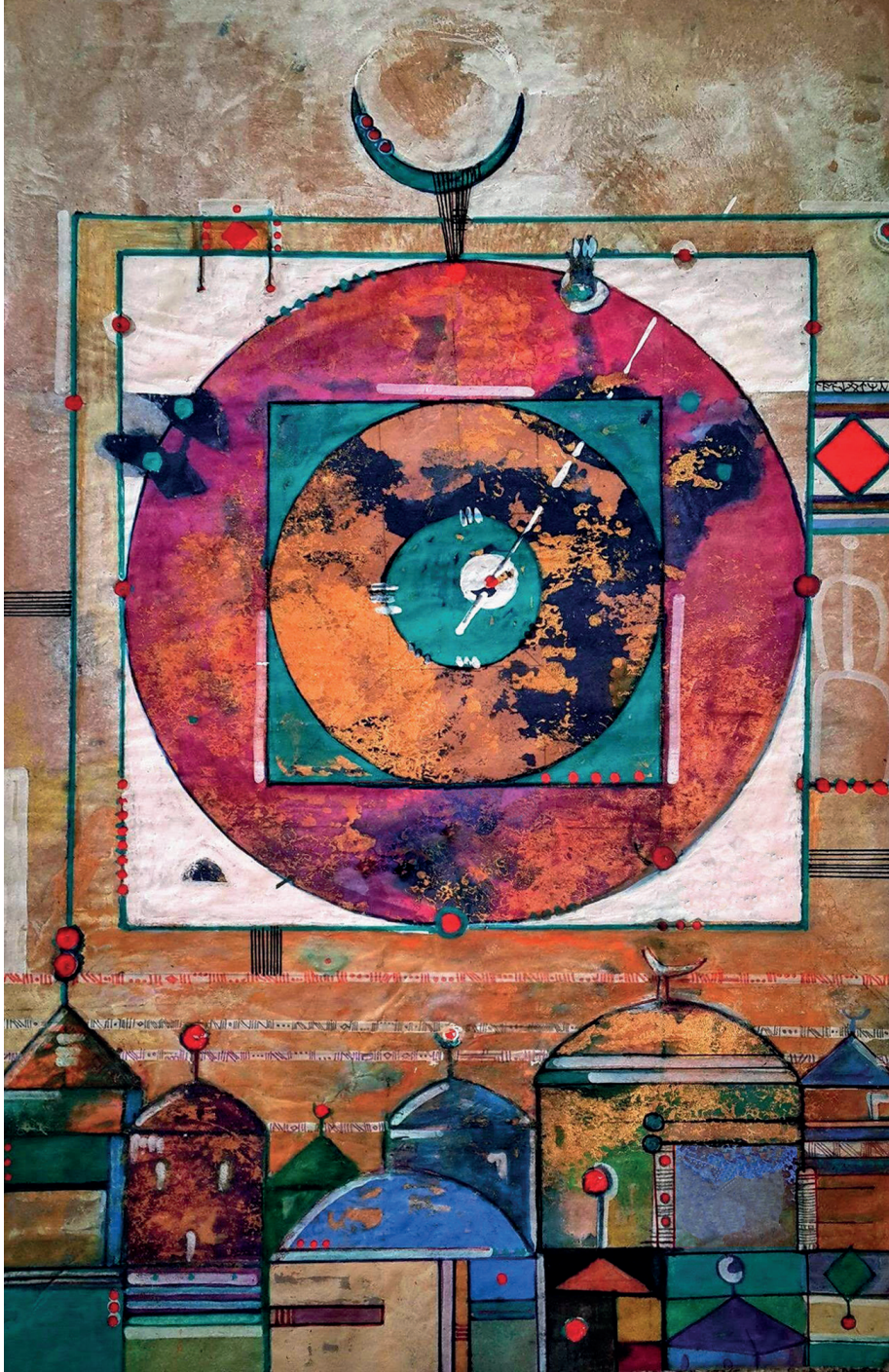

MİLLİYETÇİLİK

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ · JOURNAL OF NATIONALISM STUDIES

CİLT 3 SAYI 2 · VOLUME 3 ISSUE 2 / EKİM · OCTOBER 2021 / ISSN 2667 - 4459

MİLLİYETÇİLİK ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

(MAD)

Cilt: 3, Sayı: 2, Ekim 2021

MAD-JNS

JOURNAL OF NATIONALISM STUDIES

(JNS)

Volume: 3, Issue: 2, October 2021

ISSN 2667-4459

e-ISSN 2667-7911

Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi (MAD), bilimsel olan Milliyetçilik ve Milliyetçilik Teorileri hakkında disiplinler arası yaklaşımlar ve sosyal bilimlere ait tüm alanlarda yapılan araştırma, inceleme, kritik ve çeviri makalelere yer veren uluslararası hakemli bir dergidir. MAD, yılda iki kez çevrim içi ve matbu olarak yayınlanmaktadır (Nisan-Ekim). **MAD, bu alandaki çalışmaların nitelik ve niceliğini artırmayı amaçladığından özgür ve açık erişim yayın politikalarını benimsemektedir. Bu amaçla yazıların sunulması, değerlendirilmesi ya da yayınlanması için herhangi bir ücret talep edilmemekte, ayrıca yayınlanmış makalelere ücretsiz ve sınırsız erişim sağlamaktadır.**

The main aim of the International Refereed "**Journal of Nationalism Studies**" (JNS) is to publish interdisciplinary approaches and academic, scientific, research, critical and translation articles in all fields of social sciences about the theories of Nationalism and Nationalism, which are academic and scientific. JNS invites researchers and authors from different disciplines to contribute to the journal. JNS is published twice a year, online and in print edition (April-October). **Since JNS aims to increase the quality and quantity of the work in this field, it adopts free and open access broadcast policies. For this purpose of journal, there is no charge for submitting, evaluating, or publishing articles, and it also provides free and unlimited access to published articles.**

İletişim/Contact:

<http://dergipark.gov.tr/madergisi>

www.milliyetcilikarastirmalari.com

dergi@milliyetcilikarastirmalari.com

ISSN: 2667-4459, e-ISSN: 2667-7911

Periyot: Yılda 2 sayı (Nisan-Ekim)

Uluslararası Hakemli dergidir.

Baskı: Ceren Yayıncılık-(284) 214 82 82

Ekim/October 2021-EDİRNE/TÜRKİYE

MİLLİYETÇİLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
JOURNAL OF NATIONALISM STUDIES

ISSN 2667-4459/ e-ISSN 2667-7911

DERGİ SAHİBİ /OWNER

Öğr. Gör. Haluk KAYICI

BAŞ EDİTÖR/EDITOR IN CHIEF

Doç. Dr. Mehmet Kaan ÇALEN-Trakya Üniversitesi-Türkiye

TEKNİK EDİTÖR/TECHNICAL EDITOR

Öğr. Gör. Haluk KAYICI-Trakya Üniversitesi-Türkiye

İNGİLİZCE EDİTÖRÜ/ EDITOR FOR ARTICLES IN ENGLISH

Dr. Michael ERDMAN, The British Library-İngiltere

YAZIM EDİTÖRÜ/COPY EDITOR

Dr. Öğr. Üyesi Gamze YILDIZ ERDURAN-Trakya Üniversitesi-Türkiye

EDİTÖR YARDIMCISI/ASSISTANT EDITOR

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan TEMİZEL-Trakya Üniversitesi-Türkiye

KAPAK RESMİ/COVER PHOTO

Gökhan TEMİZEL

GRAFİK TASARIM/GRAPHIC DESIGN

İlter ALKAN

DİZGİ/TYPESETTING

Mehmet Ali KASAP

DANIŐMA-BİLİM KURULU

ADVISORY-SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Yusuf SARINAY, TOBB ETÜ-Türkiye

Prof. Dr. İrfan MORİNA, Priştine Üniversitesi-Kosova

Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK, İstanbul Üniversitesi-Türkiye

Prof. Dr. Könül BÜNYADZADE, Milli Elmlər Akademiyası-Azərbaycan

Prof. Dr. Mehmet Akif OKUR, Yıldız Teknik Üniversitesi-Türkiye

Prof. Dr. Bülent BAYRAM, Kırklareli Üniversitesi-Türkiye

Prof. Dr. Yahya Kemal TAŐTAN, Ege Üniversitesi-Türkiye

Prof. Dr. Levent BAYRAKTAR, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi-Türkiye

Doç. Dr. Fedora İvanovna ARNAUT-Kiev Taras Shevchenko
Üniversitesi/Ukrayna

Doç. Dr. Ufuk ÖZCAN, İstanbul Üniversitesi-Türkiye

Doç. Dr. Fatih Mehmet SANCAKTAR, İstanbul Üniversitesi-Türkiye

Doç. Dr. Elnur AĞAYEV, Lefke Avrupa Üniversitesi-KKTC

Doç. Dr. Sezai ÖZTAŐ, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi-Türkiye

Doç. Dr. Ramazan Erhan GÜLLÜ, İstanbul Üniversitesi-Türkiye

Doç. Dr. Mehmet Kaan ÇALEN, Trakya Üniversitesi-Türkiye

Dr. Michael ERDMAN, The British Library-İngiltere

Dr. Öğr. Üyesi Fahri ATASOY, Kırıkkale Üniversitesi-Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Gökberk YÜCEL, Amasya Üniversitesi-Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Ziya BÖLÜKBAŞI, Anadolu Üniversitesi-Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Dinçer ATAY-Kafkas Üniversitesi/Türkiye

Dr. Ferit Salim SANLI, Hacettepe Üniversitesi/Türkiye

Dr. İsmail Alperen BİÇER-Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/Türkiye

BU SAYININ HAKEMLERİ/REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Şenol DURGUN

(İstanbul Gelişim Üniversitesi-Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa Cevat ATALAY

(Gaziantep Üniversitesi-Türkiye)

Doç. Dr. Mehmet Kaan ÇALEN

(Trakya Üniversitesi-Türkiye)

Doç. Dr. Ümmet ERKAN

(Muş Alparslan Üniversitesi-Türkiye)

Doç. Dr. Tuba TOMBULOĞLU

(Mersin Üniversitesi-Türkiye)

Doç. Dr. Aziz ŞEKER

(Amasya Üniversitesi-Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan TEMİZEL

(Trakya Üniversitesi-Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Gökberk YÜCEL

(Amasya Üniversitesi-Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Ömer BAYKAL

(Bartın Üniversitesi-Türkiye)

Dr. Meltem ŞAHİN HASSAN

(Erciyes Üniversitesi-Türkiye)

**MİLLİYETÇİLİK
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

Cilt: 3, Sayı: 2,
Ekim 2021

İÇİNDEKİLER
Araştırma Makaleleri

**JOURNAL OF
NATIONALISM
STUDIES**

Volume: 3, Issue: 2,
October 2021

CONTENTS
Research Articles

Enes Bahadır KIZAK

1-30

27 MAYIS ASKERİ DARBESİNİN
ARDINDAN ALPARSLAN TÜRKEŞ
KARŞITLIĞININ BASINDA İNŞASI: AKİS
MECMUASI ÖRNEĞİ

THE CONSTRUCTION OF ALPARSLAN
TURKES RESISTANCE IN THE PRESS
AFTER THE MAY 27 MILITARY COUP:
THE SAMPLE OF AKİS MAGAZINE

İnan AKDAĞ

31-49

YAYILMACI MİLLİYETÇİ İDEOLOJİ
BELİRLENİMLİ TOPLUMSAL
FORMASYONLARIN YÜKSELİŞİ:
EKONOMİ POLİTİK AÇIKLAMA

THE RISE OF SOCIAL FORMATIONS
WHICH ARE DETERMINED BY
EXPANSIONIST NATIONALIST
IDEOLOGY: AN ECONOMY POLITICAL
EXPLANATION

Cem Ozan AVCI

51-84

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ MİZAH
ÜRETEBİLİR Mİ? ÇAYLAK DERGİSİ
ÖRNEĞİ (1976-1978)

CAN TURKISH NATIONALISM
PRODUCE HUMOR? ÇAYLAK
MAGAZINE EXAMPLE (1976-1978)

ASOS
indeks

Directory of
Research Journal
Indexing

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Bu eser Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

DOI: 10.53425/madergisi.906791

Araştırma Makalesi-Research Article

27 MAYIS ASKERİ DARBESİNİN ARDINDAN ALPARSLAN TÜRKESŞ KARŞITLIĞININ BASINDA İNŞASI: AKİS MECMUASI ÖRNEĞİ

Enes Bahadır KIZAK*

ÖZ: *Akis*, 1954 yılında yayın hayatına başlamıştır. Ancak 27 Mayıs'tan hemen önce kapatılmış ve askeri darbenin ardından yayın hayatına yeniden başlamıştır. Derginin imtiyaz sahibi Metin Toker'in aynı zamanda CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün damadı olması, *Akis*'i siyasi yaşamı okumada önemli bir noktaya taşımaktadır. *Akis*, 27 Mayıs sonrasında Başbakanlık Müsteşarı olan ve fikirleriyle diğer aktörlerden farklılaşan Alparslan Türkeş'e de önemli bir yer ayırmıştır. 27 Mayıs'tan, Alparslan Türkeş'in de tasfiye edildiği Kasım ayının sonuna kadar geçen sürede Türkeş, neredeyse bütün yayınların konusu olmuştur. Özellikle Alparslan Türkeş'in ve Türkeş'e yakın isimlerin iktidarı CHP'ye bırakmama fikri, *Akis*'te endişeyle karşılanmış ve bu fikirler üzerinden Türkeş'e karşı bir yayın politikası geliştirilmiştir. Alparslan Türkeş'in kişiliğinin övüldüğü durumlar da söz konusudur; ancak genel olarak değerlendirildiğinde, 27 Mayıs'tan itibaren Türkeş ve fikirleri eleştiri konusu haline getirilmiş, özellikle Metin Toker'in "Necip-Nasır" benzetmesi Türkeş'e yönelik algıları da etkilemiştir. Bu açıdan "kudretli albay" nitelemesinin kullanılması da anlamlıdır. *Akis* yayınlarında Alparslan Türkeş'e yönelik bu durumu yoğun bir şekilde işleyerek, Türkeş'in fikirlerine karşı bir yayın politikası izlemiştir.

Anahtar Kelimeler: 27 Mayıs, Alparslan Türkeş, Metin Toker, Akis, Milli Birlik Komitesi.

* Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler), enesbahadirkizak@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6893-0392.

Geliş Tarihi-Received Date: 30.03.2021
Kabul Tarihi-Accepted Date: 25.06.2021

THE CONSTRUCTION OF ALPARSLAN TURKES RESISTANCE IN THE PRESS AFTER THE MAY 27 MILITARY COUP: THE SAMPLE OF *AKİS* MAGAZINE

ABSTRACT: *Akis*, started its publication life in 1954. However, it was closed just before 27 May and resumed its broadcasting life after the military coup. The fact that Metin Toker, the privileged owner of the magazine, is also the son-in-law of CHP Chairman Ismet Inonu brings *Akis* to an important point in reading political life. *Akis* also devoted an important place to Alparslan Turkes, who became the Undersecretary of the Prime Ministry after May 27 and differentiated from other actors with him ideas. During the period from 27 May until the end of November when Alparslan Turkes was also liquidated, Turkes has been the subject of almost all publications. Especially the idea of not leaving the power of Alparslan Turkes and people close to Turkes to CHP was met with concern in *Akis* and a publication policy against Turkes was developed based on these ideas. There are also cases where Alparslan Turkes's personality is praised; However, when evaluated in general, Turkes and his ideas have been criticized since May 27, and especially Metin Toker's "Necip-Nasir" analogy has also affected the perceptions towards Turkes. In this respect, it is also meaningful to use the term "mighty colonel". *Akis*, on the other hand, dealt with this situation regarding Alparslan Turkes intensively in him publications and followed a publication policy against Turkes's ideas.

Keywords: 27 May, Alparslan Turkes, Metin Toker, *Akis*, National Unity Committee.

GİRİŞ

Kurmay Albay Alparslan Türkes, 27 Mayıs'ın ardından Başbakanlık Müsteşarlığı görevini yürütmeye başlamış, karar alma ve uygulama sürecinin etkin isimlerinden biri haline gelmiştir.¹ Makalede de bahsedileceği gibi Alparslan Türkes'in komite içerisindeki

¹ Doğan Akyaz, *Askerî Müdahalelerin Orduya Etkisi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 142; William Hale'ye göre Alparslan Türkes'in Başbakanlık Müsteşarlığı görevine getirilmesi, radikal bir dönüşümü savunan alt rütbeli subayların işini kolaylaştırmıştır. Bu yorumdan hareket eden Hale'ye göre Türkes'in Nasır'la karşılaştırılacak kadar güçlü olmasına dair yapılan yorumlar gerçeklikten uzaktır. Hale, 13 Kasım'la ilgili yaptığı yorumlarda Türkes'i "temizliğin kurbanlarından biri" olarak

gruplaşmalarda da etkin bir konum üstlenmesi, isminin sürekli öne çıkmasına ve tartışılmasına da sebep olmuştur.² Bu makalede, 27 Mayıs 1960'ta hiyerarşi dışı örgütlenmeyle gerçekleştirilen askeri darbenin ardından ortaya çıkan yeni siyasi süreçte *Akis* mecmuanın yayın politikasında Alparslan Türkeş'in yeri ve Türkeş'e yönelik bakış açısı incelenecektir. Metin Toker'in imtiyaz sahibi olduğu *Akis* mecmuası, ele alınan dönem itibariyle önem taşımaktadır. Zira aynı zamanda CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün damadı olan ve DP'ye yönelik basındaki muhalefetin başını çeken Toker'in yazılarıyla da destek sağladığı *Akis*, 27 Mayıs'tan itibaren komite içerisinde öne çıkan Alparslan Türkeş'e karşı bir yayın politikası izlemiştir. Bu yayın politikasının arkasında İnönü'nün olup olmadığını bilmek mümkün değildir; fakat 1944'teki Irkçılık-Turancılık Davası da göz önünde bulundurulduğunda Alparslan Türkeş ile İnönü arasında ciddi bir siyasi karşılıktan söz edilebilir. Bu durum, özellikle 27 Mayıs sonrasında da görünür hale gelmiş, Alparslan Türkeş'in başını çektiği ve daha sonra "14'ler" olarak adlandırılan grup ile İnönü'nün şahsında CHP arasında bir gerilim ortaya çıkmıştır. Bu gerilim; iktidarda kalma süresi³, seçimlerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ve DP'ye yönelik bakış açısı olmak üzere belirli hatlar

adlandırmaktadır. Bakınız. William Hale, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, çev. Ahmet Fethi (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014), 162, 173; Doğaner de Türkeş'in kendi inisiyatifleriyle Başbakanlık Müsteşarlığı koltuğuna oturduğunu ve tasfiyesine kadar bu makamda etkili bir figür olarak kaldığını ifade etmektedir. Bakınız. Yasemin Doğaner, "İhtilâlin Mantiği", *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* içinde, Haz. Mete Kaan Kaynar (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017), 108.

² Kurtuluş Kayalı'ya göre bu durum henüz 1959 yılında başlamıştır. Askeri darbe için oluşan gruplaşmalarda yer alan Vehbi Ersü'nün başını çektiği grup geçici iktidarı savunurken, Alparslan Türkeş'in dâhil olduğu grup sürekli iktidarı savunmaktadır. Kayalı, darbenin ardından da Milli Birlik Komitesi içerisinde dört beş farklı grubun oluştuğunu ve birbirleriyle mücadele eden bu gruplardan birine liderlik eden ismin de Alparslan Türkeş olduğunu aktarmaktadır. Bakınız: Kurtuluş Kayalı, *Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1994), 63, 75.

³ MBK üyelerinden Ahmet Er'in aktarımına göre CHP bu süreçte iktidarı bir an önce ele geçirmek ve Türkeş'in başını çektiği grubu ikna etmek için farklı formüller geliştirmiştir. Bunlardan biri, Afet İnan'ın evinde, İnönü başkanlığında yapılan bir toplantıda MBK üyelerine "tabii senatörlük" teklif edilmesinin kararlaştırılması ve komite üyelerine iletilmesidir. Ekim ayında Bülent Ecevit'in Ulus gazetesinde konuyu gündeme taşınmasıyla MBK içerisinde tartışma yaşanmış ve Türkeş'in başını

üzerinde ortaya çıkmıştır.⁴ Türkiye’de darbe sonrası siyaseti etkileyen ve tartışmalara sebep olan bu dinamikler, basında da yer edinmiştir. Özellikle 27 Mayıs sonrasında, Alparslan Türkeş’in güçlü bir faktör olarak liderliği ele geçireceği ve askeri yönetimi uzun ve kapsamlı hale getireceğine dair görüşler *Akis*’in yayınlarında önemli ölçüde yer tutmuştur. Toker, darbeden henüz 10 gün geçtikten sonra *Akis*’te kaleme aldığı bir yazıda, Alparslan Türkeş’i isim vermeden, Mısır’daki darbenin lideri Nasır’a benzetmiş ve Türkeş’e karşı bir yayın politikası izlemiştir. Bu makale, imtiyaz sahibi ve yazarının hem ilişkileri hem de görüşleri bakımından önem taşıyan *Akis*’in Alparslan Türkeş’e karşı tutumunu incelemek bakımından önemlidir. *Akis* mecmuası koleksiyonu Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nden elde edilmiştir. İlgili koleksiyonun 27 Mayıs 1960 - 2 Aralık 1960 tarihleri arasındaki 31 sayısı taranmıştır. Bu taramada Tarihsel Betimleyici Analiz yöntemi kullanılmıştır.

1. AKİS’E GENEL BİR BAKIŞ

Metin Toker tarafından, Ankara’da haftalık bir haber mecmuası olarak yayımlanan *Akis*, 15 Mayıs 1954-31 Aralık 1967 tarihleri arasında faaliyetini sürdürmüştür. Mecmuanın ilk sayısının kapığında Celal Bayar yer almış ve ilk sayının yazarları arasında Hikmet Bayur, Mücahit Topalak, Dr. Muhlis Ete, Doç. Cumhuriyet Ferman, Avni Başman, Türkân Baydar, Dr. Esad Eğilmez, Seyfi Kurtbek,

çektığı grubun da etkisiyle reddedilmiştir. Bakınız. Ahmet Er, *Hatıralarım ve Hayatım: 27 Mayıs’tan 12 Eylül’e* (Ankara: Biltek Yayınları, 2006), 78.

⁴ 27 Mayıs’ın ardından, MBK içerisinde Demokrat Parti’nin kapatılıp kapatılmaması tartışılmış ve kapatılmaması yönünde eğilimler söz konusu olmuşken, yapılan bir ihbar neticesinde iki yıldır kongre gerçekleştirilmeyen Demokrat Parti kapatılmıştır. Türkeş’in öne çıktığı grup, bazı CHP’li yöneticilerin tavırlarına karşı MBK olarak karar alınmasını sağlamış ve 32 numaralı tebliğ yayınlanmıştır. Bu tebliğde, bazı kimselerin 27 Mayıs’ı kendi partilerine mâl ederek diğer parti mensupları üzerinde baskı kurduğu ifade edilmiş ve 27 Mayıs’ın hiçbir şahsın ve zümrenin lehine yapılmadığı belirtilmiştir. Kısa bir süre geçtikten sonra Cemal Gürsel radyodan yaptığı konuşmada, bazı partilerin DP üyelerine karşı nahoş tavırlar takındıklarını ve bunu ileri götürdüklerini ifade etmiştir. Bakınız. Muammer Taylak, *27 Mayıs ve Türkeş* (İstanbul: Hamle Yayınları, 1994), 48.

Tülya Memluk, Bilge Karasu, İbrahim Cüceoğlu, Ferhan Onat, Fikret Adil, Orhan Remzi Yüreğir, Turhan Dilligil, Melih Başar, Tefrik Ünsi, Eşfak Aykaç ve Nermin Holat yer almıştır.⁵

Haftalık çıkan *Akis* mecmuasının kuruluşu, 1953 yılının sonlarında planlanmaya başlanmıştır. Mecmuanın çıkarılmasını planlayan üç kişi arasında; o dönem *Zafer* gazetesinde muhabirlik yapan Metin Toker, iş adamı ve Toker'in de Galatasaray Lisesi'nden arkadaşı olan Oktay Türegün ve Tülya Memluk yer almaktadır.⁶ Toker, 1953 yılında, Paris Üniversitesi Siyasal Bilimler Enstitüsü'ndeki Uluslararası İlişkiler bölümünü tamamlamış ve Türkiye'ye dönerek, Demokrat Parti'ye yakınlığıyla bilinen *Zafer* gazetesinde muhabirliğe başlamıştır. Toker'in *Zafer*'i tercih etmesinde, henüz Avrupa'dayken Türkiye'ye döndüğünde çıkarmayı düşündüğü *Time* tipi bir mecmuanın yalnızca Ankara'da çıkmasının mümkün olması, Ankara'da ise *Ulus* ve *Zafer*'in öne çıkması etkili olmuştur. Ayrıca Toker'in o dönemdeki siyasi ve fikri eğilimi de DP yanlısıdır. Ancak kısa bir süre sonra, DP'nin resmi gazetesi sayılabilecek bir gazetede çalışmak rahatsızlık yaratmış ve Toker, *Akis*'i kurmaya karar vermiştir.⁷

Metin Toker, *Akis*'in ilk sayısında, "tarafsızlık" iddiasını da vurgulamak amacıyla Başbakan Adnan Menderes ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'den, *Akis*'e bir yazı yazmalarını istemiştir. İnönü, Toker'e sorumlusunu tanımadığı ve meşrebini bilmediği bir mecmuaya yazı yazmayacağı cevabını vermiştir. Menderes ise; yazı talebi üzerine "Metin, benim ağzımdan bir yazı yazsın. Görüp imzalayayım. Yayınlasınlar" cevabını vermiştir.⁸ *Akis*'in ilk sayısında, mecmuanın kuruluşundan iki ay önce çıkacağı ancak çeşitli faktörlerden dolayı gecikme yaşandığı ifade edilmiştir. Amacını, "Bir aktüalite mecmuası meydana getirmek" ifadeleriyle açıklayan mecmua, "Bir aktüalite mecmuası ki onu okuyan münevver, kendisini

⁵ *Akis*, 15 Mayıs 1954, 3.

⁶ Şule Tokatlı, "Metin Toker ve Akis Ekseninde Türk Siyasi Hayatına Bakış" (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2018), 44.

⁷ Onur Çelebi, "Gazeteciliğe Adanmış Bir Ömür: Metin Toker" (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2015) 93.

⁸ Tokatlı, "Metin Toker ve Akis", 30.

alâkadar eden her mevzuu bulabilsin. Bir hafta içinde yurtta olup bitenleri toplu halde gözden geçirebilsin” diyerek, münevverlik üzerinden hedef kitlesinin tanımını şu şekilde yapmıştır:

Bizim ‘münevver’den anladığımız, kuyusunun dibinde yaşayan âlim değildir. Çeşitli mevzularda derinliğinden ziyade genişliğine bir fikir sahibi bulunan, politikaya da meraklı, maça da giden, iktisadî meseleleri de takip eden, sinemayı da seven, kitap okuyan, hâdiseleri bilen bir insan... Siz, biz işte!. Öğretmen, doktor, avukat, subay, üniversiteli, memur, asistan, profesör, ev kadını...⁹

Mecmuada iç ve dış politika, iktisat, askerlik, kadın, spor, sanat vb. sayfaların bulunacağı belirtilmiştir. *Akis*’in iddiası, ele aldığı konuları en cazip tarzda ele almak, olayları gazetelerdeki kuru aktarımdan kurtararak iç yüzlerini ortaya koymak ve konuları kendilerine has üslupla aktarmaktır. Mecmuadaki ana başlıklar, “Yurtta Olup Bitenler”, “Dünyada Olup Bitenler”, “İktisadi ve Mali Sahada”, “Kültür Sahasında”, “Tıp Dünyasında”, “Askerlik Sahasında”, “Kadınlar Arasında”, “Kitaplar Âleminde”, “Basından Akisler”, “Sanat Dünyasında”, “Spor Âleminde” ve “Okuyuculardan Mektuplar” şeklinde yer almıştır.¹⁰

Akis mecmuasının imtiyaz sahibi Metin Toker’ın DP’ye yönelik tutumu, zaman içerisinde değişmiştir. *Akis*’in başlangıç tutumu tarafsızlık üzerinedir ve kapağında Celal Bayar’ın bulunduğu ilk sayısı, 6 bin basılırken bunların yarısı satılmıştır. Zaman içerisinde mecmuaya yönelik ilgi artarken, *Akis* hakkında Başbakan Menderes tarafından “tarafsızlık kisvesi” altında çıkarıldığına dair yorumlar yapılmıştır. Mecmua, DP çevresinde ise “DP içerisindeki muhalif bir grup tarafından finanse edilmekle” suçlanmıştır. Ancak zaman içerisinde, mecmuada DP’nin tutumuna yönelik eleştiriler başlamış ve Toker’ın aktarımıyla “DP’ye doğru yolu gösterme çabası” söz konusu olmuştur.¹¹ Toker’e göre DP, *Akis*’i *Akis* yapan ortamı tutum değişikliğiyle sağlamıştır. Zira DP liderleri, zaman içerisinde her yerde düşmanlar görmeye başlamışlar ve anti-demokratik bir gidişat içerisinde girmişlerdir. Bu noktada, DP’nin *Akis*’e karşı tutumunu

⁹ *Akis*, “Kendi Aramızda”, 15 Mayıs 1954, 3.

¹⁰ *Akis*, “Kendi Aramızda”, 15 Mayıs 1954, 3.

¹¹ Metin Toker, “*Akis*’in Hikâyesi 1954-1968”, *Akis*, 31 Aralık 1967, 18-20.

sertleştirilmesine yol açan iki faktör söz konusu olmuştur. Birincisi, Metin Toker 1954 yılında İsmet İnönü'nün kızı Özden İnönü ile nişanlanmış ve ardından da evlenmiştir. Böylece Toker, İnönü ailesine doğrudan dâhil olurken CHP çevreleriyle de gittikçe yakınlaşan ve siyasi süreci yakından takip eden bir konum üstlenmiştir. DP'nin tutumunu değiştiren ikinci faktör ise *Akis* mecmuasının, dönemin Devlet Bakanı Mükerrerem Sarol'a karşı başlattığı kampanyadır. *Akis*, Sarol'un, aynı zamanda sahibi olduğu Türk Sesi gazetesiyile ilgili bakanlık nüfuzunu kullandığını iddia etmiştir. Sarol ile *Akis* arasındaki mücadele mahkemeye de yansımış ve neticede Toker, 7 ay 23 gün hapis cezası ile 7777 lira para cezasına çarptırılmıştır.¹²

27 Mayıs'a giden süreçte etkisini gittikçe artıran *Akis*, 29 Nisan 1960 tarihinde matbaasıyla birlikte kapatılmış; darbeden üç gün sonra yayın hayatına tekrar başlamıştır. Mecmua, 27 Mayıs'tan sonra tamamen askeri müdahaleye odaklanmış ve darbeden sonraki ilk sayının neredeyse bütün yazılarını Metin Toker kendisi hazırlamıştır. 27 Mayıs sonrasındaki ilk sayı, 150 bin adet basılmış ve basılan mecmuaların hepsi satılmıştır. Toker'e göre *Akis*, 27 Mayıs'tan sonra görevini tamamlamış ve verdiği mücadeleyi başarıyla tamamlamıştır.¹³ Medyadaki yeni teknolojilere uyum sağlayacak maddi güce sahip olmayan mecmua, 31 Aralık 1967 yılında yayın hayatına son vermiştir.

2. AKİS'İN ALPARSLAN TÜRKEŞ'E KARŞI TUTUMU

27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen askeri darbe, gerçekleşme şekli ve uzun vadeli süreçleri itibariyle önemli dinamikler içermektedir. 27 Mayıs, askeri hiyerarşinin dışında gerçekleşmiştir ve meydana gelme sürecinde gizli örgütlenmeleri içermektedir. Emir-komuta zinciri dışındaki müdahale şeklinin Cumhuriyet dönemindeki başarılmış ilk ve son örneğini oluşturmaktadır.¹⁴ Bu örgütlenme modeli, hiyerarşiyi arka planda bırakırken askeri teamülleri de işlevsiz bırakmış ve ortaya çıkan cunta içerisinde belirli isimler öne çıkmaya

¹² Toker, "Akis'in Hikâyesi", 18-20.

¹³ Çelebi, "Gazeteciliğe Adanmış", 109.

¹⁴ Akyaz, *Askerî Müdahalelerin*, 76.

başlamıştır. Henüz darbenin örgütlenme aşamasında, belirli fikir ayrılıklarının da bu paralelde gelişmeye başladığı anlaşılmaktadır. Gizli örgütlenme içerisinde, örgütlenmenin generaller önderliğinde yürütülmesi ile alt rütbeliler önderliğinde yürütülmesini savunanlar arasında rekabet olduğu anlaşılmaktadır.¹⁵ Akyaz'a göre iktidarın geleceğine dair tartışmalar yine bu dönemde yaşanmaya başlamıştır. Müdahale sonrasına ilişkin farklı görüşler, henüz 9 Subay Olayından¹⁶ sonra başlamış ve sonrasında iyice belirgin hale gelmiştir.¹⁷ 1959 yılında, Vehbi Ersü'nün başını çektiği bir grup ile Alparslan Türkeş'in başını çektiği diğer grup arasında, iktidarda kalıp kalmama konusunda ayrılığın yaşandığı bilinmektedir.¹⁸ Nitekim Alparslan Türkeş de bunu doğrulamaktadır. Alparslan Türkeş'in aktarımına göre; kendisini cuntaya davet eden Talat Aydemir, iktidar değişikliğinin ardından ne olacağı sorusuna "Halk Partisi'nin başa getirileceği" cevabını almış ve Aydemir'e, ordunun politika dışı kalması gerekliliğini ifade etmiştir. Sonrasında cuntaya girmeyi kabul eden Alparslan Türkeş, cuntaya dâhil olmasının arka planında, ülkedeki huzursuzluğun ve İnönü'nün asker tarafından iktidara getirilmesini engellemek olduğunu aktarmaktadır. Alparslan Türkeş'e göre DP'nin devrilmesi ve CHP'nin iktidara getirilmesi doğru değildir; DP'lilerle ilgili hüküm ise ancak mahkeme tarafından tespit edilmelidir.¹⁹ MBK üyelerinden Orhan Erkanlı'ya göre de askeri darbeye ve darbe sonrasına kendisini en iyi hazırlamış ve kafasında planlarını hazırlamış olan isim Alparslan Türkeş'tir.²⁰

¹⁵ Ümit Özdağ, *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali* (İstanbul: Boyut Yayınları, 1997), 112.

¹⁶ 1957 yılının sonlarında, Kurmay Binbaşı Samet Kuşçu'nun ordu içerisinde darbe hazırlığı yapan bir grubu ihbar etmesiyle başlayan soruşturmada aralarında Yarbay Faruk Güventürk ve Albay İlhami Barut'un da bulunduğu 9 subay tutuklanmış ancak yargılama sürecinin sonunda sekiz subayın beraatına karar verilirken Samet Kuşçu'ya, "ordu isyana teşvik etmek" suçundan 2 yıl hapis cezası verilmiştir.

¹⁷ Akyaz, *Askerî Müdahalelerin*, 105.

¹⁸ Kayalı, *Ordu ve Siyaset*, 63.

¹⁹ İbrahim Metin, *İhtilalciler Hesaplaşıyor: 27 Mayıs-14'ler ve Dündar Taşer* (Ankara: Töre Devlet Yayınları, 2012), 123.

²⁰ Orhan Erkanlı, *Anılar... Sorunlar... Sorumlular* (İstanbul: Baha Matbaası, 1973), 111.

Alparslan Türkeş'in görüşleri ve CHP'ye yaklaşımı, özellikle 27 Mayıs sonrasında elde ettiği konumun önemi de düşünüldüğünde çatışmalı bir ortama sebep olmuştur. Cemal Gürsel'in yardımcısı olan Alparslan Türkeş, darbenin ardından başbakanlığa gittiğinde, aybaşı geldiğinden memurların maaşlarını alabilmeleri için maaş bordrolarını imzalayacak bir yetkiliye ihtiyaç olduğunu öğrenmiş ve belgeyi imzalamıştır. Böylece Alparslan Türkeş, Başbakanlık Müsteşarlığına, 30 Mayıs 1960 tarihinde, Resmi Gazete'de de yayınlanan yazıyla getirilmiştir.²¹ *Akis*'e göre ise Alparslan Türkeş, MBK üyeleri arasında iyi dil bilen iki kişiden biridir. Sami Küçük, yabancı elçilikleri dolaşarak müdahaleyi haber vermek ve diplomatlardan dışarı çıkma yasağına uymalarını istemekle görevlendirilirken, Alparslan Türkeş ise yabancı gazetecilerin geleceği düşünülerek Gürsel'in yanında görevlendirilmiştir. Mecmua, Alparslan Türkeş'in yabancı muhabirler üzerinde "rejimin kudretli adamı" intibasını uyandırmak istediğini ve bunda da başarılı olduğunu iddia etmektedir.²² Ortaya çıkan yeni durum, Alparslan Türkeş'in konumunu ve Gürsel'e yakınlığını da güçlendirmiştir. Alparslan Türkeş, Devlet Başkanlığı, Başbakanlık ve Milli Savunma Bakanlığı yetkilerini kendinde toplayan Gürsel'in ardından gelen en önemli aktör haline gelmiştir. Bu durum, özellikle CHP ve İnönü'ye olan mesafeli yaklaşımı ile değerlendirildiğinde, Alparslan Türkeş'e yönelik karşıtlığı anlaşılır hale getirmektedir. Türkeş'e göre Türkiye, en kısa zamanda adil ve serbest seçimlere gitmelidir. Bu seçimlere, ülkede demokrasinin devam ettirilmesi amacıyla DP'nin de katılacağını belirtmesi²³, Alparslan Türkeş karşıtlığının daha da artmasına sebep olmuştur.

Akis mecmuası ve özellikle Metin Toker, bu süreç içerisinde CHP'yle organik bir bağı olduğuna dair ipuçları vermektedir. Aile ilişkileri haricinde, İnönü'nün Milli Birlik Komitesi ile ilişkileri yönetime açısından Toker'i kullandığı anlaşılmaktadır. 27 Mayıs'ta müdahale gerçekleşirken, kaza kurşunu sebebiyle hayatını kaybe-

²¹ Muammer Taylak, *27 Mayıs ve Türkeş* (İstanbul: Hamle Yayınları, 1994), 48.

²² *Akis*, "Ya Türkeş'in Durumu...", 21 Kasım 1965, 10.

²³ Özdağ, *Menderes Döneminde*, 249.

denler için 10 Haziran 1960 günü düzenlenmesi planlanan tören öncesinde yaşananlar, bu durumu kanıtlar niteliktedir. İnönü, törendeki yerini öğrenebilmek adına damadı Metin Toker aracılığıyla Alparslan Türkeş'e ulaşmış ve dolaylı yoldan Alparslan Türkeş'le iletişim kurmuştur. Türkeş, yürüyüş yolunun uzun ve halkın katılımının da yoğun olacağı endişesini taşıdığını belirterek, Cemal Gürsel'in de törene katılmayacağını aktarmış ve İnönü'nün de katılması gerektiğini belirtmiştir.²⁴Toker'in ve dolaylı yoldan *Akis*'in konumu, İnönü ve CHP'yle var olan aile ilişkilerinin de yansıması olarak, 27 Mayıs'ın ardından yaşanan gelişmelerin irdelenmesini de önemli hale getirmektedir.

Akis mecmuası, 27 Mayıs 1960'tan, 2 Aralık 1960'a kadar geçen süre içerisinde 31 sayı yayınlanmıştır. Metin Toker'in 9 Haziran 1960 tarihinde yayınlanan sayıdaki, "Hatalı Teşhisten Sakınlım" başlıklı yazısı Alparslan Türkeş'i Nasır'a benzeten ve dolaylı yoldan Türkeş'ten ilk defa bahseden yazı olmuştur. Türkeş'in isminin geçtiği ilk sayı ise 16 Haziran 1960'ta çıkmıştır. "Yurtta Olup Bitenler" ana başlığı altındaki metinde, 10 Haziran 1960'ta gerçekleştirilecek törenlere İnönü'nün ve Gürsel'in katılımıyla ilgili görüşmelerin içeriği aktarılmaktadır. Metinde geçen ifade şu şekildedir:

...Cenaze töreninin halkı heyecanlandıracağı muhakkaktı. Ama İnönü şehitlere karşı vazifesini yapmalıydı. Bunun üzerine İnönü yeni idareyle temas edilmesini ve onunla istişarede bulunulmasını istedi. Başbakanlık Müsteşarı Kurmay Albay Alpaslan Türkeş son derece nazik bir tarzda bu meseleye bir hal çaresi bulmak için bizzat General Gürsel'le görüşeceğini bildirdi...²⁵

Akis mecmuası incelendiğinde, Alparslan Türkeş'in isminin çoğunlukla haber içeriğinde, bir olayın aktarımında ve betimlenmesinde geçtiği görülmektedir. Ancak *Akis* mecmuasının görüşlerini irdellemek adına, özellikle Alparslan Türkeş'in yoğun olarak geçtiği sayılar gözlemlenmiş ve önemli sayılabilecek üç başlık belirlenmiştir. Öncelikle, Metin Toker'in köşe yazısında Alparslan Türkeş'i Nasır'a benzetmesi, 27 Mayıs'ın ardından Türkeş'e yönelik olumsuz bir algının oluşmasında etkili olmuş ve 27 Mayıs incelemelerinde

²⁴ Taylak, 27 Mayıs, 51.

²⁵ *Akis*, "Cenaze Hadisesi", 16 Haziran 1960, 7.

bu ifadenin geçtiği anlaşılmıştır. İkincisi, Alparslan Türkeş'in Başbakanlık Müsteşarlığından istifası gündem yaratmış ve *Akis* de bu süreci derinlemesine irdelemiştir. Son olarak; 13 Kasım 1960'ta gerçekleşen tasfiyenin hedefindeki Alparslan Türkeş, tasfiyenin hemen ardından yayınlanan üç sayıda incelenmiştir.

2.1. Alparslan Türkeş ve Nasır Arasındaki İlişki

27 Mayıs'ın ardından nasıl bir yönetim izleneceğine dair tartışmalar, daha önce de ifade edildiği gibi henüz darbenin örgütlenme sürecinde başlamıştır. Bu noktada öne çıkan isimlerden olan Alparslan Türkeş, DP'yi devirip CHP'yi iktidara taşımanın doğru olmadığını belirtmiştir. Neticede, Milli Birlik Komitesi'nde farklı gruplaşmalar oluşsa da iktidara bakış açısı bakımından iki grup ortaya çıkmıştır.²⁶ Alparslan Türkeş, Orhan Kabibay, Orhan Erkanlı, Dünder Taşer, Muzaffer Özdağ, Mustafa Kaplan, İrfan Solmazer, Rifat Baykal ve Ahmet Er'den oluşan bir grup, iktidarı hemen devretmeme niyetindedir. Komite içerisinde Cemal Madanoğlu, Sami Küçük, Sezai Okan, Osman Köksal, Ekrem Acuner ve Mucip Ataklı'dan oluşan diğer bir grup ise iktidarı bir an önce CHP'ye teslim etme fikrini savunmuştur.²⁷ Alparslan Türkeş'in öne çıktığı ve "radikaller" olarak adlandırılan grup, MBK'nin CHP'ye karşı kurumsal olarak tavır almasını da sağlamıştır. Nitekim MBK tarafından yayınlanan "32 Numaralı Tebliğ", bazı kişilerin, gerçekleştirilen askeri hareketi kendilerine mâl etmeye çalıştığını ve farklı partilerin üyelerine baskı kurduğunu belirtmektedir. Tebliğde, 27 Mayıs'ın hiçbir kişinin ve zümrenin lehine yapılmadığı ifade edilmiştir.²⁸

²⁶ Numan Esin, *Devrim ve Demokrasi: Bir 27 Mayısçının Anıları* (İstanbul: Doğan Kitap, 2005), 119.

²⁷ Erdoğan Örtülü'ye göre ise MBK içerisinde 14'ler, 11'ler, 7'ler ve 5'ler olmak üzere dört farklı grup vardır. Komiteye kısa sürede hâkim olan ve istediği kararı çıkarabilen 14'lerin amacı iktidarda kalmak ve komiteyi parti haline getirmektir. 11'ler, seçimleri en kısa sürede gerçekleştirerek iktidarı CHP'ye devretmek amaçlıdır. 7'ler, iki grup arasında arabulucu rolünü üstlenirken, generallerin oluşturduğu 5'ler ise bütün grupların üzerinde tarafsız ve uzlaşmacı bir tavır sergileme amaçlıdır. Bakınız. Erdoğan Örtülü, *3 İhtilalin Hikayesi* (İstanbul: Milli Ülkü Yayınevi, 1966), 27.

²⁸ Taylak, *27 Mayıs*, 64.

Milli Birlik Komitesi içerisinde ortaya çıkan yeni süreç ve gelişmeler, temel dinamiğini fikir ayrılıklarının oluşturduğu bir ayrılığı da gündeme getirmiştir. 31 Mayıs 1960 tarihinde, *Le Monde* gazetesinde bir röportaj yapan Alparslan Türkeş, seçimlerin üç ay içerisinde yapılmasının zor olduğunu ve düzeni oluşturmak adına gerekli zamanın uzun olabileceğini aktarmıştır. Alparslan Türkeş'e göre 1950'den önce CHP'nin politikaları tasvip edilmemektedir. 27 Mayıs sonrasında oluşan MBK'nin üyeleri de CHP'ye açık bir sempati beslememektedir. Sanlı'ya göre 5 Haziran'da Türk basınına konu olan bu röportaj, Alparslan Türkeş için şimşekleri üzerine çektiği ilk gelişme olarak addedilmektedir.²⁹ Gerçekten de *Akis*'in 319. sayısında bu duruma yer verilmiş ve "İnkılâbın ilk günlerinde *Le Monde* gazetesine bir beyanat vermiş ve bu beyanat bazı kimselerin Albay Türkeş'e bir nevi Albay Nasır gözüyle bakmalarına yol açmıştı" ifadeleri kullanılmıştır.³⁰ Esas olarak bunu dile getiren de yine *Akis* mecmuasıdır. *Akis*'in imtiyaz sahibi Metin Toker, *Akis* mecmuasında kaleme aldığı yazıda, 27 Mayıs'ta gerçekleşen darbeden, yeni bir darbe çıkabileceğini ilk kez ima etmiştir. Toker, yazısında şu ifadeleri kullanmıştır:

27 Mayıs tarihinden iki hafta geçmiş bulunuyor. İlk günlerin heyecanı yatışmış, hisler yerlerini kısmen mantığa ve fikirlere bırakmıştır. Artık Türkiyemizin cereyan eden hâdiseler hakkında ciddi olarak düşünmek, bazı teşhisler koymak ve neticelere varmak imkânı belirmiştir. Kolay geçen ameliyatların ehemmiyeti ekseriyatı küçümsenir. "İnkılâp Hareketi" adını taşıyan İhtilal de görülmemiş, inanılmaz bir rahatlık içinde başarıya ulaştığı için hakiki mahiyeti bazı kimselerin gözünden kaçmıştır. Bunun, elbette ki son derece mükemmel hazırlanmış, ama nihayet bir askeri darbe olduğu kanaati ilk günlerde yabancı basma hâkim olmuştur. Bu yüzdendir ki Türkiye'de de bir Nasır'ın ortaya çıkması ihtimali bilhassa anglo-sakson çevrelerde yüreklere endişe serpmiştir.³¹

Metin Toker'in yazısı, basında Alparslan Türkeş'e yönelik karıştırlıkta önemli kırılma noktalarından biri olmuştur. Zira 27 Ma-

²⁹ Ferit Salim Sanlı, "13 Kasım 1960 Tasfiyesine Giden Süreçte Alparslan Türkeş ve Milli Birlik Komitesi İçinde İhtilaf", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 27 (Bahar 2018): 8.

³⁰ *Akis*, "Hep de ona mı?", 26 Eylül 1960, 6.

³¹ Metin Toker, "Hatalı Teşhisten Sakıyalım", *Akis*, 9 Haziran 1960, 5.

yıs'a dair anlatımların çoğunda Alparslan Türkeş faktörü, "radikal-lik" ile "Nasır" üzerinden aktarılmıştır.³² Buna göre Gürsel'e yönelik olumlu bir itimat söz konusudur; fakat tıpkı Mısır'da General Necib'in, Cemal Abdülnasır tarafından "darbe içinde darbe" gerçekleştirilerek devrilmesi gibi Alparslan Türkeş'in de güçlü bir figür olarak bunu gerçekleştireceğine dair bir algı yaratılmaya başlanmıştır. Alparslan Türkeş ise bu algıyı kesinlikle reddederken, kendisinin 27 Mayıs'tan sonra siyasi bir parti kurma çalışmalarına başladığını aktarmaktadır.³³

Metin Toker, 27 Mayıs'ın askeri bir müdahaleden çıkıp, bir "hareket" haline geldiğini ifade ettikten sonra bu hareketin hangi yönde gelişeceğini tespit edebilmek için askeri müdahaleye ya da kendi deyimiyle "ihtilale" konulacak teşhiste hata yapmamak gerektiğini aktarmaktadır. 27 Mayıs'ın önemli dinamiği olan "sivil ve aydın zümreler" birlikteliği Toker'de yer bulmuştur. Ona göre sivil

³² Feroz Ahmad, Türkeş ve Erkanlı'yı radikal eğilimli olarak nitelendirirken, Türkiye'yi seçkinlerin tasarladıklarından farklı bir yola sokmayı gündemlerine alarak, Nasır'dan etkilendiklerini aktarmaktadır. Bakınız. Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014), 152-154; Yalçın Küçük'e göre askeri müdahalenin gerçekleştiği dönemdeki rütbeli askerler, meseleyi "Necip ile Nasır" denklemi içerisinde değerlendirmişlerdir. Bakınız. Yalçın Küçük, *Türkiye Üzerine Tezler: 3* (İstanbul: Tekin Yayınevi, 1990), 174; William Hale, Ankara'daki yabancı gazetecilerin Türkeş'i Nasır'la karıştırmalarını aktarırken, 13 Kasım operasyonunun da Albay Nasır ve arkadaşlarının, General Necip'i saf dışı bıraktığı Mısır deneyiminin tersi gibi betimlendiğini belirtmektedir. Bakınız. Hale, *Türkiye'de Ordu*, 173; Suavi Aydın ve Yüksel Taşkın ise "Nasır" benzetmesi haricinde kullanılan bir diğer ifadeyi, "Kudretli Albay"ı kullanmış ve Türkeş'e "27 Mayıs'ın Kudretli Albayı" isminin takıldığını belirtmiştir. Bakınız. Yüksel Taşkın ve Suavi Aydın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 77.

³³ Hulusi Turgut, *Şahinlerin Dansı Alparslan Türkeş'in Anıları* (İstanbul: ABC Basın Ajans Yayınları, 1995), 257; CHP'nin erken seçim çağrısına MBK içerisinde Türkeş'in başını çektiği grup haricinde CKMP lideri Osman Bölükbaşı da soğuk durmaktadır. Türkeş ise böyle bir durum karşısında, DP seçmeninin de kendisini temsil edebilmesi adına Milli Birlik Komitesi'nin "Milli Birlik Partisi" adıyla siyasi bir partiye dönüşmesini önermiştir. Ekrem Alican, Abdullah Gözübüyük ve Selim Sarper gibi isimlerin, Alparslan Türkeş'le bir araya gelerek, özellikle DP seçmeninin oylarını alabilecek bir parti üzerine çalıştığı, Gürsel'in de bu girişimi desteklediği aktarılmaktadır. Bakınız. İlhan Bahar, *Alparslan Türkeş ve Ülkücü Hareket: Üçüncü Yol* (İstanbul: Hareket Yayınları, 2011), 147.

ve asker aydınlar, birbirlerinin manevi desteklerine sahip olarak çalışmışlardır. 27 Mayıs “namuslu bir aydın hareketi” olduğundan askeri idare de sivillerin desteğini sağlamıştır. “Askeriyle ve sivilıyla namuslu Türk aydını Türkiye’de paternalizm karakteri taşıyan bir idare kurmak hedefi gütmemektedir” diyen Toker’e göre böyle bir yola sapmak, asıl amaçtan uzaklaşmaktır ve bunu gerçekleştirenler yalnız kalacaktır.³⁴ Bu noktada, Toker’in ordunun kalanını da memnun etmeye çabalamakla birlikte orduya imalı bir uyarı mesajı verdiği de anlaşılmaktadır. Toker, ordunun ilerici vasfından ve 27 Mayıs’ı övdükten sonra, paternalizmi tehdit olarak algıladığını ifade etmiş ve bunu gerçekleştirmek isteyenlere sivillerin destek veremeyeceğini de belirtmiştir. Bu yazı, doğrudan Alparslan Türkeş’i hedef alması bakımından önem taşımaktadır.

2.2. Betimlemeler ve İzlenimler

Akis mecmuasında Alparslan Türkeş’le ilgili ifadeler, 27 Mayıs’tan itibaren özellikle “Yurtta Olup Bitenler” başlığının altında yer almış ve başlangıçta izlenimlere ve olay aktarımlarına dayalı kalmıştır. 6 Temmuz 1960 tarihli *Akis*’te, Başbakanlık Müsteşarı Alparslan Türkeş’in, Gürsel’in hemen arkasından çıktığı ve koltuğunun altında Yüksek Soruşturma Kurulu üyeleriyle alakalı kabarık bir dosyanın bulunduğu aktarılmaktadır.³⁵ 20 Temmuz 1960 tarihli *Akis*’te ise Cemal Gürsel’in bir seyahatine değinilmiş ve Alparslan Türkeş’in de bu seyahatte Gürsel’e eşlik edeceği aktarılmıştır.³⁶ 27 Temmuz 1960 tarihinde yayınlanan *Akis*’te ise Alparslan Türkeş’in de dâhil olduğu bazı MBK üyelerine övgü söz konusudur. Menderes dönemi ile içinde bulunulan dönemi karşılaştıran “*Akis*” imzalı yazıda şu ifadeler kullanılmıştır:

Menderesin midecileri, dalkavukları, o Burhan Belgeler, Medenî Berkler, Atfı Benderlioğullar, Memduh Yaşalar, Feruzan Tekiller, Altemur Kılıçlar ve benzerlerinden mürekkep akıl yoldaşları neredeydi, General Kızıloğullu, Albay Türkeşli, Albay Ataklılı ve Yarbay Akkoyunlulu vaktur, asil grup neredeydi...³⁷

³⁴ Toker, “Hatalı Teşhisten”, 5.

³⁵ *Akis*, “Eleğin Üzerindeler”, 6 Temmuz 1960, 12.

³⁶ *Akis*, “Gayretkeşlik”, 20 Temmuz 1960, 17.

³⁷ *Akis*, “Kendi Aramızda”, 27 Temmuz 1960, 5.

Ayrıca aynı 310. sayının 16. sayfasında Alparslan Türkeş'in bir fotoğrafı kullanılmış ve fotoğrafın altında, "Çalışan Beyin" ifadesi yer almıştır. Bu dönem haberlerde, kontrollü ve saygılı bir dilin kullanıldığı anlaşılmaktadır. 3 Ağustos 1960 tarihli sayıda ise Alparslan Türkeş'in Irkçılık-Turancılık Davası'nda yargılanması gündeme gelmiştir. Bunun arka planında ise o dönem yayın yapan *Havadis* gazetesine ve Peyami Safa'ya yönelik karşıtlık yatmaktadır. Metin Toker, "Biz Bunlarla Başa Çıkabiliriz" başlıklı yazısında Peyami Safa, Ali Fuat Başgil ve Gökhan Evliyaoğlu gibi isimleri hedef alırken, *Havadis*'in on gün süreyle kapatılmasına da vurgu yapmıştır.³⁸ *Akis* ise bu isimleri "sahte milliyetçiler", düşüncelerini dile getirmelerini ise "suyun altındaki kıpırdanışlar olarak nitelendirmiştir. Mecmuaya göre "sahte milliyetçiler", taraftarlarına cesaret vermek için Ankara'da nüfuz sahibi bir hakiki milliyetçinin müzaheretine sahip olduklarını yaymaktadır. Mecmuada konuyla ilgili şu ifadeler geçmektedir:

Fısıltı gazetesi bu şahıs hakkında hikâyeler imal ediyordu. Efendim, Ankara'da hava bilindiği gibi değildi. Meselâ kudret sahibi biri vardı ki C.H.P. devrinde Turancı diye tabutluğa atılmış, işkence görmüştü. Hatta etinin tırnaklarını sökmüşlerdi. Şimdi tırnaksızdı. İnönü Cemal Gürsel'i görmeye geldiğinde kendisini o zat karşılamış, tırnaksız parmaklarını göstererek 'Biz sizi de biliriz, Paşam. İşte, sizin devriniz!' demişti. Başka bir hikâyeye göre İnönü elini uzatmış, fakat o sıkmamıştı. Daha başka bir hikâye ise aslında kudretin onun elinde bulunduğunu anlatıyor, onun Cemal Gürsel'e İnönü'yü kabul ettirmediğini, ret cevabı verdirdiğini naklediyordu.³⁹

Akis'in Alparslan Türkeş'e yönelik tavrı, bu konuda da Türkeş'i koruyan ve öven bir nitelik göstermektedir. Mecmuaya göre Alparslan Türkeş'in ismi istismar edilmektedir. Türkeş'in yargılandığı ve beraat ettiği doğrudur; kendisi de bu olayı *Cumhuriyet* gazetesine açıkça anlatmış ve gençliğindeki tutumundan ve fikirlerinden pişmanlık duymadığını belirtirken bunları gizleme gereği de duymamıştır. "Albay Türkeş sadece saygı beslediğini daima ifade ettiği İnönü'yü 27 Mayıs'tan sonra bir tek defa görmemiş, kendisiyle tek kelime konuşmamıştır" ifadelerinin geçtiği haberde, "...Yeni

³⁸ Metin Toker, "Biz Bunlarla Başa Çıkabiliriz", *Akis*, 3 Ağustos 1960, 7.

³⁹ *Akis*, "Sözde Milliyetçiler", 3 Ağustos 1960, 12.

idarecilerin en mümtazlarından biri olan kültürlü, idealist, vatanperver Albay küçük hesapların çok üstündedir” denilmiştir.⁴⁰

10 Ağustos 1960 tarihli *Akis*'te, 2 Ağustos 1960 günü, 42 sayılı yasa ile 235 generalin ve binlerce subayın emekliye sevk edilme süreci aktarılmıştır. Bu süreçle ilgili haberde, kendisi de emekliye ayrılacak isimlerden olan Milli Savunma Bakanı General Fahri Özdilek'in, basın toplantısında bu durumu gazetecilere duyurması ve Özdilek'in sürekli saatine bakıp kahkaha atarak, “Albay Türkeş saat 18'e kadar konuşabileceğimi söyledi. Üstelik saat 18'den itibaren sivil bir vatandaş olacağım da, onun için sık sık saatime bakıyorum” demesi aktarılmıştır. Aynı sayfada Türkeş'in bir fotoğrafına yer verilirken, fotoğrafın altına bu sefer “enteresan bir adam” notu düşülmüştür. Mecmuanın 12. sayfasında ise Cemal Gürsel ile İnönü'nün görüşmeleri aktarılmış ve Türkeş'in konuyla ilgili şu açıklamasına yer verilmiştir:

Bu, bir nezaket ziyaretidir. Devlet Başkanı bu ziyareti daha önceden yapmak istiyordu, fakat meşguliyetinin fazlalığı buna mâni idi. Ayrıca ben iki asker arasında yapılan ve çok samimî bir hava içinde geçen görüşmenin faydalı olduğu kadar zarurî de olduğu kanaatindeyim.⁴¹

Akis mecmuasının 24 Ağustos 1960 tarihli 314. sayısında ise Peyami Safa üzerinden Alparslan Türkeş hedef alınmıştır. Haberde, “...Başbakanlık Müsteşarı Türkeş ve Millî Birlik Komitesinin üyeleri ne düşündüler bilinmez ama memleketin pek çok çevresinden derin bir hayret sayhası yükseldi” ifadeleri kullanılmış, aynı sayfada Nurcuların Alparslan Türkeş'i “hami” bilip ona mektupla baş vurdukları aktarılmaktadır. Aynı mecmuanın 11. sayfasında ise Alparslan Türkeş'in önemine değinilirken şu ifadeler kullanılmıştır:

Albay Türkeş'in adı pek çok mesele dolayısıyla kulaklara geliyor, üzerinde sık sık konuşuluyor, tutumu tartışmalara mevzu oluyordu. Belki üstün vasıfları, belki işgal ettiği mevkiin ehemmiyeti, belki bazı ihtiyatsızlıkları, daha mümkünü belki bunların hepsinin bir araya gelmesi Albay Türkeş'i dikkati çeken bir sima haline getirmişti.⁴²

⁴⁰ *Akis*, “Sözde Milliyetçiler”, 3 Ağustos 1960, 12.

⁴¹ *Akis*, “Akisler, akisler, akisler”, 24 Ağustos 1960, 9-12.

⁴² *Akis*, “Enteresan Adam”, 24 Ağustos 1962, 11.

Akis'in Alparslan Türkeş için kullandığı "ihtiyatsızlık" tanımlaması, 316. sayıda yeniden hatırlatılmış ve bu sefer "talihsiz beyanat" ifadesi kullanılmıştır. "Talihsiz Bir Beyanat" başlıklı imzasız yazıda, Alparslan Türkeş'in en çok konuşulan isimlerden biri olduğu belirtilmiş ve Türkeş hakkında söylenen her sözün "iyi bir not ifadesi sayılamayacağı" aktarılmıştır. Öte yandan Türkeş'in "üstün vasıflara" sahip olduğunu da hatırlatan yazıda, Türkeş'in bir İzmir gazetesine verdiği beyanat şu şekilde değerlendirilmiştir:

Kudretli Albay Milli Birlik İdaresinin maruz olduğu tazyiklere son derece isabetli teşhis koymuş, bunu mükemmel ifade etmiştir. Türkeş şöyle demiştir: 'Bazı teşekküller hemen bir an önce seçim yaptırıp seçim neticesine göre idareyi kendilerine bırakıp gitmemizi istiyorlar.' Bu, sürat ile aceleyi birbirine karıştıran bazı Halkçılara yapılmış haklı bir serzenişdir. Türkeş devam etmiştir: 'Diğer bazı teşekküller ise, rakipleri bulunan teşekküller karşısında taazzuv edip teşkilâtlarını tamamlayıncaya kadar seçimlerin gecikmesini ve uzatılmasını istiyor.' Bu, bazı profesyonel C.H.P. düşmanlarının oyunlarının Milli Birlik Komitesi çevrelerince pek âlâ bilindiğinin delilidir ve endişe dağıtıcı bir açıklamadır. Fakat bakınız kudretli Albay bu kadar akli başında sözleri nasıl bağlıyor: 'Fakat bunun dışında bu yurdun öyle iktidara gelecek hiçbir parti tarafından radikal bir şekilde ele alınmasına İmkân olmayan davalarının ancak ve ancak inkılâp idaresi tarafından halledilebileceği kimsenin hatırına gelmiyor.' O Albay ki beyanatının bir başka yerinde, gene son derece basiretli şekilde 'Güdümlü Demokrasi olmaz. Onun adı diktatörlüktür' diyor.

Hâlbuki General Gürsel'e son basın toplantısında bir sual sorulmuştur. Sualde bazı çevrelerde cemiyetimizin, davalarını 'demokratik bir sistemli içinde halledilebilecek olgunluğu kazanmadığı, bu bakımdan davaların ancak oy kaygısı taşımayan bir idare tarafından halledilmesi gerektiği fikrinin savunulduğu belirtilmekte. Başkanın bu konuda ne düşündüğü sorulmaktaydı. Başkan son derece açık bir cevap vermiş ve bunun Milli Birlik Komitesinin fikrini aksettirdiğini de ifade etmiştir: 'Böyle düşünenler Türk milletine bühtanda bulunmaktadırlar.' Albay Türkeş'in bu sınıfa dâhil olduğu hiç kimsenin hatırına gelmez. İzmir gazetesine verilen beyanatın diğer kısımları dahi Türk milletine olan güvenin işaretleriyle doludur. O halde, ihtiyatsız sözler sarf etmenin manası ne? Zira bu sözler Albay Türkeş gibi bir kudretli kimsenin ağzından çıktı mı, bambaşka manalar almakta, dört bir tarafa maharetle çekilmektedir. Ciddi ve memleket sever bir partinin halledemeyeceği davalar ancak demokrasiye lâıyk olmayan cemiyetlerde mevcuttur. 27 Mayıs hareketi Türk cemiyetini öyle bir cemiyet sanan ve meselâ kalkınmanın demokratik yoldan olamayacağı mucip sebebiyle bu rejimi yok etmeye

kalkışan bir zümrenin suratına inen şamar değil midir? Ama o şamarı indiren ellerden birinin sahibi olan Albay Türkeş böyle konuştu mu demokrasiye inanan bütün çevrelerde ona şüpheyle bakan gözler çoğalır, 'Vay, bunlar da mı gidici olmak istemiyorlar' endişesi yüreklerde tohumlanır.

Kader Albay Türkeş'i ve arkadaşlarını politikanın ta içine getirip bırakmıştı. Bu yeni durumun icaplarını mutlaka yapmak zorundadırlar İcaplardan biri talihsiz beyanlarda bulunmamaktır. Üstün vasıfları haiz Albay'ı samimiyetle takdir edenler ve ondan istiklalde hakikaten çok şey bekleyenler eğer Türkeş kendisini bu neviden ihtiyatsızlıklarla yıpratırsa sadece üzülürler, sadece esef duyarlar.⁴³

2.3. Alparslan Türkeş'in Başbakanlık Müsteşarlığı Görevinden Ayrılması

Başbakanlık Müsteşarı Alparslan Türkeş'in etrafında gittikçe artan tartışmalar, kendi kişiliği haricinde çevresini ve basında kendisini değerlendiren aktörleri de önemli ölçüde etkilemiştir. Öte yandan ağustos ayının ortalarından itibaren Alparslan Türkeş'in bazı DP'lilerle iletişim kurduğuna dair iddialar gündeme gelmeye başlamıştır. Sürekli hedef haline konmaktan ve dedikodu çıkarılmasından bıktığını belirten Alparslan Türkeş, 22 Eylül 1960'ta görevden ayrılacağını Gürsel'e iletmiş ve Türkeş'in bu talebi kabul edilmiştir.⁴⁴ Talat Aydemir'e göre ise Alparslan Türkeş'in "her şeye hâkim" olması herkesi ürkütmüş, bundan dolayı Türkeş'in görevden alınmasına karar verilmiştir.⁴⁵ Sanlı'nın aktarımına göre; İpekçi ve Coşar'ın araştırmaları ve İngiliz Hariciyesinin raporları da bu durumu doğrulamakta ve Alparslan Türkeş'in geniş yetkilerinden rahatsız rakip bir kliğin çalışmaları neticesinde Türkeş'in görevden istifasının komitede gündeme getirildiği belirtilmektedir. Hatta İngiliz belgelerinde, Alparslan Türkeş'in görevden alınmasıyla ilgili "Necip-Nasır" benzetmesi kullanılmış ve görevden almanın Türkeş'in gücünü azaltacağı aktarılmıştır.⁴⁶

Akis mecmuasının 26 Eylül 1960 tarihli 319. sayısında, Türkeş'in Başbakanlık Müsteşarlığından ayrılma sürecine geniş bir yer

⁴³ *Akis*, "Talihsiz Bir Beyanat", 7 Eylül 1960, 15.

⁴⁴ Turgut, *Şahinlerin Dansı*, 260.

⁴⁵ Talat Aydemir, *Hatıratım* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010), 54.

⁴⁶ Sanlı, "13 Kasım 1960 Tasfiyesine", 226-227

ayrılmıştır. Mecmuanın, “Akis” imzasıyla yayınlanan “Kendi Aramızda” bölümünde, Alparслан Türkeş’in görevden alınmasının Akisçilerde bir duş etkisi yarattığı belirtilmiştir. Alparслан Türkeş’in görevden alınmasıyla ilgili “Yurtta Olup Bitenler” başlıklı bölümde, “İhtilalin ikinci adamı’ durumunda görünen ve öyle görünmek için hiçbir çaba sarf etmediği söylenemeyecek” tanımı yapılmıştır. Mecmuaya göre gelişme, “beklenen bir sürpriz” mahiyetindedir. Çünkü Türkeş, bazı “talihsiz hareketlerden” ve “ihtiyatsız demeçlerden” kendisini bir türlü alamamış, Türkeş’in isminin arkasında, ondan habersiz veya “haberli” oyunlar oynanmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi; Türkeş’in kişiliğinden çok Türkeş’i savunan kişi ve grupların hedef alındığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu sayıda kullanılan ifadeler, bunun somut göstergesidir:

Politikadaki başarısızlıklarını bu defa Milli Birlik Komitesinin kalkarı gerisinde icra-i lûbiyat ederek başarıya çevirmek isteyen bir kısım ‘aydın zevaf’ın, ağlarını Komitenin bu hakikaten meziyetli üyesi üzerine atmış oldukları seziliyordu.⁴⁷

Alparслан Türkeş’e yönelik “talihsiz beyanat” suçlaması, bu sayıda yine tekrarlanmış, Türkeş’in hukuk fakültesinde yaptığı bir konuşmada kullandığı ifadeler üzerinden bir algı oluşturulmuştur. Türkeş’e göre normal yollarla muasır uygarlık seviyesine ulaşılması imkânsızdır. “Tarihte ne Tanzimat, ne Birinci, ne İkinci Meşrutiyet, ne de Cumhuriyet hareketleri bizi muasır medeniyet seviyesine ulaştırınamamıştı” diyen Türkeş, hamle yapılmasını ve aşamaların sıçranarak ilerlenmesini ifade etmiştir. Bu konuşma üzerine mecmua, “Peki, bizi muasır uygarlık seviyesine ulaştıracak anormal yol hangisiydi... Acaba kudretli Albayın aklındaki rejim neydi ki?” sorusunu sormuş ve Türkeş’in, üniversite mezunlarının doğrudan doğruya yedek subaylık haklarının olmayacağını aktardığında memnuniyetsizliğin arttığını belirtmiştir.⁴⁸

Akis’e göre Alparслан Türkeş’in sözlerinin tartışılmasının sebebi, yine kendisidir. Zira Türkeş’in *Le Monde*, *Times* ve İzmir’deki bir gazeteye verdiği beyanatta hep benzer durumlar yaşanmıştır. Türkeş’in tartışılan bu konuşmalarında, “Türkiye’nin demokratik

⁴⁷ Akis, “Sürpriz olmayan sürpriz”, 26 Eylül 1960, 4.

⁴⁸ Akis, “Sürpriz olmayan sürpriz”, 26 Eylül 1960, 4.

yoldan davalarını halledemeyeceği” tezi işlenmiştir. Cemal Gürsel bu görüşe karşı çıkmasına rağmen Türkeş ve bazı arkadaşları görüşlerinde ısrarcıdır. Bu açıdan “kudretli albayın” sözleri yanlış tefsir edilmemektedir. Alparslan Türkeş’in bir diğer ihtiyatsız bulunduğu konu ise İnönü ile ilişkileri olmuştur. Mecmuaya göre Türkeş, ihtiyatsız tutumu nedeniyle “İnönü düşmanı” olarak bilinmiş ve bu algıyı yok etme imkânına sahipken yok etmek yerine daha da körüklemiştir. Türkeş bu tutumunu korudukça İnönü’nün fikirlerine düşman olanlar ve İnönü’yü sevmeyenler, “kudretli albayın” ardında saf almışlar ve İnönü’ye buradan eleştiri yöneltmişlerdir. *Akis*, bunları aktardıktan sonra Türkeş’in Başbakanlık Müsteşarlığı görevinde Milli Birlik Komitesi için bir yük haline geldiğini belirtmektedir. Öte yandan Türkeş’in kişiliğine yönelik övgüler sürerken, “ipleri elinde tutan adam” rolünün hoşuna gitmeye başladığı da aktarılarak bir yandan eleştiriler yer almıştır. Bu açıdan Başbakanlık Müsteşarlığı görevini bırakması hem kendisi hem de ülke açısından uygun bir karar olarak değerlendirilmiştir. Ancak *Akis*’in eleştirilerinde, Türkeş’e yönelik bir karşıtlığın da devam ettiği anlaşılmaktadır. Bunun ardında, Türkeş’in konumunun ve kendi kişiliğinin etkisi de yatmaktadır. Türkeş’i hedef alan somut ve net ifadeler şu şekildedir:

Başbakanlık Müsteşarı artık Bakanların üstünde, Bakanlara antlaşmalar yaptırın bir kudretli adam değil, her memur gibi bir memur olacak, meselâ Devlet veya Hükümet Başkanını basın toplantılarında idare etmeye kalkışmayacaktı.⁴⁹

Mecmuanın 319. sayısında, Alparslan Türkeş’in iki fotoğrafı yer almıştır. 4. sayfadaki birinci fotoğrafta, Türkeş’in üniformalı bir şekilde arabadan inerken çekilmiş hali yer almaktadır. Fotoğrafın altına, “38’den biri” notu düşülmüştür.⁵⁰ 7. sayfadaki diğer fotoğrafta ise sivil bir şekilde merdivenler inerken çekilmiş pozunu almaktadır. Fotoğrafın altındaki notta ise “Talihsiz bir yolculuk” ifadesi yer almaktadır.⁵¹ Fotoğrafa düşülen notların ve haberde kulla-

⁴⁹ *Akis*, “Bir talihsiz beyanat daha”, 26 Eylül 1960, 6.

⁵⁰ *Akis*, “38’den biri”, 26 Eylül 1960, 4.

⁵¹ *Akis*, “Talihsiz bir yolculuk”, 26 Eylül 1960, 4.

nılan ifadelerin, Alparslan Türkeş'in diğer subaylar arasında sıradanlaştırılması ve bir anlamda öne çıkmasının engellenmesi amacına yönelik olması güçlü bir ihtimaldir. Zira Türkeş, görev itibarıyla öne çıkarken artık bu görevini kaybetmiş ve bu andan itibaren *Akis* de Türkeş'in önemini ve "kudretini" düşürmeye yönelik ifadeler kullanmıştır.

2.4. 13 Kasım 1960 Tasfiyesi

Alparslan Türkeş'in Başbakanlık Müsteşarlığından ayrılması, MBK içerisinde oluşan gerilimi daha da artırırken farklı grupların birbirlerine yönelik bakışlarını da keskinleştirmiştir. Özellikle üniversitelerde gerçekleştirilen tasfiye hareketi ve kamuoyunda oldukça tartışılan Ülkü ve Kültür Birliği Projesi⁵², Alparslan Türkeş'in öncülüğündeki grubun tasfiyesinde önemli dinamikleri oluşturmuştur. Ancak Gürsel'in bu noktadaki tavrının daha belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Zira Gürsel, 9 Kasım 1960 tarihinde İstanbul'dan Ankara'ya dönmüş ve Cemal Madanoğlu'na radikal subaylardan 7'sinin yakalanıp, Erzurum Kalesi'ne kapatılması durumunda ne olacağını sormuştur. Madanoğlu, Gürsel'e kararlı olup olmadığını sormuş ve Gürsel'den kararlı olduğu cevabını alınca, tasfiye edileceklerin sayısının artabileceğini iletmıştır.⁵³Nitekim Gürsel'in başkanlığında yapılan toplantıda, toplamda 21 kişilik bir tasfiye listesi çıkarılmış; ancak tasfiyeyi yapan grubun, tasfiye

⁵² Ülkü ve Kültür Birliği Projesi, Harp Akademileri'nde tarih hocalığı yapan ve aralarında MBK üyelerinin de bulunduğu öğrencileri tarafından çok sevilen Muhterem Seral tarafından hazırlanmıştır. Projenin hazırlanmasında Türkeş'in ve "radikal" olarak nitelendirilen subayların etkisinin olduğu iddia edilse de Türkeş'in bu projede yer almadığı anlaşılmaktadır. MBK içerisinde projeyi yönlendiren, Orhan Erkanlı olmuştur. Bakınız. Abdi İpekçi ve Ömer Coşar, *İhtilalin İçyüzü* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012), 370; Kurtuluş Kayalı'ya göre bu projeyi yalnızca "radikal" olarak nitelendirilen subaylara mâl etmek yanlıştır; zira tasarıya imza atan MBK üyeleri arasında karşı gruptan isimler de vardır. Bakınız. Kayalı, *Ordu ve Siyaset*, 77; *Akis* de Ülkü ve Kültür Birliği Projesini ele almış ve projeyi özellikle dış Türkler noktasında eleştirmiştir. "Başka bir devletin idaresi altında bulunan arkadaşlara el uzatmak biraz garip, hatta hükümranlıklar haklarına tecavüz gibi olmayacak mıydı?" sorusunu soran mecmuaya göre dost devletlerin bunu nasıl karşılayacağı ve reaksiyonlarının ne olacağı şüphelidir. *Akis*, "Seyyar Ekipler", 11 Kasım 1960, 10-11.

⁵³ İpekçi ve Coşar, *İhtilalin*, 402.

edilenlerden sayıca az olmasının sorun teşkil oluşturacağından yalnızca 14 kişinin tasfiye edilmesi kararı alınmıştır.⁵⁴ 13 Kasım 1960 tarihinde Alparslan Türkeş Yeni Delhi'ye, Orhan Kabibay Otowa'ya, Münir Köseoğlu Stockholm'e, Orhan Erkanlı Mexico City'ye, Mustafa Kaplan Lizbon'a, Muzaffer Karan Oslo'ya, Şefik Soyuyüce Kopenhag'a, Fazıl Akkoyunlu Kabil'e, Rifat Baykal Tel Aviv'e, Dündar Taşer Rabat'a, Numan Esin Madrid'e, İrfan Solmazer Lahey'e, Muzaffer Özdağ Tokyo'ya ve Ahmet Er Trablus'a tayin edilmiştir.⁵⁵

Akis mecmuası, 13 Kasım 1960'ta gerçekleşen tasfiyeye, 14 Kasım 1960 tarihli 330. sayısında yer verememiştir. Bunda, tasfiyenin sürpriz bir şekilde gerçekleşmesi ve haftalık yayınlanan mecmuanın o haftaki içeriğinin hazır olmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır. 18 Kasım 1960 tarihli *Akis*'te ise tasfiyenin detayları aktarılmıştır. Metin Toker, köşe yazısını Cemal Gürsel'e ayırmış ve Gürsel hakkında, "Devletin Sayın Başkanını hiç bir zaman, bazı kimselerin uyandırmak istediği zehaba kapılıp bir babacan, ama başkaları tarafından idare edilen bir boş adam olarak görmemişimdir" ifadelerini kullanmıştır. Toker'e göre Gürsel idare edilmemekte, idare ediliyormuş algısını uyandırmak istemektedir. Toker, yazısında Gürsel'e övgüler yağdırmaktadır. Onun olağanüstü devlet adamlığından bahsederken, Atatürk ilkelerine ve demokratik nizama candan bağlı olduğunu da eklemektedir.⁵⁶ Toker'in Gürsel'e yönelik övgüsü, aslında tasfiye edilenlere yönelik tepkisel bir bakışı da işaret etmektedir. Mecmuanın kalan sayfalarında ise tasfiyenin nasıl gerçekleştiği ve bu harekete maruz kalan askerlerin ne yaptıkları aktarılmaktadır. "Hizmet ettiler, bitti!" başlığının kullanıldığı 11. sayfada, tasfiye edilenlerin fotoğrafları yer almıştır. Bu kısımda, 14'ler hakkında ağır ifadelerin geçtiği de anlaşılmaktadır. 27 Mayıs'ı 38 kişinin yapmadığı ifade edilirken, Silahlı Kuvvetlerin, ihtilâli yapan milletin son darbeyi indirdiği aktarılmaktadır. "Bu 'Vurucu Kuvvet'... 38 kişiyi serbest seçimleri tertiplemele vazifelendirmiş ve onları, o tarihe kadar kudret mevkiine getirmiştir" denilirken, bu 38

⁵⁴ Örtülü, 3 *İhtilalin*, 60.

⁵⁵ Sanlı, "13 Kasım 1960 Tasfiyesine", 243.

⁵⁶ Metin Toker, "Bir Adam", *Akis*, 18 Kasım 1960, 5

kişiden 14'ünün "sapık fikirlere" kayması, "muvakkati" kalıcı hale getirmeye çalışması neticesinde milletin onları affettiği vurgulanmıştır. 14'ler için kullanılan diğer nitelermeler, "kendisinden bekleneni yapamayacak hale gelenler" ve "verilen vekâleti kötüye kullanmaya yeltenenler" olmuştur. "Acayip" fikirlerin ve "akıl almaz" tasavvurların sadece ve sadece sahiplerinin hüsrânına sebep olacakları belirtilmektedir. Mecmua, Cemal Gürsel'in, 14'ler için kullandığı "Bunlar şerefli insanlardı" cümlesini ise şu şekilde açıklamaktadır:

Şerefli insan oldukları muhakkaktı. Ama bir takım garip fikirlere saplandıkları ve tehlikeli temayüllere daldıkları Silâhlı Kuvvetler Başkomutanı Cemal Gürsel'in, birliklerine yaptığı tamimle ortaya çıktı. Türkeş ve arkadaşları 'Geldik, gitmeyiz' formülünü benimsemişler, Türk cemiyeti içinde buna güçlerinin yetebileceği gibi safın safı bir hayale kapılarak gitmemenin yollarını da araştırmaya ve tertiplerini hazırlamaya başlamışlardı. Kendilerine 'Dur' demenin zamanının iyi seçilmiş bulunduğu Gürsel'in birliklere tebliğiyle daha açık şekilde anlaşıldı.⁵⁷

Akis'in, 14'lerin tasfiyesiyle ilgili değindiği noktalardan biri de *Öncü* gazetesi⁵⁸ olmuştur. Mecmuaya göre Alparslan Türkeş, *Öncü* için elinden gelen her şeyi yapmış ve büyük bir bankadan kredi temin etmiştir. Alparslan Türkeş'in yakın dostu olduğu belirtilen Ziya Tansu tarafından yönetilen gazetede, Türkeş ile Tansu'nun ilişkilerini mahiyetinin bilinmediği aktarılmaktadır. Mecmua, bu noktada *Öncü* gazetesi başyazarı Aydın Yalçın'ı da hedef almış ve Alparslan Türkeş'in de bu dönem işbirliği yapacak "politika esnafı" ve "siyasi filozof" aradığını belirtmektedir. Aydın Yalçın ile Türkeş'in birlikte hareket ettiği belirtilirken, iki ismin

⁵⁷ *Akis*, "Hizmet ettiler, bittir!", 18 Kasım 1960, 12.

⁵⁸ 27 Mayıs Askeri Darbesinden 3 ay sonra yayın hayatına başlayan *Öncü*, askeri yönetimin yeni, kendi kontrolünde olan, kendini anlatacak, ideolojisini yayacak, fikir ve inançları aktaracak, kısacası sesi olacak bir yayın aracına ihtiyaç duymasından ortaya çıkmıştır. *Öncü*'nün sahibi Ziya Tansu, Alparslan Türkeş'in eski silah arkadaşı İsmail Tansu'nun kardeşidir. Zaten gazetenin ortaya çıkmasında da Alparslan Türkeş'in büyük etkisi söz konusudur. Bakınız, Meltem Şahin. "27 Mayıs Darbesi'nin Meşruiyetini Sağlamaya Çalışan *Öncü* Gazetesinin YTP ve TİP Çizgisindeki Değişimi". *Erciyes İletişim Dergisi*, 6 (2019): 743-760.

“İnönü kompleksinde” birleştiği iddia edilmektedir. Ancak mecmuanın iddiasına göre bu isimler, daha sonra yollarını ayırmıştır.⁵⁹

Akis mecmuasının 21 Kasım 1960 tarihli 332. sayısında, 14’lerin yurt dışına çıkışlarına dair detaylar ve olaylar aktarılmaktadır. *Akis*’in aktarımına göre 14’lerden Muzaffer Özdağ, *Akis* muhabirine, “Beni fena hırpaladınız” demiş, *Akis* muhabiri ise “fikirlerimiz ayrı olabilir Muzaffer Bey, ama dostluğumuz bakidir. Sonra, Tokyo o kadar uzak bir yer değil” cevabını vermiştir. Mecmuanın, Alparslan Türkeş’in vedasına dair aktarımı dikkat çekicidir. Buna göre Türkeş, havaalanında kendisine veda eden kalabalığa dayanamamış ve ağlamıştır. *Akis*’in bu konuyla ilgili yorumu şu şekildedir:

Dünün kudretli, bugünün Emekli Albayı gözyaşlarına mâni olamamıştı. Bunlar girilmiş bir mücadelede uğranılan hezimetin gözyaşlarıydı. Kendisine sinirliydi. Zira Türkeş kuvvetli vasıflara sahip bulunduğunu sürgüne giderken dahi belli ediyordu. Ama eğer o an o ağlamasaydı, bir süre sonra milletin anası ağlayacaktı. Uçağın merdivenlerini Türkeş aceleyle tırmandı. Arkasından bağırarlara son bir kere daha baktı. Sonra, elini sallayarak bir iki saniye öylece kaldı, nihayet uçağın kapısından içeri süratle girdi.⁶⁰

Akis mecmuasının, özellikle Alparslan Türkeş’le ilişkilendirilen *Öncü* gazetesini ve kendisini savunan *Havadis* gibi yayın organlarını ve Peyami Safa gibi yazarları hedef aldığı anlaşılmaktadır. Mecmuanın 333. sayısında da *Öncü* ile Alparslan Türkeş arasındaki ilişki irdelenmiş; Ziya Tansu ve Aydın Yalçın üzerinden Türkeş’e yönelik eleştiriler yöneltilmiştir. Tansu ve Türkeş’in tanışması için, “Tansu ve Türkeş pek seviştiler ve zekâ kumkuması bu iki adam, ilerde bir iş ortaklığına kadar varacak ileri dostluğun şerefine kadeh kaldırdılar” ifadeleri kullanılırken, Tansu’nun “ihtilalin beyni zannedilen adamla” iletişim kurduğu için mutlu olduğu ancak kudretli albayın bazı “tasavvurları” için becerikli bir iş adamı aradığı aktarılmaktadır. “İstikbale ait şahsi planlarla iş başına gelen tek adam” Alparslan Türkeş’tir ve bir gazete kurmak istemektedir. Gazete, girişeceği iktidar mücadelesinde Türkeş’e katkı sağlayacaktır. Bu iş için Ziya Tansu uygun bulunmuş ve güçlü bir bankadan da kredi

⁵⁹ *Akis*, “Kredi meselesi”, 18 Kasım 1960, 30.

⁶⁰ *Akis*, “Yolcu yolunda gerek”, 21 Kasım 1960, 7.

temin edilmiştir. Aydın Yalçın da Ziya Tansu tarafından bulunmuş ve gazetede yazı yazmasına karar verilmiştir. *Akis*, Alparslan Türkeş ile Yalçın arasındaki ilişkiyi şu şekilde aktarmıştır:

Alparslan Türkeş ve Aydın Yalçın çok iyi anlaştılar. İki müşterek noktaları vardı. Evvelâ siyasi ihtiras taşıyorlar ve bunu tatminin yolunu bir parti kurmakta görüyorlardı. Sonra, İkisi de tedavisi gayrikabül bir İnönü kompleksiyle malûl bulunuyorlardı, ideal arkadaşlığı bu sağlam temeller üzerine kuruldu ve konuşmasını seven iki ahbap uzun ‘müda-vele-i efkâr’larda bulundular, iş lâftan fiiliyata da intikal etti ve Aydın Yalçın eski Hür. P.’ni canlandırma vazifesini omuzlarına aldı. Türkeş plânı uygun buluyordu. Nitekim "Aydın lider" bazı dostlarını kudretli Albayla bu konuda görüştürdü. Kudretli Albay parti mevzuunu saatlerce görüşmekten bıkmıyor ve İstikbale ait tasarılar yapıyordu.⁶¹

Akis mecmuasının 334. sayısında, 1950 ve 1954’te DP’den Kocaeli Milletvekili seçilen ve sonrasında DP’den istifa eden Hürriyet Partisi’nin kurucuları arasında yer alan Ekrem Alican’ın yeni bir parti kurma çabaları dile getirilmektedir. Ancak yeni bir parti kurma çabalarının ilk önce Türkeş tarafından başlatıldığı, ilk temasların da onun tarafından kurulduğu aktarılmaktadır. Mecmuaya göre Türkeş, Aydın Yalçın’ı bulmuş, eski Hürriyet Partisi üyeleriyle görüşmüş, partinin organı olsun diye *Öncü*’yü kurmuş, partiye müşteri bulmak için DP’nin kapatılmasında başrolü oynamıştır.⁶² Türkeş, mecmuaya göre “düşük kuyruklarıyla” ve kendilerine ‘muhafazakâr’ diyen tiplerle anlaşmaya çalışmış ancak siyasi ömrü bu

⁶¹ *Akis*, “Trio kuruluyor”, 25 Kasım 1960, 29-30.

⁶² Türkeş’in, DP’nin kapatılmasında başrolü oynadığı iddiası şüphe uyandırmaktadır. Zira 27 Mayıs’ın hemen ardından verdiği röportajda, adil ve serbest seçimlere en kısa sürede gidileceğini ve ülkede demokrasinin devam ettirilmesi amacıyla olduklarını, DP’nin de bu seçimlere katılacağını ifade etmiştir. Ancak Tarık Zafer Tunaya, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu ve Sıddık Sami Onar’dan oluşan profesörler heyeti, askeri müdahalenin meşruiyet kazanması için DP iktidarının meşruiyetini kaybettiğinin belirtilmesi gerektiğini tavsiye etmiştir. Bakınız. Özdağ, *Menderes Döneminde*, 249; 27 Mayıs sonrasında DP’nin kapatılmasına yönelik tekliflerin MBK’de kabul görmediği anlaşılmaktadır. DP’nin kapatılmasına sebep olan olay, partinin iki sene boyunca kongresini yapmamasının gerekçe gösterilerek şikâyet edilmesidir. Türkeş ve kendisine yakın olanların, eski iktidar mensuplarından bir kısmını, yurt dışına sürgüne göndermeyi düşündüğü ifade edilmektedir. Bakınız. Bahar, *Alparslan Türkeş*, 146.

iş i tamamlamaya yetmemiştir. “Zaten Türkes’in tehlikeli temayüller sahibi olduğunu belli etmesi temas kurduğu bir takım iyi niyet erbabını kendisinden uzaklaştırmıştı” denilirken, yeni isimlerin bayrağı devraldığı aktarılmaktadır.⁶³ Mecmuanın 2 Aralık 1960 tarihli 336. sayısında da benzer temalar iş lenmiş ve Alparslan Türkes ile Aydın Yalçın ve Ziya Kansu arasında bir bağ kurulurken, bu isimler üzerinden kurulması tasarlanan yeni parti hedef alınmıştır.⁶⁴ Böylece 13 Kasım sonrasında, Alparslan Türkes üzerinden başında yaşanan tartışmaların, belirli bir grubu hedef alma ve Alparslan Türkes’i de bunlara dâhil etme niyeti taşıdığı anlaşılmaktadır. Öte yandan Alparslan Türkes’in “üstün vasıfları” ve “meziyetleri” de yer alırken, özellikle İnönü’ye olan mesafesinin *Akis* açısından ciddi bir sorun yarattığı da anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Akis mecmuası, kuruluşundan itibaren yeni bir soluk getirme amacını taşıyan ve siyasi yaşamda İnönü ile Tokar arasındaki akrabalık ilişkisinin de hissedildiği bir yayın organıdır. 1954’te yayın hayatına başlayıp, 1967’nin sonuna kadar yayınlarını düzenli olarak sürdüren *Akis*, başlangıçta DP ile CHP arasında tarafsız bir politika güderken, giderek CHP’ye yakınlaşmaya başlamış ve 27 Mayıs’ın hemen öncesinde kapatılmıştır. 27 Mayıs’tan sonra tekrar yayınlanmaya başlayan mecmuada, 27 Mayıs’ın etkili isimlerinden Alparslan Türkes’e de yer verilmiştir.

Alparslan Türkes, askeri müdahalenin ardından üstlendiği görevle birlikte daha önemli bir hale gelmiş ve fikirleriyle de ön plana çıkmıştır. Bu fikirler, Türkiye’yi kalkınmaya götürecektir formülleri içermesi ve Demokrat Parti döneminden kalan kötü etkilerin ortadan kaldırılması bakımından önem taşımaktadır. Toprak reformunun yapılması, tarım kooperatifleri ile köy ünitelerinin kurulması, yedek subay öğretmenlik sisteminin kurulması, idari reformun gerçekleştirilmesi, mesleki ve teknik eğitim ile işçi seferberliğinin ele alınması ve radikal sanayileşme yoluna gidilmesi gibi dinamikler, bu fikirlerin temelini oluşturmaktadır. Devlet Planlama

⁶³ *Akis*, “Maksut bir, rivayet muhtelif”, 28 Kasım 1960, 27.

⁶⁴ *Akis*, “Bir teşebbüsün hikayesi”, 2 Aralık 1960, 7.

Teşkilatı'nın kurulması, bir konservatuar kanunu ile teşkilat projesi ve iş seferberliği adında bir kanun da hazırlanması, DP döneminden kalan Basın Kanununun dönüştürülerek basına ispat hakkı tanınması ve Basın İlân Kurumunun kurularak resmi ilânların dağıtımındaki keyfiliklerin ve usulsüzlüklerin engellenmeye çalışılması Alparslan Türkeş'in öncülük ettiği bazı yeniliklerdir.⁶⁵

Alparslan Türkeş'in fikirleri ve faaliyetleriyle etkili bir konum üstlenmesi, *Akis*'te de yansıma bulmuş ve Türkeş'e yönelik farklı yaklaşımlar ve nitelermeler kullanılmıştır. Bunlardan en bilineni, mecmuanın aynı zamanda yazarı olan Metin Toker'in yaptığı "Necip-Nasır" benzetmesidir. Öte yandan mecmuada Alparslan Türkeş'e yönelik yalnızca sert eleştiriler yer almamıştır. Mecmuaya göre Alparslan Türkeş üstün meziyetli ve kabiliyetli bir askerdir. Başlangıçta yayın politikası, Alparslan Türkeş'ten ziyade Türkeş'i savunan ve basında yer alan Peyami Safa, Aydın Yalçın gibi isimleri hedef almaktadır. Ancak ilerleyen süreçte Alparslan Türkeş'in fikirleri de hedef haline gelmiş, Türkeş'in "İnönü kompleksine" sahip olduğu ileri sürülmüştür.

Akis mecmuası, 27 Mayıs 1960'tan, tasfiyelerin gerçekleştiği Kasım ayının sonuna kadar yaptığı yayınlarda Alparslan Türkeş'i konu edinmiş, bunlar çoğunlukla haber içerikleri olarak yer almıştır. Haberlerin çoğu, Alparslan Türkeş'in fikirlerine yönelik eleştirileri içermektedir. Özellikle *Akis* ile CHP arasındaki bağların farklı niteliği, bu eleştirilerde siyasi bir karşıtlık olduğuna dair yorumları da güçlendirmektedir. Zira iktidarın hemen bırakılmasına, özellikle CHP'ye bırakılmasına karşı çıkan Alparslan Türkeş'e karşı *Akis* mecmuasında ciddi bir karşı propaganda yapılmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmad, Feroz. *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014.

Akis. 1. 15 Mayıs 1954.

Akis. 304. 16 Haziran 1960.

⁶⁵ Örtülü, 3 *İhtilalin*, 31.

Akis. 307. 6 Temmuz 1960.

Akis. 309. 20 Temmuz 1960.

Akis. 310. 27 Temmuz 1960.

Akis. 311. 3 Ağustos 1960.

Akis. 314 24 Ağustos 1960.

Akis. 316, 7 Eylül 1960.

Akis. 319, 26 Eylül 1960.

Akis. 329, 11 Kasım 1960.

Akis. 331, 18 Kasım 1960.

Akis. 332, 21 Kasım 1960.

Akis. 333, 25 Kasım 1960.

Akis. 334, 28 Kasım 1960.

Akis. 335, 2 Aralık 1960.

Akyaz, Doğan. *Müdahalelerin Orduya Etkisi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Aydemir, Talat. *Hatıratım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

Bahar, İlhan. *Alparslan Türkeş ve Ülkücü Hareket: Üçüncü Yol*. İstanbul: Hareket Yayınları, 2011.

Çelebi, Onur. "Gazeteciliğe Adanmış Bir Ömür: Metin Toker." Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2015.

Doğaner, Yasemin. "İhtilâlin Mantiği." *Türkiye'nin 1960'lı Yılları İçinde*, hazırlayan: Mete Kaan Kaynar, 99-115. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

Er, Ahmet. *Hatıralarım ve Hayatım: 27 Mayıs'tan 12 Eylül'e*. Ankara: Biltek Yayınları, 2006.

Erkanlı, Orhan. *Anılar... Sorunlar... Sorumlular*. İstanbul: Baha Matbaası, 1973.

- Esin, Numan. *Devrim ve Demokrasi: Bir 27 Mayısçının Anıları*. İstanbul: Doğan Kitap, 2005.
- Hale, William. *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*. Çeviren: Ahmet Fethi. İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.
- İpekçi, Abdi ve Ömer Sami Coşar. *İhtilalin İçyüzü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012.
- Kayalı, Kurtuluş. *Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.
- Küçük, Yalçın. *Türkiye Üzerine Tezler: 3*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1990.
- Metin, İbrahim. *İhtilalciler Hesaplaşıyor: 27 Mayıs - 14'ler ve Dünder Taşer*. Ankara: Töre Devlet Yayınları, 2012.
- Örtülü, Erdoğan. *3 İhtilalin Hikayesi*. İstanbul: Milli Ülkü Yayınevi, 1966.
- Özdağ, Ümit. *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*. İstanbul: Boyut Yayınları, 1997.
- Sanlı, Ferim Salim. "13 Kasım 1960 Tasfiyesine Giden Süreçte Alparslan Türküş ve Milli Birlik Komitesi İçinde İhtilaf." *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 27 (Bahar 2018): 213-249.
- Şahin, Meltem. "27 Mayıs Darbesi'nin Meşruiyetini Sağlamaya Çalışan Öncü Gazetesinin YTP ve TİP Çizgisindeki Değişimi." *Erciyes İletişim Dergisi*. 6/1 (Ocak 2019): 743-760. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.471120>
- Taşkın, Yüksel ve Suavi Aydın. *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Taylak, Muammer. *27 Mayıs ve Türküş*. İstanbul: Hamle Yayınları, 1994.
- Tokatlı, Şule. "Metin Toker ve Akis Ekseninde Türk Siyasi Hayatına Bakış." Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2018.
- Toker, Metin. "Akis'in Hikâyesi 1954-1968." *Akis*, 31 Aralık 1967.
- Toker, Metin. "Bir Adam." *Akis*, 18 Kasım 1960.

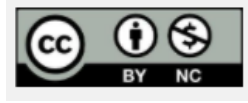
Toker, Metin. "Biz Bunlarla Başa Çıkabiliriz." *Akis*, 3 Ağustos 1960.
Turgut, Hulusi. *Şahinlerin Dansı: Alparslan Türkeş'in Anıları*. İstanbul: ABC Basın Ajans Yayınları, 1995.

ETİK: Bu makale, yazarın başvuru aşamasındaki beyanına göre; araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ETHIC: This article has been prepared in accordance with research and publication ethics, according to the author's statement at the application stage.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Yazarın başvuru aşamasındaki beyanına göre; çalışmanın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.

CONFLICT OF INTEREST AND FINANCIAL CONTRIBUTION DECLARATION: According to the author's statement at the application stage; There is no financial contribution or other conflict of interest possibility (potential) and relationship area that should be known about the objectivity of the study.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

DOI: 10.53425/madergisi.989224

Araştırma Makalesi-Research Article

YAYILMACI MİLLİYETÇİ İDEOLOJİ BELİRLENİMLİ TOPLUMSAL FORMASYONLARIN YÜKSELİŞİ: EKONOMİ POLİTİK AÇIKLAMA

İnan AKDAĞ *

ÖZ: İdeolojinin kendisine ait bir tarihi yoktur. Tarihi olan ekonomidir. İdeoloji, tarihsel olarak ekonominin aldığı biçime bağlı olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda devletler, nötrdür. Tarihsel olarak devletler, milliyetçi, sosyalist, liberal, emperyalist vb. biçimler almaktadır. II. Dünya Savaşı sırasında gördüğümüz yayılmacı milliyetçi ideolojiler de gelip geçicidir. Temel ekonominin tarihsel hareketidir. Kapitalist üretim tarzında sermaye belirli bir süre basit yeniden üretim yaptıktan sonra genişletilmiş yeniden üretime geçmektedir. Genişletilmiş yeniden üretim daha fazla pazar, daha fazla hammadde, daha fazla ucuz emek gücü istemektedir. Bu zorunluluk, gelişmiş kapitalist ülkelerin emperyalist ülkelere dönüşmesine yol açmaktadır. Merkezden çevreye doğru yayılmacılık karşımıza çıkmaktadır. Devletler yayılırken politik ve ideolojik yapısını da yeniden organize etmek durumunda kalmaktadır. Yayılmacı milliyetçi ideoloji bu ihtiyacı sağlamaktadır. Devletler, silahlanmakta ve bütçesinin büyük kısmını dış ülkelere doğru yönlendirirken içeride kendi halkını ikna etmek ve mobilize etmek durumundadır. Japon milliyetçiliği de II. Dünya Savaşı sırasında kaynakları eskiye giden yayılmacı milliyetçilik örneği sergilemiştir. Bu çalışmanın amacı, yayılmacı milliyetçi ideolojinin yükselişini ekonomi politik temellerde analiz etmektedir. Çalışmanın kapsamı, yayılmacı milliyetçili-

* Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi Merzifon İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, inanakdag@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-5531-403X.

ğın yükselişe geçtiği 1920'li yıllar, olgunlaştığı 1930'lı yıllar ve çöküşe geçtiği 1940'lı yıllardır. Çalışmanın önemi, yayılmacı milliyetçiliğe ekonomi politik bir çerçeve çizmektir. Çalışmanın hipotezi, yayılmacı milliyetçiliğin arka planında, ulusal burjuvazinin genişleyen artı-değer üretimine bağlı olarak, yeni pazar arayışları ve hammadde kaynaklarının yeniden el konulma mücadelesi ve kısaca dünyanın sömürge ülkelerinin yeniden paylaşılması mücadelesi bulunduğunu ileri sürmektir. Yayılmacı milliyetçilik, bu yanıyla, emperyalizmin ideolojik aparatıdır. Dolayısıyla yayılmacı milliyetçilik, taşıyıcı bir olgudur.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Yayılmacı Milliyetçilik, Kapitalizm, İdeoloji, Japonya.

THE RISE OF SOCIAL FORMATIONS WHICH ARE DETERMINED BY EXPANSIONIST NATIONALIST IDEOLOGY: AN ECONOMY POLITICAL EXPLANATION

ABSTRACT: Ideology has not a history, which belongs to ideology. Economy has an own history. Ideology is historically formed by economy. Therefore, states are neutrals. Historically, states are formed as nationalist, socialist, liberal, imperialist etc. Expansionist nationalist ideologies, which are seen during the Second World War are random. The basis is the historical movement of economy. Capital, at the beginning, works as a simple reproduction, then it forms as expanded reproduction in the capitalist mode of production. Expanded reproduction requires more market area, more raw materials, more cheap labor force. This requirement leads developed countries to imperialist countries. So, there is an expansionism from center to periphery. When states are expanded, they are necessary to reorganize political and ideological structures. Expansionist nationalism provides with this requirement. When states are in armor and when states use their budgets to foreign countries, they should persuade their peoples and they should mobilize them. Japanese nationalism also exhibited a sample of expansionist nationalism whose sources came back to old times during Second World War. The aim of this study is to analyze the rise of expansionist nationalist ideology in the basis of economy politics. The scope of this study is 1902s, 1930s, 1940s when expansionist nationalist ideology started to rise. The importance of this study is to draw the framework of economy politics to expansionist nationalism. The hypothesis of this study is to assert that the behind of expansionist nationalism there is new market

efforts and reseizure to raw materials, which ties to national bourgeoisie's expanded surplus value production; briefly, there is a struggle for sharing of the world colony countries. Expansionist nationalism is an apparatus of imperialism in this meaning. Therefore, expansionist nationalism is a carrier phenomenon.

Key Words: Nationalism, Expansionist Nationalism, Capitalism, Ideology, Japan.

GİRİŞ

1939 ile 1945 yılları arasında yaşanan II. Dünya Savaşı, arkasında, yetmiş ile seksen beş milyon arasında sivil asker ölüm bıraktı. Bugünden bakıldığında sadece altı yıl gibi kısa bir zaman süreci içerisinde yaşanan savaş, o günlerde insanlar için bitmeyen yıllar anlamına geliyordu. Karl Marx'ın belirttiği gibi, bazen bir günü yirmi yıl gibi yaşarız bazen de yirmi yılı bir gün gibi yaşarız. Zaman, sosyo-ekonomik bir olgudur. Savaş, günümüzde halen hatırlanmamak istenen bir olgu olarak varlığını korumaktadır.

II. Dünya Savaşı, İtalya'da Benito Mussolini'nin İtalyan partizanlarca öldürülmesi, Almanya'da Adolf Hitler'in intiharı ve Japonya'da Hiroşima ve Nagazaki kentlerine ABD tarafından atılan atom bombalarıyla sona ermiştir. Savaş, ekonomik olarak üretim araçlarının tahribi, politik olarak liberal kapitalizm ile sosyalizm arasında yaşanan Soğuk Savaş yılları ve ideolojik olarak bireyci-toplumcu ideolojilerin çatışacağı bir 50 yıl ile sona ermiştir. II. Dünya Savaşı, liberaller tarafından Dünya Savaşı ve sosyalistler tarafından Paylaşım Savaşı olarak adlandırılmıştır. Savaşın etkileri, günümüzde bile, ekonomik, politik ve ideolojik olarak devam etmektedir. Bugün Soğuk Savaş sırasında ideolojik olarak çizilmiş sınırların içindeki mekân-coğrafyalardaki karışıklıklar, insanlığın, dünya savaşları deneyimini unutmadığını göstermektedir.

Yayılmacı milliyetçilik genel olarak varlık bulduğu ülkelerin ırk anlamında, politik sistem anlamında ve modern ideoloji çerçevesinde üstünlüğü varsayımına dayanmaktadır. Bu durum, yayılmacı milliyetçiliğin varlık bulduğu ülkenin, diğer ülkeler üzerinde ekonomik, politik ve ideolojik hegemonya kurmasını meşrulaştırmaktadır. Diğer ülkeler üstünlüğü kabul ederse sorun yoktur ancak

üstünlük rızayla kabul edilmezse siyasal iktidarın bir başka yüzü olan zor kullanımı devreye girmektedir. Diğer ülkeler üzerinde hegemonya bir başka üstün olduğuna inanılan ülkenin hegemonyası ile çatırırsa sonucu dünya savaşlarına kadar giden çatışmalı bir sürece yol açmaktadır. Bu çalışmada, üstün ırk anlayışı, en modern sistem anlayışı veya politik sisteminin en iyi sistem olduğu anlayışına dayanan yayılmacı milliyetçi ideolojinin aslan temellerinin ekonomi de ve dolayısıyla kapitalist üretim tarzında genişlemiş yeniden üretimde olduğu ön kabulüdür.

Avrupa'da modern ulus-devletlerin kuruluşu sırasında milliyetçilik, kurucu ideoloji olarak görev yapmıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında yaşadığımız yayılmacı milliyetçilik ise, özellikle uluslararası ilişkilerde, kurucu ideolojiden çok daha fazla agresif bir nitelik taşımıştır. Bu çalışma, tam olarak, yayılmacı milliyetçiliğin temelleri olarak sosyo-ekonomiye işaret etmektedir. Çalışmanın kapsamı, yayılmacı milliyetçiliğin yükselişe geçtiği 1920'li yıllar, olgunlaştığı 1930'lı yıllar ve çöküşe geçtiği 1940'lı yıllardır. Çalışmanın önemi, yayılmacı milliyetçiliğe ekonomi politik bir çerçeve çizmektir. Çalışmanın hipotezi, yayılmacı milliyetçiliğin arka planında, ulusal burjuvazinin genişleyen artı-değer üretimine bağlı olarak, yeni pazar arayışları ve hammadde kaynaklarının yeniden el konulma mücadelesi ve kısaca dünyanın sömürge ülkelerinin yeniden paylaşılması mücadelesi bulunduğunu ileri sürmektir. Yayılmacı milliyetçilik, bu yanıyla, emperyalizmin ideolojik aygıtıdır. Japon yayılmacı milliyetçiliği de, II. Dünya Savaşı sırasında, Japon emperyalizminin bir ideolojik aygıtı olmuştur. Dolayısıyla yayılmacı milliyetçilik, taşıyıcı bir olgudur.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

İlgili literatür, milliyetçilik biçimleri üzerine çeşitli ayrımlar yapmıştır. Andrew Heywood, milliyetçi ideolojiyi dört grup altında toplamıştır. Heywood'a göre (2014: 174); milliyetçilik biçimleri: liberal milliyetçilik, sömürgecilik karşıtı milliyetçilik, muhafazakâr milliyetçilik ve yayılmacı milliyetçilik olarak dört tiptir. Heywood (2014: 179), 19. yüzyıl sonlarında, milliyetçiliğin ortaya çıkardığı yeni biçimi saldırgan veya yayılmacı milliyetçilik olarak tanımla-

mıştır. Saldırgan, yayılmacı ve sömürgeci bu milliyetçilik, aşırı milliyetçiliktir. Ortaya çıkışı ile belirginleşen emperyalizm bu noktada çakışmaktadır. Heywood (2014: 179), saldırgan milliyetçiliğinin yükselişini, iki dünya savaşı arası dönem olarak belirlemiştir. Bu çalışmanın konusu olan yayılmacı milliyetçilik, 1920'lerde yükselişe geçmiş 1930'larda olgunlaşmış ve 1940'larda ise çöküş dönemi yaşamıştır. Tipik ampirik örnekleri ise Almanya, İtalya ve Japonya olmuştur.

Heywood (2014: 179), yayılmacı milliyetçiliğin temelinde, bir milletin diğerinden üstün olduğu inancını taşıyan şovenizm olduğunu vurgulamıştır. Şovenizm, doğal olarak, sömürgeciliğe yol açmaktadır. Yayılmacı milliyetçilik ve şovenizmde birey, millet içerisinde erimektedir. Bu bağlamda, yayılmacı milliyetçiliğin toplumsal karakterinin baskın olduğu ileri sürülebilir. Millet ile diğer milletler, biz ve onlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Dolayısıyla, yayılmacı milliyetçilik, doğası gereği, ötekileştiricidir. Heywood, yayılmacı milliyetçilik ile emperyalizm arasında tarihi bağı belirtirken ulusal sermayenin tarihsel hareketine değinmemektedir. Emperyalizm, sermayenin tarihsel hareketinden bağımsız olmadığı için bu çalışmada, yayılmacı milliyetçilik ile ulusal sermayenin tarihsel hareketi arasındaki ilişki inceleme konusu olacaktır.

Eric Hobsbawm ünlü *Milletler ve Milliyetçilik* eserinde, iki dünya savaşı arası döneme sosyo-ekonomik koşullar çerçevesinde bakmaktadır. Hobsbawm (2000: 132), 1913 ile dünya kapitalist ekonomilerinin, hükümetler tarafından korunan büyük yoğunlaşmış şirketler tarafından biçimlendirildiğini belirtmektedir. Hobsbawm (2000: 144), yayılmacı milliyetçiliği, militan milliyetçilik olarak adlandırmaktadır. Militan milliyetçilik, eski ütopyalar ve Aydınlanmadan umudunu kesenlerin bir ütopyasıdır ve diğer ideolojilerin yeteneksizliğini görenlerin yeni ideolojisidir (Hobsbawm, 2000: 144). Bu bakımdan, Hobsbawm'a göre militan milliyetçilik veya yayılmacı milliyetçilik, tüm diğer ideolojileri dışlayarak ve Avrupa'nın ilerleme anlayışında yer alan Aydınlanmaya da karşı çıkarak ilerleme karşıtı bir ideolojik temele sahip olmuştur. Hobsbawm,

yayılmacı milliyetçiliğin filizlendiği ekonomik atmosferi, büyük tekel çerçevesinden çözümlenmesinden dolayı ekonomi politik bir açıklama getirmeye çalışmıştır.

Ernest Renan, milliyetçilik olgusuna tarihsel perspektif getirmiştir. Renan'a göre (2000: 8); Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden itibaren Batı Avrupa, uluslara ayrılmış ve bazıları diğerleri üzerinde hegemonya kurmaya çalışmıştır. Hegemonya, yumuşak güçle veya sert güçle yani savaş yoluyla kurulmaya çalışmıştır. Burada Batı Avrupa'nın uluslara ayrılması sorunlu gözükmesine de savaş yoluyla hegemonyalarını diğerleri üzerinde kullanmaya çalışması yayılmacı milliyetçiliğin embriyo halinde göstergesidir. Bu durum hümanist ve barış sever Avrupa imgesiyle çok da uyumlu değildir. İdeolojik olarak açıklamanın çıkmazı bilimsel olarak başka bir olgunun aranmasını şart koşmuştur. Bu çalışmada bu belirlenimci olgu sosyo-ekonomik olgudur.

Antony Smith, milliyetçiliğin ekonomi temelleri konusunda kapitalizm üzerinden bir değerlendirme yapmaktadır. Smith'e göre (2003: 49), ekonomik temelli değerlendirmeler kapitalizmin emperyalizm teorisiyle bağlantılıdır ve anahtar kavram milliyetçilik değil eşitsiz gelişmedir. Eşitsiz Gelişme teorisini V. I. Lenin ortaya atmıştır. Buna göre dünya, gelişmiş kapitalist ülkelerden oluşan bir merkez ve gelişmemiş ülkelerden oluşan çevreden oluşmaktadır. Merkez, çevreye doğru yayılmaktadır. Biz bu yayılmanın, daha sonra göstereceğimiz gibi, sermaye birikiminin belirli bir seviyeden sonra basit yeniden üretim değil genişlemiş yeniden üretime dönüştüğünü ve bu süreci devam ettirebilmek için de merkezin çevreye doğru yayılmak zorunda olduğunu ileri süreceğiz. Ekonomik bu süreç doğal olarak politik ve ideolojik bir üst yapı istemektedir. Yapı kendisini bütünsel olarak yeniden organize etmektedir. Yayılmacı milliyetçi ideoloji tam olarak bu aşamanın ideolojik yansımasıdır.

Ekonomi politik çalışmalarında bir önemli isim Tom Nairn'dir. Tom Nairn ve Paul James birlikte yazdığı eserde milliyetçiliğin kökenini emperyalizm ile bağdaştırmaktadır. Nairn ve James'e göre (2005: 4); milliyetçilik, modern emperyal küresel kalkış periyodu ile başlamıştır. Böylece, Batı'nın çevreye doğru yayılmasının

ideolojik temelleri de atılmıştır. Merkezin çevreye müdahalesinin 'meşru' temelleri böylece atılmıştır. Aynı dönem oryantalist görüşün yayılması da bir tesadüf değil bu sürecin doğal sonucudur. 'Modern' Batı ve 'Talihsiz' Doğu Toplumlari bu emperyalist düşünceenin bir uzantısıdır ve Batı'nın çevre ülkelere müdahalesini meşrulaştırmaya çalışmıştır. Ana temel ise ekonomiktir ve burada post modernlerin ileri sürdüğü gibi salt tahakküm ilişkileri değil sömürü ilişkileri belirleyicidir.

Yayılmacı milliyetçi ideolojinin temelleri ekonomi politiğın tarihsel gelişimi ile bağlantılıdır. Ekonomi politik teorilerinin tarihsel gelişimi yayılmacı milliyetçiliğın kökenlerini de açıklamaktadır. Jorge Larrain (1989: 4) sömürgecilik konusunda ekonomi politiğın tarihsel gelişimini aşağıdaki şekilde vermiştir;

Merkez	Çevre
--------	-------

Rekabetçi Kapitalizm (1700-1860)

Klasik Politik Ekonomi

(Smith, Ricardo)

Tarihsel Materyalizm

(Marx, Engels)

Emperyalizm Çağı (1860-1945)

Neo-Klasik Politik Ekonomi

(Marshall, Walras, Jevons)

Klasik Emperyalizm Teorisi

(Hilferding, Buharin, Luxemburg, Lenin)

Geç Kapitalizm (1945-1980)

1945-1966 Genişleme

Modernizasyon Teorileri

(Hoselitz, Rostow)

ECLA'nın Analizi

(Prebisch)

Emperyalizm Teorisi

(Baran)

1966-1980 Krizi

Neoliberalizm

(Friedman)

Dünya-Sistem Analizi

(Wallerstein)

Üretim Tarzları Eklemlenmesi

(Rey)

Bağımlılık Teorisi

(Frank, Cardoso)

Eşitsiz Değişim Teorileri

(Amin)

Milliyetçilik literatüründen anlaşılan nokta, milliyetçiliğin bir ulus devlet kuruluşunda işlevsel konumu, ne zaman bir ulus devletin diğer ulus devlet (ler) üzerinde hegemonya kurma aracına dönüşmesiyle, yayılmacı milliyetçilik formunu aldığıdır. O zaman temel sorunsal, her ulus devlet kuruluşunda işlevsel formu olan milliyetçiliğini diğer ulus devlet (ler) üzerinde hegemonya arayışının bir zorunluluk olup olmadığıdır. Bu bağlamda ekonomi politik yaklaşım bu zorunluluğun temellerini ortaya koymaktadır. Literatürde emperyalizm yazını bu boşluğu doldurmaktadır. Emperyalizm metinleri, yayılmacı milliyetçiliği anlamada kurucu metin işlevi görmektedir.

2. YAYILMACI MİLLİYETÇİ İDEOLOJİ BELİRLENİMLİ TOPLUMSAL FORMASYONLARIN YÜKSELİŞİ: SERMAYENİN GENİŞLEMİŞ ARTI DEĞER ÜRETİMİ VE EKONOMİ POLİTİK

Bir ideolojik biçim olarak yayılmacı milliyetçiliğin yükselişi, doğrudan, ekonomik anlamda sermayenin tarihsel hareketine bağlıdır. Kapitalist üretim tarzı, sermayenin artı-değer üretiminden sonsuz sermaye birikimi sağlama sürecidir. Kapitalizm, artı-değer üretimi ile karakterize olmaktadır. Üretimin iki tipi bulunmaktadır. Birincisi; basit yeniden üretime dayanmaktadır ve sermaye metaya döner ve sonra tekrar paraya döner. Burada sermaye basit tekrar

yoluyla kendisini korumaktadır. Ancak kapitalizmin ihtiyaç duyduğu ikinci tip, yani genişletilmiş yeniden üretimdir. Burada, sermaye, metaya döner ve daha sonra baştaki sermayeden daha fazla para olarak sonuçlanmaktadır. Tam olarak sömürü bu süreçte kendisini ortaya koymaktadır. Meta içinde emeğin payı düşürülür veya düşük olmak zorundadır ki yeni devrede daha fazla sermaye veya paraya dönüşsün. Bu süreç şu şekilde devrevi tanımlanabilir;

Para - Meta - Para'

Karl Marx (2015: 466), sermayenin metaya dönüşümü ve daha sonra büyüyen sermaye artışı ile yeni üretim devresinde daha fazla ürün sağladığını belirtmiştir. Daha fazla ürün, daha fazla tüketimi gerektirmektedir. Ülke içi sınırlar bu tüketimi sağlayamayınca ulusal devlet yeni pazarlar aramaya başlamaktadır. *Bu yayılmacılığın temellerinden birisidir.* Ayrıca, sermaye sahibi, bir meta olarak emek gücünü daha ucuza mal etmeye çalışmaktadır. Ulusal devlet sınırları içerisinde gelişmeye başlayan ülke içi kapitalizmden dolayı görelili ucuz meta olarak emek gücü sağlamak mümkün olmayınca sermaye sahipleri daha ucuz emek gücü arayışını diğer ülkelerden, özellikle henüz kapitalistleşmemiş ülkelerden sağlamaya çalışmaktadır. *Bu durum yayılmacılığın bir başka temelidir.*

David Harvey (2003: 26) emperyalizmi aktörlerin bir bölümü üzerinde ayrımcı politik proje olarak tanımlamaktadır ve aktörlerin gücü, bir toprak üzerinde kumanda etkisi ve insan-doğal kaynakların politik, ekonomik, askeri mobilizasyonuna dayanmaktadır. Dolayısıyla emperyalizm ve ideolojik aparatı olarak yayılmacı milliyetçilik en son tahlilde yayıldığı ülkede insanların ve doğal kaynakların mobilizasyonuna dayanmaktadır. Yayıldığı ülkeyi hem emek gücü hem meta pazarı hem de doğal kaynaklarına el koyma şeklinde üçlü bir sonuca sahiptir. Sermaye, genişletilmiş yeniden üretimde bu ekonomik unsurlara sahip olmak zorundadır. Böylece artı değer, aşağıdan-yukarı ve çevreden merkeze doğru akış sağlamaktadır. Bu yönüyle emperyalizm, akışkan bir kapitalizme dönüşmektedir. Bir yandan yayıldığı ülkeleri sömürürken diğer yandan kendi iç ideolojik kamuoyunda yayılmacı milliyetçilik ile kitlelerini mobilize etmektedir. Bu yanılla emperyalist ülkeler hem çevre ülkeyi

tahkim etmektedir hem de kendi iç bütünlüğünü sağlamlaştırmaya çalışmaktadır.

Buraya kadar çizilen tabloda, bir merkez ülkede kapitalizmin genişletilmiş yeniden üretimine süreç betimlenirken sorulması gereken bu döngünün zayıf noktası nedir? sorusudur. İlk olarak yayılmacı milliyetçi ülke tek değildir. Onun gibi sanayileşmiş başka ülke ve burjuvaziler söz konusudur. Bu durum yayılmacı milliyetçi ülkeler arasında sürekli olarak çatışma durumuna işaret etmektedir. Temel sorunsal pazar paylaşımıdır. Bu durumu ilk tespit edenlerden birisi Vladimir İlyiç Lenin'dir. Lenin'e göre (2009: 138); serbest rekabetçi kapitalizm bir süre sonra tekelci kapitalizme dönüşmektedir ve tekellerin yoğunlaşması ile birlikte yayılmacı bir biçime dönüşmektedir. Ancak Lenin yine vurguladığı gibi dünya topraklarının emperyalist ülkeler tarafından paylaşılmasından dolayı yeni ortaya çıkan sanayileşmiş toplumlar ile önceki emperyalist ülkeler arasında sürekli çatışma durumu oluşmaktadır. Lenin (2009: 79), ülkeler arasında *eşitsiz gelişmenin* savaşlar ve iflaslar gibi etkenlerle güçler arasında denge bozulduğu zaman dünyanın yeniden paylaşılmaya gidilebileceğini vurgulamaktadır. Bu yeniden paylaşım, dünya savaşlarına yol açmaktadır. Bu, emperyalist veya yayılmacı milliyetçi ülkelerin açmazıdır. Savaşlar hem çevre hem de merkez ülkelere büyük yükler getirmektedir ve üretici güçlerin yıkımı ile sonuçlanmaktadır. Merkez ve çevre ülkeler içerisinde devrimci durumlar da bu bunalım dönemlerinde ortaya çıkmaktadır.

Emperyalizm ve yayılmacı milliyetçi ülkeler hakkında bir önemli tespit de Nikolay Buharin'den gelmiştir. Buharin'e göre (1975: 89); çeşitli ulusal ekonomiler de kapitalistler, rakip olarak birbirleriyle mücadele etmektedir ve dünya kapitalizmin üretici güçleri -emek, sermaye ve teknoloji- ne kadar güçlüyse ve dış ticaret ne kadar gelişmişse rekabet alanında mücadele de o kadar güçlü olacaktır. Bu rekabet ulusal ülkeleri birbirleriyle savaş boyutuna getirmektedir. Dünya ölçeğinde kapitalistleşme geliştikçe artık-değerin transferi hızlanmaktadır. Bu sebeple sermaye daha fazla meta -ucuz emek gücü ve hammadde- ihtiyacı duymaktadır. Bu merkez ülkelerin çevre ülkelere daha fazla yayılma ihtiyacı hissetmesine yol aç-

maktadır. Yayılma ekonomik temelli politik, ideolojik ve askeri niteliktedir. Burada politika zor ve rızanın bir bileşimi olarak; emperyalist yayılmacı formasyon, hem gittiği çevre ülke halkını denetlemek -rızayla olmuyorsa zorla- hem diğer merkez ülkeler ile denge kurmaya çalışmak -rızayla olmuyorsa zorla- hem de kendi iç halkını mobilize etmek -rızayla olmuyorsa zorla- zorundadır. Olgu, ekonomi temelli politik bir olgudur. Yayılmacı milliyetçi ideoloji de bu süreci meşrulaştırma görevini üstlenmektedir. Kısaca bir aparatır.

3. NÖTR DEVLETEN YAYILMACI MİLLİYETÇİ İDEOLOJİ VE POLİTİKA BELİRLENİMLİ DEVLETE GEÇİŞ

Devletler, modern devletler, biçim itibarıyla nötr ideoloji yüküdür. Sınıflı toplumsal yapılarda devlet için vazgeçilmez bir koşul artı değer transfer sürecinin aksamadan sürdürülmesidir. Devletin politik form kazanıp aldığı biçimler tarihsel-toplumsal olgu niteliğinden gelmektedir ve maddi ekonomik koşulların bir sonucudur. Modern devletler, tarihsel-ekonomik sistem olarak kapitalizmin, ekonomik olarak 17. yüzyıl ve politik olarak 18. yüzyıl sanayi ve Fransız Devrimi sonuçları olarak egemen sistem olmasından sonra sermayenin hareketine aşırı duyarlı olmuştur. Milliyetçilik, kapitalizmin bir sonucudur. Ulusal sermayelerin tarihsel hareketine bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Douglas Dowd'a göre (2008: 20); kapitalizmin egemen bir üretim tarzı olarak dünya üzerindeki varlığı üç gelişme ile sağlanmıştır; sömürgecilik, sanayileşme ve milliyetçilik. Henüz kozmopolitik bir kimliğe sahip olmayan sermaye, doğal olarak, milliyetçi bir politika talep etmiştir. Yine kapitalizmin doğuşu sırasında milliyetçilik, modern ulus devletlerin şekillenmesi için gerekli kitle mobilizasyonu için elverişli bir ideolojik aparat olarak varlık bulmuştur. Ayrıca eş zamanlı sömürgecilik faaliyetleri için milliyetçilik, meşrulaştırıcı bir ideoloji işlevi görmüştür.

Louis Althusser'e göre (2019: 12), egemen ideolojinin üretimi ve yeniden üretimi önemli bir koşuldur ve egemen sınıf, kendi varoluşunun maddi, siyasal ve ideolojik koşullarını yeniden üretmek zorundadır. Yayılmacı milliyetçi ideoloji formuna sahip devlet biçimi, tamamıyla, kökleri sermaye birikimi ve sermayenin tarihsel hareketiyle zorunlu bir egemen ideoloji haline gelmektedir. Ulusal sermaye tarihsel olarak belirli bir sermaye birikimine ulaştıktan

sonra yukarıda belirttiğimiz genişletilmiş yeniden üretime dayanarak dış ülkelere doğru yayılma göstermek zorundadır. Kapitalizm, sonsuz sermaye birikimi rejimidir ve sonsuz sermaye birikimini sağlamak için sermaye, sürekli olarak dış ülkelere özellikle çevre ülkelere doğru yayılmak durumundadır.

Yayılmacı milliyetçi ideolojiyi ele alırken vurgulanması gereken nokta ideolojiyi nasıl konumlandırıdığımızdır. Althusser'in belirttiği gibi (2019: 103) ideolojinin kendisine ait bir tarihi yoktur. Doğal olarak kendisine ait bir tarihi olmayan olguyu tarihsel olarak konumlandırıdığımız zaman alt yapıyı oluşturan ekonominin bir tarih vardır diyebiliriz. Bu koşullar altında ideoloji bağımlı ekonomi ise bağımsız değişkendir. Öyleyse ideoloji, ekonominin tarihsel olarak aldığı biçimlere göre şekil almaktadır. Yayılmacı milliyetçi ideoloji bu kuramsal çerçevede mutlak değil tarihsel olarak devletin ideolojik aygıtlarının aldığı biçimdir. Sınıflı toplumda devlet, nötr bir karaktere sahiptir ve tarihsel koşullara bağlı olarak biçimlenmektedir. II. Dünya Savaşı sırasında gördüğümüz yayılmacı milliyetçi ideoloji belirlenimli Almanya, İtalya ve Japonya örneklerinde devletin aldığı biçim tarihseldir ve gelip geçicidir. Tıpkı sosyalist devlet, liberal devlet, Keynesyen refah devleti, emperyalist devlet gibi her devlet biçimi tarihsel koşullara uyumun bir sonucudur.

Yayılmacı milliyetçi ideoloji ampirik olarak dünyada farklı biçimler almıştır. İtalyan faşizmi, Alman nasyonal sosyalizmi veya Japon militarizmi biçiminde birçok farklı biçimleri karşımıza çıkmıştır. Farklı biçimlerde de olsa yayılmacı milliyetçiliğin sosyal Darwinist temelleri ortak bir uzlaşma noktasıdır. Temel ön kabulü güçlü toplumlar ayakta kalır ve zayıf toplumlar tarihten silinmelidir. Yine varlık bulduğu toplumu oluşturan halkın ırksal olarak dünya üzerinde en üstün ırk olduğuna dair bir ideolojik söyleme sahiptir. Üstün ırka sahip olmakla birlikte sosyolojik olarak en modern, politik olarak en iyi politik sistem ve ideolojik olarak dünya üzerinde diğer toplumları yönetme hakkına sahip olduğuna dair bir bütünselliği içermektedir.

Alan Cassels'e göre (2003: 83); milliyetçilik ve emperyalizm yönetici sınıfların çıkarlarını uyumlu hale getirmektedir. Yönetici

sınıflar -çeşitli sektörler içerir: sanayi burjuvazisi, ticaret burjuvazisi, toprak burjuvazisi, finansal burjuvazi vs.- dönemsel olarak çıkar çatışmaları içerisine girmektedir. Ancak ülke, emperyalizm ve yayılmacı milliyetçi ideoloji aracılığıyla dış ülkelere doğru yayılınca yönetici sınıflar arasında çıkar çatışmaları dondurulmakta ve iç konsolidasyon sağlanmaktadır. Devlet üzerinde iktidar mücadelesi içerisine giren yönetici sınıf hizipleri dış sömürüden aldıkları payla çatışmaların şiddetini düşürmektedir. Ülke tamamen dışsal hedefler üzerine odaklanmaktadır. Özellikle savaş koşullarında ülke bütünsel bir hedef etrafında mobilize edilmektedir. Bu mobilizasyon öyle bir boyut taşımaktadır ki burjuvazi işçi sınıfını kendi çıkarlarına eklemektedir. Bu süreçte devlet, sürükleyici gücü temsil etmektedir.

Sınıflı toplumda devlet için vaz geçilmez koşul artı değer transferi olduğu için devlet, genişletilmiş yeniden üretimin sağlanması için yayılmacı milliyetçi ideolojiye uygun biçim almaktadır. II. Dünya Savaşı sırasında devlet, Almanya, İtalya ve Japonya örneklerinde totaliter ve otoriter biçimler almış yayılmacı ideolojiyi benimsemiştir. Ancak savaş sonunda Almanya, İtalya ve Japonya devletleri farklı biçimlerinde varlıklarını koruduğu için görece özerk yapıları olduğu savunulabilir. Savaş öncesi yayılmacı bir biçim alan devlet, savaş sonrası pasifist ve barışsever bir biçim almaktadır. Bu durum, devlet durumunun tarihsel-toplumsal bir olgu olduğunu ve tarihsel koşullara bağımlı olarak çeşitli biçimler aldığını göstermektedir. Sonuç olarak buradan şu ileri sürülebilir ki; sınıflı toplumda devlet nötrdür ve tarihsel koşullara göre farklı biçimler almaktadır. Savundukları politikalar ve sahip oldukları ideolojik biçimler dönemsel olarak farklar göstermektedir. Bu durum en açık şekilde devletlerin uluslararası ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Henüz bir dünya hegemonu olmadan önce izolasyon politikası izleyen ABD daha sonra hegemon olunca 'özgürlüğü' yayma misyonu izlemeye başlamış ve 11 Eylül'den sonra terörle savaş adı altında tüm ülkelere müdahale doktrini geliştirmiştir. Böylece devletler esnekliğe sahiptir ve tarihsel olarak biçim almaktadır. Esnek olmayan devletler ise kolaylıkla tarih sahnesinden silinebilmektedir.

4. YAYILMACI MİLLİYETÇİ İDEOLOJİK TOPLUMSAL FORMASYONLARIN YÜKSELİŞİ: JAPONYA ÖRNEĞİ

Japonya, Doğu Asya'da bir ada ülkesidir. Kökenleri, yazılı Çin metinlerine göre I. yüzyıla kadar gitmektedir. 1868'de Japon İmparatorluğu kurulmuştur. Militarist bir nitelik kazanan Japonya, 19 ve 20. yüzyıllar da Çin ve Rusya ile savaşlara girmiş ve yayılmacı bir karaktere dönüşmüştür. Yayılmacılık II. Dünya Savaşı ile en üst aşamasına ulaşmış, Japonya Almanya ve İtalya ile ittifak kurmuştur ve savaş sonucunda ABD'nin iki Japon şehrine tarihte ilk kez nükleer bomba atması ile geri çekiliş dönemine girmiştir. Bugün kendi ada sınırları içerisinde çekilmiştir.

Kevin M. Doak'a göre (2007: 3); modern Japonya'da milliyetçiliği bilmek için üç kavramı; *minzokushugi*, *kokuminshugi* ve *kokkashugi* yi bilmek gereklidir. *Minzoku*, ırksal-etnik bir grup olarak millet, *kokumin*, bir politik ünite oluşturan millet ve *kokka* ise her şeyin üstünde yerleştirilen devlet anlamlarına gelmektedir. Milliyetçiliğin kökenleri bu üç kavramdır. Japonya milleti, diğer etnik milletlerle etkileşime girmemiş nadir ırklardan birisi olmuştur. Bunda ada ülkesi olması ve halkının geleneklere aşırı bağlı olması temel faktörler arasındadır. Bu yönüyle Japon ırkı, homojen bir karaktere sahip ender ırklardan birisidir. Bu durum, Japonların *minzoku* denilen ırksal birliğe dayanan ve yayılmacı milliyetçiliğin temel ayaklarından birisi olan üstün Japon ırkı tahayyülüne veya Benedict Anderson'un deyişiyle hayali bir cemaat durumundan ziyade biyolojik bir bütünsellik sağlamaktadır. Japonlar, üstün ve homojen bir ırk olduğuna dair bir yaygın kanaat geliştirmiştir. Bu, yayılmacı milliyetçilik için gerekli şart olan milliyetçi ideoloji etrafında halkın mobilizasyonu için gerekli alt yapıyı sağlamıştır. Özellikle Çin anakarasını işgali sırasında temel motif bu üstün ırk olma anlayışıdır.

İkinci olarak *kokumin* anlayışı yani politik ünite olarak millet anlayışı Japon yayılmacı milliyetçiliğinin diğer bir temelidir. Tarihsel kökenleri I. yüzyıla giden bir millet, Batı ademi merkezi feodal dönemin aksine daha merkezi yapı deneyimlemiştir. Bu durum, Japon halkının merkezi bir politik ünite olma durumunu uzun bir dönem sürdürmesini sağlamıştır. Bundan dolayı Japonlar, diğer çevre ülkelerinin aksine politik olarak daha köklü ve işlevsel bir politik

yapıya sahip olduğuna inanmaktadır. Bu durum bir başka yayılmacı milliyetçilik ayaklarından olan ekonomik yapıyı ihraç etmenin yanında politik olarak da kendi yapısını ihraç etme “ayrıcılığı” nı Japonlara sağlamaktadır.

Son olarak kokka anlayışı ya da her şeyin üstüne yerleştirilen devlet anlayışı da yayılmacı milliyetçilik için gerekli ön koşullardan birisidir. Halk, kendisini, Hegelyan anlamda, devlet içerisinde erir bir konuma yerleştirmiştir. Devlet, her sorunu çözebilecek hatta bireysel mutluluğu bile sağlayabilecek bir anahtar konumundadır. Devletin her şeyin üstünde konumlandırılması ve ona kutsiyet atfedilmesi devlet çıkarlarının halkın mobilizasyonu için temel faktörlerden birisi haline getirmiştir. 20. yüzyıl başında gelişen kapitalizm artık bir ada ülkesi olan Japonya’ya -bugün yüzölçümü yaklaşık 377000 km²- yetmemektedir. Devlet çıkarı, sermayenin genişleyen yeniden üretimi ile yayılmak durumundadır. Halk devlet çıkarı haline gelen yayılmacılık ve onun ideolojik görünümü etrafında mobilize olmuştur. Devlet yayılmak zorundadır.

Japonya’nın 20. yüzyılda yayılmacı milliyetçi eğilimlerinin temelinde 19. yüzyıl modernleşme süreci ve bunun simgesi olan Meiji restorasyonu bulunmaktadır. Meiji restorasyonu 1868’de başlamıştır. İmparator Meiji yönetiminde Japonya modernleşmesini tamamlamış ve merkezi bir yapıya kavuşmaya başlamıştır. Yine aynı dönem, Japonya, birçok savaşa katılmıştır. 1840 ile 1880 arası Japonya, 177 adet savaşa katılmıştır (Hellyer ve Fuess, 2020: 5). Bu durum Japonya’nın militarist kapasitesinin 19. yüzyılda başladığını göstermiştir. Militarizm ve yayılmacılık 20. yüzyılda zirve yapmış ve II. Dünya Savaşı ile son bulmuştur.

Bugün Japonya’nın yayılmacılık yaklaşımının bittiğini söylemek mümkün değildir. Gelişmiş kapitalizm, ada ülkesi olması ve küçük yüzölçümü ve kalabalık nüfusu -yaklaşık 125 milyon nüfus- Japonya’nın yayılmacı anlayışını bitirdiğini söylemek için erkendir. Ancak tarihsel düşmanı Çin’in kapitalizminin geldiği seviye ve dünya dengeleri Japonya’yı yayılmacılıktan alı koymaktadır. II. Dünya Savaşı sonrası savunmasını ABD’ye ihale etmesi Japonya’nın dönemsel olarak geri çekildiğini göstermektedir. Ancak

Çin, Rusya ve Kuzey Kore ile anlaşmazlıkları ileri bir süreçte Japonya'nın yeniden militarist bir karaktere bürünmesi için gerekli koşulları sağlamaktadır.

SONUÇ

Toplumsal yapılar, ekonomi temelli, politik ve ideolojik üst belirlenimli bütünsel varlıklardır. Bütünselliği esnek olmasından ileri gelir ve aynı zamanda tarihsel-toplumsal olgulardır. Dönemsel olarak farklı biçimler almaktadır. Tarihi olan ekonomidir. Politika ve ideolojinin tarihi yoktur ve ekonomiye bağımlıdır. Sermayenin tarihsel hareketi politika ve ideolojiyi de şekillendirmektedir. Tarihsel hareket ilk olarak ekonomide ortaya çıkarken daha sonra hukuksal, politik ve ideolojik biçime dönüşmektedir.

Bir Aydınlanma ideolojisi olan milliyetçilik, Batı merkezli devletlerin kuruluşunda kitleleri mobilize edici bir işleve sahip olmuştur. Ulus-devletlerin kuruluşunda tamamen işlevsel bir fonksiyona sahipti. Ancak milliyetçilik emperyalizm ile birleşince yayılmacı bir karakter taşımaya başlamıştır. Artık merkez ülkeler çevreye doğru yayılmaya başlamış ve aralarında sömürü ve tahakküm ilişkileri kurulmaya başlamıştır. Bu durumu anlamının yolu ise günümüzün egemen üretim tarzı olan kapitalizmi anlamakla eş değerdir.

Kapitalizm, sonsuz sermaye birikim sürecidir. Sermaye, tarihsel olarak, başlangıçta ortaya koyduğu sermayeyi metaya çevirmekte ve daha sonra bunu tekrar sermayeye çevirmektedir. Bu durum feodalizm ve kapitalizmin başlangıcındaki durumdur. Süreç basit yeniden üretim olarak adlandırılmıştır. Ancak kapitalizm geliştikçe sermaye basit tekrarla yetinmemiştir. Artık ortaya koyduğu sermayeyi daha fazla meta ve daha fazla sermayeye çevirmektedir. Bu durum genişletilmiş yeniden üretim olarak tanımlanmıştır. Daha fazla sermaye için burjuvazi daha fazla ucuz emek gücü, hammadde kaynakları ve yeni pazar arayışına gereksinim duymaktadır. Kendi iç ülke koşulları izin vermediği için ülke dış ülkelere yayılmak zorundadır. Emperyalizm dediğimiz olgu bu durumu işaret etmektedir.

Ülke dış ülkelere doğru yayılmak için politikasını ve ideolojisini biçimlendirmek zorundadır. Devletler, kapitalizmde nötr olgulardır. Devlet için olmazsa olmaz koşul sadece artı-değerin transfer koşullarını sürdürmektir. Ancak çevreye doğru yayılma ihtiyacı ortaya çıkınca devlet, yayılmacı milliyetçi ideolojiye uygun olarak biçimlenmeye başlamaktadır. İdeoloji olarak da ülke kendi ırkının üstün ırk olduğu, kendi politik sisteminin en iyi sistem olduğu ve diğer halkları yönetme hakkına sahip olduğuna dair bir söylem geliştirmeyi benimsemektedir. Yayılmacı milliyetçiliğin yükselişe geçtiği 1920'ler 1930'lar ve 1940'lar da İtalyan faşizmi, Alman nasyonal sosyalizmi ve Japon militarizmi bu durumun tipik örnekleridir.

Yayılmacı milliyetçiliğin yükselişe geçtiği 20. yüzyılın ilk yarısı I. ve II. Dünya Savaşları ile gerçekleşmiş ve bu dönemin önemli bir aktörü de Japonya olmuştur. Japonya halkının üstün halk olduğunu, politik olarak iyi bir birlik sağladığını ve devletin en üstün güç olduğuna dair bir ideoloji geliştirmiştir. 19. yüzyılda Meiji restorasyonu ile modernleşmesini sağlamış, merkezileşmiş ve Pasifikte sürekli yayılmacı politika izlemiştir. Çinlilerle, Ruslarla ve Korelilerle sürekli çatışmalar yaşamış ve II. Dünya Savaşı'na önemli bir aktör olarak girmiştir. Savaşın sonunda ABD'lilerin iki şehrine ilk kez nükleer bomba atması ile savaşı kaybetmiş ve hemen pasifist bir devlet modeline geçmiştir.

Yayılmacı milliyetçi ideoloji son tahlilde ekonomi politik bir olgudur. Yayılmacılığın temelinde sermayenin genişletilmiş yenden üretimine bağlı olarak merkezden çevreye yayılma ihtiyacı bulunmaktadır. Kapitalizm bir tarihsel olgu olarak varlığını sürdürdüğü sürece yayılmacı milliyetçilik olgusu da dönemsel olarak tekrar yaşayacaktır.

KAYNAKÇA

Althusser, L. (2019). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki

Buharin, N. (1975). *Dünya Ekonomisi ve Emperyalizm*, çev. Şehsuvar Barlas, İstanbul: Özgün Yayınları

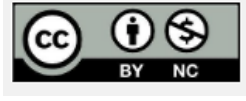
- Cassels, A. (2003). *Ideology and International Relations in the Modern World*, Routledge
- Doak, K. M. (2007). *A History of Nationalism in Modern Japan*, Brill
- Dowd, D. (2008). *Kapitalizm ve Kapitalizmin İktisadı Eleştirel bir Tarih*, çev. Cihan Gerçek, İstanbul: Yordam
- Harvey, D. (2003). *The New Imperialism*, Oxford University Press
- Hellyer, R. ve Fuess, H. (2020). *The Meiji Restoration Japan as a Global Nation*, Cambridge Universtiy Press
- Heywood, A. (2014). *Siyasi İdeolojiler*, çev. Hüsametdin İnanç, Ankara: Adres Yayınları
- Hobsbawm, E. (2000). *Nations and Nationalism Since 1780 Programme, Myth, Reality*, Cambridge University Press
- Larrain, J. (1989). *Theories of Development Capitalism, Colonialism and Dependency*, Polity Press
- Lenin, V. I. (2009). *Emperyalizm Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, çev. Cemal Süreya, Ankara: Sol Yayınları
- Marx, K. (2015). *Kapital C. II*, çev. Mehmet Selik, İstanbul: Yordam
- Nairn, T. ve James, P. (2005). *Global Matrix Nationalism, Globalism and State Terrorism*, Pluto Press
- Renan, E. (2000). "What is a Nation?", *Nation and Narration*, ed. Homi K. Bahbha, Routledge
- Smith, A. (2003). *Nationalism and Modernism A Critical Survey of Recent Theories of Nations and Nationalism*, Routledge

ETİK: Bu makale, yazarın başvuru aşamasındaki beyanına göre; araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ETHIC: This article has been prepared in accordance with research and publication ethics, according to the author's statement at the application stage.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Yazarın başvuru aşamasındaki beyanına göre; çalışmanın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.

CONFLICT OF INTEREST AND FINANCIAL CONTRIBUTION DECLARATION: According to the author's statement at the application stage; There is no financial contribution or other conflict of interest possibility (potential) and relationship area that should be known about the objectivity of the study.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

DOI: 10.53425/madergisi.989297

Araştırma Makalesi-Research Article

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ MİZAH ÜRETEBİLİR Mİ? ÇAYLAK DERGİSİ ÖRNEĞİ (1976-1978)

Cem Ozan AVCI *

ÖZ: Mizah dergileri, hayata farklı bir bakış açısıyla bakabilen, toplumun nabzını tutabilen dergilerdir. Bu tür dergilerde sivri dil ve iğneleyici ifadelerle topluma, gündelik hayata, yaşanan siyasal, sosyal, ekonomik gelişmelere eleştiriler getirilmektedir. Politik mizah da belirli bir siyasal zaviyeden iktidara, muhalefete, siyasal sisteme yöneltilen eleştirilerden ortaya çıkmaktadır. Türk mizah yayıncılığının ilk dergisi 1852 yılında yayımlanan *Boşboğaz Bir Adem* isimli dergi olmakla birlikte günümüze kadar *Diyojen*, *Akbaba*, *Gırgır*, *Tef*, *Uykusuz* gibi yüzlerce mizah dergisi yayımlanmıştır. *Çaylak* dergisi ise Ülkücü Hareketin ideolojik sınırları çerçevesinde 1976-1978 yılları arasında 27 sayı yayımlanmış bir mizah dergisidir. Bu makalede öncelikle mizah kavramı kısaca irdelenecek, daha sonra ana hatlarıyla Türk kültüründe mizah, Türkiye'de mizah yayıncılığı ve Türkiye'de milliyetçi dergiler incelenecektir. Son bölümde ise *Çaylak* dergisi hakkında genel bilgiler verilecek, derginin ortaya çıkış sürecinden bahsedilecektir. Dergideki içerik derginin neşredildiği dönemdeki siyasi ortamdan Nejat Uygur'a kadar 10 farklı başlık altında gruplandırılmak suretiyle aktarılacak, Türk milliyetçiliğinin mizah üretip üretmeyeceğine dair cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mizah, Politik Mizah, Çaylak Dergisi, Türk Milliyetçiliği, Ülkücü Hareket.

* Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, cem.avci@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9663-1194.

Geliş Tarihi-Received Date: 31.08.2021
Kabul Tarihi-Accepted Date: 19.10.2021

CAN TURKISH NATIONALISM PRODUCE HUMOR? ÇAYLAK MAGAZINE EXAMPLE (1976-1978)

ABSTRACT: Humor magazines are those who can look at life from a different perspective and keep their deep pulse. In such magazines, criticism is brought to society, daily life, political, social, and economic developments with sharp tongue and sarcastic expressions. Political humor also emerges from the criticisms directed at the government, the opposition, and the political system from a certain political point of view. Although the first magazine of Turkish humor publishing was *Boşboğaz Bir Adem*, published in 1852, hundreds of humor magazines such as *Diyojen*, *Akbaba*, *Gırgır*, *Tef*, *Uykusuz* have been published until today. *Çaylak* Magazine, on the other hand, is a humor magazine that was published in 27 issues between 1976-1978 within the framework of the ideological boundaries of the Nationalist Movement. In this article, firstly, the concept of humor will be briefly examined, then humor in Turkish culture, humor publishing in Turkey and nationalist magazines in Turkey will be examined. In the last part, general information about *Çaylak* magazine will be given and the emergence process of the magazine will be mentioned. The content in the magazine will be grouped under 10 different titles, from the political environment at the time the magazine was published to Nejat Uygur, and an answer will be sought as to whether Turkish nationalism can produce humor.

Keywords: Humor, Political Humor, Çaylak Magazine, Turkish Nationalism, Nationalist Movement.

GİRİŞ

Mizah, Arapça'da "şaka ve latife yapmak" anlamına gelen mezh kökünden dilimize geçmiş olup TDK tarafından "gülmece" olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr). İslam Ansiklopedisinde ise "Edebiyatta düşünceleri espri ve nükteyle süsleyerek anlatan söz ve yazı çeşidi" olarak ifade edilmiştir (islamansiklopedisi.org.tr). Mizah anlatılmak istenilen düşünceleri, kanaatleri nüktedan bir biçimde anlatmak, insanları düşünmeye sevk etmek amacıyla ortaya çıkmış bir sanattır. Mizah insan davranışında gülmeyi, güldürmeyi

ortaya çıkarmaktadır. Güder de (2012: 4) mizahın insanları güldürmekten ziyade eleştirel düşünmeye, muhalif tutuma ve olaylara farklı açılardan bakabilmeye sevk ettiğini ifade etmiştir.

Mizahın latife, nükte, şaka, iğne ve taş, hiciv, alay ve halt olmak üzere yedi farklı çeşidi bulunmaktadır. Bu kavramlar birbirine yakın kavramlar olmakla birlikte küçük nüanslarla birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Latife üslup olarak daha yumuşak bir muhtevaya sahipken, nükte ince manalar içermektedir. İğne ve taş kelime oyunları ile yapılan yermelere verilen isimdir. Hiciv suçlamaya çok yakın bir yerde durmakta ve karşısındakine saldırı işlevi bulunmaktadır. Alayda fark ettirmeden karşıdaki övülmektedir. Halt ise münasebetsiz bir söz söylemek olarak tanımlamakta ve dilimize de “halt etmek” olarak da yer almaktadır.

Mizahın popüler mizah, kara mizah ve politik mizah olmak üzere üç farklı türü bulunmaktadır. Popüler mizah, popüler olanı ele almakta, popüler kültürden beslenmektedir. Popüler kültür değişkenlik gösterdiğinden hızlı değişmektedir. Kara mizah ölüm, savaş veya hastalık gibi ciddi konuların mizahi açıdan ele alınmasıyla ortaya çıkmaktadır. Güldürmekten daha çok eleştirmeyi ve düşündürmeyi amaçlamaktadır. Politik mizah ise siyasi kişi, kurum, olayları ve toplumu ele almaktadır (Çavdar, 2018: 47).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte mizah anlayışında da değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Yazılı basının ortaya çıkmasıyla sözlü basının önemi azalırken mizah açısından da çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Mizah sözlü olarak fıkralar, tekerlemeler, meddah gösterileriyle ortaya konarken süreç içerisinde yazılı mizah ortaya çıkmış ve mizah üretenler yazar ve çizer olarak ikiye ayrılmıştır. Sözlü mizah döneminde ortada hiç yokken yazılı mizah dönemiyle birlikte karikatür ortaya çıkmış ve mizahın en güçlü silahı olarak başköşeye oturmuştur (Öngören, 1998: 22).

Karikatür Rönesans’la birlikte İtalya’da ortaya çıkmış olup o dönemdeki adı “caricaredir” Caricare hücum etmek anlamına gelmektedir. Zaman içinde hücum etmek yerini “eleştiriye” bırakmıştır. Karikatür sanatsal bir çıktı almak, mizah yoluyla toplumlara

iyiye yönlendirmek amacını taşımaktadır (Şenyapılı'dan akt. Çavdar, 2018: 50). Karikatür vasıtasıyla sınırlı sayıda sözcük ve çizgiyle normalde yapılamayacak eleştiriler yapılabilir hale gelmektedir. Temel amacı güldürü olmakla birlikte haber verme, eğlendirme, eğitim, tabuları ve mitosları yıkmaya, karşı çıkma, estetik kaygı ve reklam gibi amaçları da bulunmaktadır (Topuz'dan akt. Çavdar, 2018: 52).

1. POLİTİK MİZAH

Politik mizahtan en çok iktidarlar olmakla birlikte siyasal alanda bulunan herkes, her şey nasibini almaktadır. Yasaklanan, engellenen her şey, siyasi karakterler, siyasi olaylar politik mizahın konusu olabilmektedir. Özellikle diktatörlerin, baskıcı rejimlerin olduğu ülkelerde politik mizah yoluyla şiddet içermeyen bir direniş yaratılabilmektedir. Politik mizah ile siyasal partilerin, siyasetçilerin ürettiğinden daha güçlü bir eleştiri üretilebilmektedir. Bu bağlamda politik mizah güçlü bir silahtır.

Politik mizahın ilk görünümüne Atina demokrasisinde rastlanılmaktadır. O dönemde rejimi eleştiren ve mizahtan beslenen pek çok teatral gösteri ve şiir bulunmaktadır (Henderson'dan akt. Türk, 2015: 14). Yine 18. yüzyılda İngiltere'de Hannover hanedanıyla Jakobitler arasında yaşananları anlatan çizimler önemli politik karikatürlerdendir (Çavdar, 2018: 47).

Ayrıca politik açıdan yazılı olarak eleştiri getirilemediği durumlarda sözlü geleneğe de başvurulmaktadır. Sözlü politik mizah daha çok baskıcı rejimlerin olduğu ülkelerde kendini göstermektedir. Politik özgürlüklerin kısıtlandığı ülkelerde politik mizah protestonun en önemli enstrümanlarından birisidir. Çarlık Rusya, komünist Doğu Avrupa ve Mısır gibi ülkelerde pek çok örneği bulunmaktadır. Özellikle Mısırlılar için sözlü politik mizah geleneğinin yeri oldukça büyüktür. Hatta Mısırlılara "ibn nukta" yani şakanın çocukları denilmektedir. Cemal Abdülnasır, Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek gibi isimler üzerinden üretilen politik fıkralar, Mısırlıların bu isimlere yönelik ciddi tepkilerini yansıtmaktadır (Güder, 2012: 24).

Her ne kadar siyasi partiler, liderler hoşlanmıyor olsa da günümüzde politik mizahın en güçlü enstrümanını karikatürler oluşturmaktadır. Karikatürlerin siyasi iktidarın zayıf yönlerini alaycı bir üslupla ele almaları siyasileri rahatsız etmektedir. Siyasiler toplum nezdinde küçük düşürüldüklerini, siyasi hareketlerinin zarar gördüğünü düşünmektedirler. Bu sebeple dünyanın pek çok yerinde bu kapsamda yapılan yayınlar yasaklanmış, karikatüristler cezalandırılmıştır.

Ancak siyasi amaç ve hedeflerle etik değerlerden uzak, insanların kutsallarıyla alay eden, dini inançlara ve kimliklere saldıran ırkçı karikatür çizimleri de olmuştur. Örneğin İran'da 12 Mayıs 2006 tarihinde yayımlanan bir devlet gazetesinde İran'da yaşayan ve nüfus içinde önemli bir çoğunluk olan Azerbaycan Türklerine yönelik olarak hamam böceği benzetmesi yapılmıştır. Bu karikatürden sonra Azerbaycan Türklerinin yoğunlukla yaşadığı bölgelerde büyük olaylar yaşanmış, onlarca kişi hayatını kaybetmiştir. Yine Hz. Muhammed'i hedef alan karikatürler 30 Eylül 2005 tarihinde Danimarka'da *Jyllands-Posten* dergisinde, 2 Eylül 2020 tarihinde ise Fransa'da *Charlie Hebdo* dergisinde yayımlanmış ve İslam dünyasında büyük infial uyandırmıştır.

Türkiye'de de 1990'lı yıllarda renkli televizyonların yaygınlaştığı döneme kadar politik mizah önemli bir yer edinmiştir. Alpaslan Türkeş, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan, Tansu Çiller, Süleyman Demirel, Deniz Baykal, Mesut Yılmaz gibi siyasi liderler pek çok kez karikatürize edilmiş, mizah dergilerinde yer bulmuşlardır.

2. TÜRK KÜLTÜRÜNDE MİZAH

Mizahın Batı kültüründe ve Batı edebiyatında olduğu kadar Türk kültüründe ve edebiyatında da önemli yeri bulunmaktadır. Yazılı eserlerde, halk hikâyelerinde mizahın önemli görünüşleri bulunmaktadır. Türkçe'nin bilinen en eski sözlüğü olan ve Kaşgarlı Mahmut tarafından kaleme alınan *Divan-ı Lügatit Türk*'te bizatihi "mizah" kavramı geçmiyor olsa da gülmek alay etmek kavramına gelen kelimeler kullanılmıştır. Bunlar yüz açukluğu (yüz gülümseyişi), elük (alay etme), katgurmak (gülerek katılmak), köğ (gülmece)

gibi kelimelerden oluşmaktadır (Alay, 2019: 23). Bu kelimeler Türk kültürel belleğinde çok eski dönemlerinden itibaren mizahın kullanıldığını göstermektedir. Yine Türk tarihinin eski dönemlerinde Türkistan'da düzenlenen şöenlerde, halk hikâyelerinde, mitolojide, yazılı metinlerde mizaha dair birçok unsur bulunmaktadır (Veren, 2018: 122).

Türklerin Anadolu serüveninde ise mizaha dair ilk örnekler Selçuklu döneminde karşımıza çıkmaktadır. Keloğlan masalları, Dede Korkut hikâyeleri, Nasreddin Hoca hikâyeleri, Bektaşî fıkraları bu dönemde ortaya çıkmıştır. Osmanlı döneminde ise topluma yönelik eleştiriler getiren Karagöz, Meddah ve Ortaoyunu kahvehanelerde oynanmıştır. Bunlarla birlikte Halk ve Divan edebiyatında birçok mizahi metin ve hiciv şairleri bulunmaktadır. Tanzimat döneminde de Şinasi'nin *Şair Evlenmesi*, Namık Kemal'in *Hirrename* gibi eserleri önemli mizah metinlerindedir. Servet-i Fünun döneminde Cenap Şahabbettin ve Ahmed Rasim, II. Meşrutiyet Döneminde Peyami Safa, Ömer Seyfettin; Milli Mücadele döneminde ise Neyzen Tevfik, Refik Halit Karay gibi isimler önemli eserleriyle Türk mizahına katkıda bulunmuşlardır (Turhanlı, 2019: 10).

3. TÜRKİYE'DE MİZAH YAYINCILIĞI

Türkiye'de mizah yayıncılığının dikkate değer bir gelişim süreci bulunmaktadır. İlk mizah dergisinin yayımlandığı 1852 yılından bugüne yaklaşık 170 yıllık süreçte yüzlerce dergi çıkmıştır. Türkiye'de mizah yayıncılığına dair Turgut Çeviker, Ferit Öngören gibi kalemlerce nitelikli yayınlar yapılmıştır. Bu bölümde detaya girmeksizin kısaca Türkiye'de mizah yayıncılığının gelişiminden bahsedilecektir.

İlk mizah dergisi 1852 yılında Hovsep Vartanyan Paşa tarafından yayımlanan ve tek sayı olarak neşredilen *Boşboğaz Bir Adem* isimli dergidir. Daha sonra 1856 yılında *Meşu*, 1867 yılında *Tohafî* isimli dergiler yayınlanmıştır. İlk Türkçe mizah dergileri ise 1870 yılında yayımlanmaya başlamıştır. Bunlar; 14 Mayıs 1870 tarihinde *Terakki* gazetesinin ekinde yayımlanan ve aynı ismi taşıyan *Terakki* dergisi, 3 Eylül 1870 tarihinde Mehmet Tevfik tarafından *Asır* dergisinin eki olarak yayımlanan ve aynı ismi taşıyan *Asır* dergisi, bir

diğeri ise 24 Kasım 1870 tarihinde Teodor Kasap tarafından yayımlanan *Diyojen* dergisidir. *Diyojen* diğerlerinden farklı olarak Türk basın tarihindeki ilk müstakil mizah dergisi olarak öne çıkmaktadır (Demirkol, 2017: 21). 1870'li yıllarda *Çıngıraklı Tatar*, *Meddah*, *Çaylak* gibi birçok mizah dergisi yayımlanmıştır. Ancak II. Abdülhamid'in 1878 yılında anayasayı askıya alması ve Mebûsan Meclisini kapatmasıyla yeni bir dönem başlamış ve mizah dergileri de II. Meşrutiyetin ilanına kadar yaklaşık 30 yıl yasaklanmıştır (Türk, 2015: 60).

II. Meşrutiyetin 23 Temmuz 1908 tarihinde ilanı ile birlikte oluşan ortamda mizah yayıncılığında da büyük artış olmuştur. Hemen bir hafta sonrasında *Zıdır* isimli bir dergi yayımlanmıştır. 1908 yılında İstanbul'da 40'tan fazla dergi yayımlanmıştır. Ancak İttihat ve Terakki döneminde mizah dergileri yeniden oluşan baskı ortamından dolayı tekrar azalmaya başlamış, sayısı 1913 yılında bire kadar düşmüştür (Türk, 2015: 67).

Kurtuluş Savaşı döneminde İstanbul hükümetini destekleyen *Aydede*, Ankara hükümetini destekleyen *Güleryüz* gibi dergiler yayımlanmıştır. Kurtuluş Savaşı sonrasında *Aydede* dergisinin kapatılmış ve Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon tarafından 1922 yılında *Akbaba* dergisi yayımlanmıştır. Akbaba 1922 yılından 1977 yılına kadar 55 sene boyunca yayın hayatına devam etmiş olup en uzun süre yayımlanan mizah dergisi olmuştur.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte mizah dergiciliği anlayışında da değişim yaşanmıştır. Osmanlı döneminde daha çok Arap alfabesinin kaligrafik oyunlarla ve süslemelerle kullanılması suretiyle oluşturulan yazı resim birlikteliği Cumhuriyet döneminde yerini eskisinden farklı olarak Batılı anlayışla çizilen, uyandırdığı derinlik duygusuyla birlikte resmi andırmaktan uzak bir şekle bürünmüştür. Çizgiler ve yazılı anlatım yalınlaşırken, çizimde açıkça gösterilen şeyler yazıda yinelenmemiştir. Bu dönemde Türk karikatürcüleri, Türk okuyucusuyla yeni ve ortak bir mizah dili oluşturmuştur (Sipahioğlu'ndan akt. Kılıçer, 2015: 28).

1923 ile 1950 yılları arasında *Kalem*, *Akbaba*, *Karagöz*, *Papağan*, *Guguk*, *Kelebek*, *Yeni Kalem*, *Nasreddin Hoca*, *Köroğlu*, *Babacan* ve Mar-

kopaşa gibi birçok mizah dergisi neşredilmiştir. Bu dönemde yayınlanan dergilerin büyük çoğunluğu CHP hükümetine eleştiri getirememiştir. Ancak *Markopaşa* dergisi bu açıdan diğerlerinden ayrılmaktadır. *Markopaşa*'nın CHP'yi karşısına alan yayın politikası 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara geçmesinde büyük paya sahip olmuştur. Altmış bine yakın satış yaparak bu alanda adeta çığır açmıştır (Ustadan akt. Boz, 2014: 150).

1950'li yıllarda yayınlanan dergilerden *41 Buçuk*, *Tef*, *Dolmuş*, *Taş*, *Karikatür* Demokrat Parti yönetimine muhalifken, *Akbaba* iktidar yanında saf tutmuştur (Türk, 2015: 88). Bu dönemde de daha önce olduğu gibi karikatür dergilerinin üzerindeki baskı devam etmiştir. Turhan Selçuk, Recep Tahir Burak, Ferruh Doğan gibi isimler çizdikleri karikatürler sebebiyle yargılanmışlardır. Ancak bu dönemde mizah öykücülerinin oranı artmış, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz ve Haldun Taner gibi isimler ön plana çıkmıştır (Türk, 2015: 90).

1960'lı ve 1970'li yıllarda basım-yayın teknikleri teknolojik gelişmelerle birlikte gelişmiştir. 1962 yılında Aziz Nesin tarafından *Zübük*, 1964 yılında Bülent Şeren tarafından *Pardon* isimli dergiler neşredilmiştir. 1969 yılında Karikatürcüler Derneği kurulmuştur. Bu dernek tarafından 1974 yılında Uluslararası Nasreddin Hoca Karikatür Sergisi ve Yarışması düzenlenmiş ve 18 ülkeden yaklaşık 250 çizer katılmıştır. Akşehir'de gerçekleştirilmeye başlanan bu etkinlik, uluslararası ölçekte Avrupalı karikatüristlerin II. Abdülhamid devrinden bu yana Türkiye aleyhine çizdiği fesli karikatürlerin son bulmasını sağlamıştır. Dünya karikatürcüleri tarafından Akşehir'de antik bir mizah geleneğinin temsilcisi olan Nasreddin Hoca'nın manevi şahsiyetin huzurunda gerçekleştirilen bu yarışmadan ödül almak bir prestij haline gelmiştir (Öngören, 1998: 125).

Özellikle 1970'li yıllardan itibaren kırdan kente göçün hızlanması mizah dergilerinde işlenen konularında değişmesine sebebiyet vermiştir. Bu ortamda 1972 yılında Oğuz Aral tarafından *Gırgır* dergisi çıkarılmaya başlanmıştır. *Gırgır* dergisi o dönemde siyasi konulardan ziyade halkın yaşadığı geçim sıkıntısı, sosyal meseleler gibi sosyo-ekonomik birçok konu üzerine eğilmiştir (Boz, 2014: 150). Mizah dergiciliğinde şekil olarak da farklılığı başlatan dergi metin-çizgi dengesinin çizgi lehine kaydığı, konuşma balonlu bir

formla okuyucunun karşısına çıkmıştır. *Gırgır* dergisi 60 bin tiraja ulaşan *Markopaşa* dergisinin neredeyse 9 kat fazla tiraja ulaşmış ve 500 bin baskı yapılmıştır. 1970'li yıllarda *Gırgır* dergisi ile birçok kez davalık olan Demirel, açtığı davalardan birisinin kazandıktan sonra *Mizah bir yumruktur, kime ineceği belli olmaz* diyerek aslında Türk siyasetinde mizahın gücünün bir yumruk haline geldiğini de itiraf etmiştir (Türk, 2015: 95).

12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleştirilen askeri darbe sonrasında partiler ve dernekler kapatılmış olup 1970 yılında Karikatür-cüler Derneği ve Karikatür Müzesi de bu durumdan nasibini almıştır. Karikatürçüler Derneğinin düzenlediği Uluslararası Nasreddin Hoca yarışması 1987 yılına kadar gerçekleştirilememiştir. 1983 yılında gerçekleşen seçimlere kadar karikatür bir durgunluk dönemi geçirmiştir. Genel seçimlerden sonra 1975 yılında yayın hayatına başlayan *Çarşaf* ve 1976 yılında yayın hayatına başlayan *Fırt* gibi dergiler yayın hayatlarına devam etmişlerdir.

1980 sonrası uygulanan sosyo-ekonomik politikalar toplumun alışkanlıklarının da değişmeye başlamasına sebebiyet vermiş, müzik, edebiyat, sanat, kültür hayatı da derinden etkilenmiştir. 1980-1990 yılları arasında neşredilen mizah dergileri genel itibariyle *Gırgır* dergisinde ayrılanlarca çıkarılan dergiler olmuştur.

1990'lı yıllarla birlikte Türkiye'de medyanın değişmeye başladığı yıllar olmuştur. Özel televizyon kanallarının yayın hayatına başlamasıyla birlikte mizah dergilerinin tirajları %80 oranında azalmış, mizah dergiciliğinin çehresi de değişmiştir (Turhanlı, 2019: 14). 1990-2000 yılları arasında mizah dergilerinin sayısı oldukça artmakla birlikte *Leman* dergisi diğerlerinden ayrılarak öne çıkmıştır.

2000'li yıllarda Türkiye'de mizahçılar çete, mafya, kaçakçı, kaset, tetikçi, özelleştirme gibi konularla ilgilenmiştir. Öngören karikatürçülerin malzemelerinin değiştiğini, artık haklıyı savunmak haksızı yermek gibi bir romantik anlayışla konulara yaklaşamayacaklarını belirtmiş ve *Karikatürçüler ve mizahçılar, şimdi elinde bir büyütle ayak izlerini gözleyen polis hafiyesi gibi espri arıyorlar* demiştir (Öngören, 1998: 112).

2000'li yıllarda da *Gırgır*, *Leman*, *Penguen*, *Uykusuz* gibi dergiler ön plana çıkmıştır. *Gırgır* 1972 yılında başlamış olduğu yayın hayatına 45 yıl sonra 2017 yılında; *Penguen* ise 2002 yılında başlamış olduğu yayın hayatına 15 yıl sonra 2017 yılında son vermiştir. *Leman* ve *Uykusuz* hala yayınlarına devam etmektedir. Ancak internetin ve sosyal medyanın hayatımızda daha çok yer elde etmesi mizah dergilerini de etkilemiştir. Bu süreçte mizah dergileri tirajların düşmesi, buna bağlı olarak maddi getirisinin azalması, telifler ve dağıtım için ödenen ücretler, kağıt ve baskı maliyetlerinin artması, basılı yayıncılığın azalarak internete kayması gibi süreçlerden kötü yönde etkilenmiştir.

Penguen çizerlerinden Semra Can vermiş olduğu bir mülakatta mizah dergilerinin yaşadığı bu süreçle şöyle ifade etmiştir:

Çizerler, editörler küçük küçük otosansür uygulamaya başladı. Yöneticiler, çizerlerden daha dikkatli olmalarını talep etmeye başladı. Mizahın yapılabileceği alanlar daraltıldı. *Charlie Hebdo* saldırısı mizahçılar için bir korku unsuru oldu ve otomatikman bir otosansüre gidildi. Bu da tirajları vurdu. Okuyucu kaybetti mizah dergileri. Mizanpajı da çok çocuksu yöne evrildi. Gri, siyah ve beyaz renk ağırlıklı dergiler çocuk dergilerine benzemeye başladı. Mizahın içeriği de naifleşti. Muhalif kimliğini yitirmeye ve bazı şeylere dokunmamaya başladı. İçerik ve görsel açıdan okuyucunun beklentisi karşılanamadı (Sarı, 2017).

4. MİLLİYETÇİ DERGİLER

Türk milliyetçiliğini bir neşriyat hareketi olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Dergiler açısından değerlendirildiğinde 1910 yılında çıkarılmaya başlanan *Genç Kalemler* ve 1911 yılında çıkarılmaya başlanan *Türk Yurdu* dergisinden günümüze kadar onlarca dergi neşredilmiştir. *Türk Yurdu* ilk döneminde Yusuf Akçura, Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi, Sadri Maksudi Arsal gibi Türk milliyetçiliğinin öncülerinin yazılarını yayınlamıştır. *Türk Yurdu* yayın hayatına bugün de devam etmektedir. Bunun dışında 1922 yılında Diyarbakır'da Ziya Gökalp tarafından çıkarılan *Küçük Mecmua*, 1923 yılında çıkarılan *Milli Mecmua*, 1924 yılında çıkarılan *Anadolu Mecmuası*, 1931 yılında Hüseyin Nihal Atsız tarafından çıkarılan *Atsız Mecmua*, 1932 yılında çıkarılan *Azerbaycan Yurt Bilgisi Mecmuası*,

1933 yılında Milli Türk Talebe Birliği tarafından çıkarılan *Birlik* dergisi, yine 1933 yılında çıkarılan *Orhun* ve *Çığır*, 1938 yılında çıkarılan *Ergenekon* dergileridir (Darendelioğlu, 1968: 70-76).

1941 yılında *Bozkurt* ve *Çınaraltı*, 1942 yılında *Tanrıdağ*, *Millet*, *Doğu* ve *Gökbörü* dergileri, 1943 yılında *Orhun*, *Kopuz* ve *Verim* dergileri, 1945 yılında *Toprak*, 1946 yılında *Hareket*, *Türkçülük* ve *Özleyiş* dergileri, 1947 yılında *Kızilelma*, *Kürşad*, *Düven*, *Serdengeçti* ve *Altınışık* dergileri, 1949 yılında *Milli Birlik*, 1950 yılında *Komünizme Karşı Mücadele ve Bizim Türkiye*, 1951 yılında *Savaş*, 1952 yılında *Oğuz*, *Hareket*, *Gurbet* ve *Türk Dünyası*, 1954 yılında *Toprak*, 1955 yılında *Ocak* ve *Mücahit*, 1954 yılında *Türk Yolu*, 1956 yılında *Çakmak*, 1960 yılında *Emel* ve *Yeni İstiklal*, 1961 yılında *Düşünen Adam*, 1962 yılında *Orkun* ve *Milli Yol*, 1963 yılında *Fedai*, 1964 yılında *Ötügen* ve *Milli Mücadele*, 1965 yılında *Yol*, 1967 yılında *Milli Işık* gibi dergiler çıkarılmaya başlanmıştır (Darendelioğlu, 1968: 202-212, 367-375).

1966 yılında *Milli Hareket*, 1968 yılında *Ocak* ve *Genç Ülkücüler* teşkilatının yayın organı olan *Milli Ülkü*, 1969 yılında *Töre ve Devlet*, 1971 yılında *Bozkurt*, 1974 yılında *Büyük Ülkü* ve *Ülkü-Tek*, 1975 yılında *Genç Arkadaş*, *Hasret ve Ülkü-Bir*, 1976 yılında *Çaylak*, *Ülkücü Kadro* ve *Ülküm*, 1977 yılında *Yiğit Köylüm* ve *Bizim Gergef*, 1978 yılında *Divan*, *Milli Eğitim ve Kültür*, *Kutsal Alın Teri* ve *Nizam-ı Alem*, 1979 yılında *Kon*, *Ülkü Ocağı* ve *Birliğe Çağrı* gibi dergiler çıkarılmaya başlanmıştır. Yine bu dergilerin dışında *Türkiye ve Dünya*, *Ananın Sesi* gibi dergiler de yayımlanmıştır (Akpınar, 2005: 93-96).

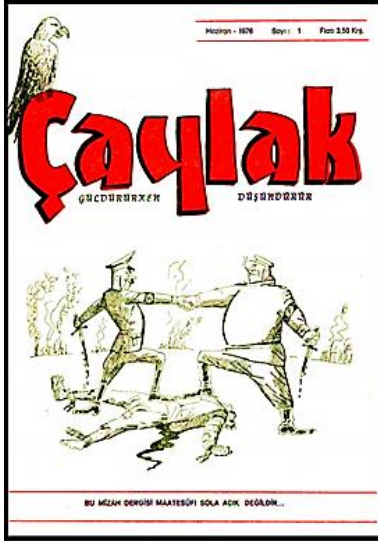
1980 askeri darbesinden sonra 1980 yılında *Yeni Sözcü*, 1981 yılında *Yeni Hizmet*, 1983 yılında *Bizim Ocak*, 1993 yılında *Ülkü Ocağı* gibi dergiler çıkarılmaya başlanmıştır.

Bugün *Ülkü Ocağı*, *Türk Yurdu*, *Türk Dünyası Kültür ve Tarih*, *Ayarsız*, *Milli Mecmua*, *Çelebi*, *Toy*, *Genç Avaz*, *Bilge Türk*, *Söğüt*, *Kam Davulu*, *Onuncu Köy*, *Balta Dergi*, *Yeni Ufuk*, *Bozkır* ve *Demlik* gibi birçok milliyetçi dergi neşredilmektedir.

1976 yılında çıkarılmaya başlayan *Çaylak*, tüm bu dergilerden farklı olarak mizah amacıyla çıkarılan tek dergi olarak göze çarpmaktadır. Bundan sonraki kısımda *Çaylak* dergisi değerlendirilecektir.

5. ÇAYLAK DERGİSİ

Ülkücü hareketin mizah dergisi olan *Çaylak*'ın ilk sayısı 1976 yılının haziran ayında son sayısı ise 1978 yılının mayıs ayında yayımlanmıştır. Son sayısı 26 ve 27. sayıları birlikte yayımlanmak suretiyle çıkarılmıştır. Toplam 27 sayıdan ibarettir. Bu isimle Türkiye'de yayımlanan ikinci mizah dergisidir. Diğeri *Çaylak* Tevfik tarafından tam bir asır önce 1876-1877 yılları arasında çıkarılmıştır. Nitekim dergiye adının verildiği de ikinci sayıda Türk Mizah Ustaları başlığı altında *Çaylak* Tevfik Bey anlatılırken ifade edilmiştir (*Çaylak Dergisi*; 1976: 8).

Resim 1: *Çaylak* Dergisi 1. Sayı (1976)

Resim 2: *Çaylak* Dergisi 26/27. sayı (1978)

Sahibi ve yazı işleri müdürü Selamet Bayhan, Genel Yayın Müdürü Uğur Tekin olmakla birlikte Seyyah-ı Fakir Evliya Çelebi müstear ismiyle Dilaver Cebeci, Enver Orhan, M. Sait Kıran, Hal-dun Seven, Hakan Poyraz, Hasan Gürpınar, Abdullah Manas, E. Cengiz Alpay, Selçuk Oksal, Serdar Sağlam, İsmet Keten, Halil Ne-jat Altındağ, Ali Yurtgezen, Şamil Elbeğ, Uğur Tekin, Tuncer Öz-baykal, Vehip Sinan ve Erbay Kücet gibi isimler yazar ve çizerlik yapmıştır. 1977 yılının Nisan ayında yayımlanan 11. sayıdan itiba-

ren de Türk mizahının önemli isimlerinden olan Nejat Uygur dergide yazmaya ve çizmeye başlamıştır. İdare yeri ilk olarak Ankara'nın Ulus ilçesinde bulunan ve bir zamanlar basım yayın için önemli bir merkez olan Rüzgarlı Sokak'ta bulunmakla birlikte daha sonra İstanbul'a taşınmıştır.

Derginin içeriğinde Türk mizah ustalarına yer verilmiş, karikatür ve fıkralar başta Bülent Ecevit olmak üzere dönemin siyasilere ve komünizm hicvedilmiştir. Dergide, Milliyetçi Hareket Partisinin Milliyetçi Cephe Hükümetlerinde ortağı olduğu siyasi partileri hicveden çizimlere de yer verilmiştir. Dergideki çizimlerde güncel konulara da yer verilmiş, kürtajdandan memurlara verilecek katsayıya, erken seçimden kiracıların sıkıntılarına, TRT'den Cem Karaca'ya kadar o dönemde Türkiye gündeminde olan birçok konu işlenmiştir. Abdurrahim Karakoç, Ahmet Tevfik Ozan gibi isimlerin şiirleri neşredilmiş Türk milliyetçiliğinin Peyami Safa, Dündar Taşer gibi önemli kalemlerinin daha önce neşredilen yazılarına yer verilmiştir. Her ne kadar siyasî mizah dergisi olduğu ifade edilse de doktriner içerik de muhteva ettiği görülmektedir.

İlk sayısı 1976 yılının Haziran ayında yayımlanan, *Çaylak* dergisinin sunuş yazısında mizahın solun etkili bir propaganda aracı haline geldiği, Türk milliyetçilerinin mizah alanındaki eksikliği ve *Çaylak*'ın bu eksikliği dolduracağı ifade edilmiştir.

Sevinçliyiz...Millî değerlerden günümüze kadar epey yoksun kalmış mizah alanında, dergimizle artık biz de varız. Şartlanmış ya da cıvık bazı çevreler istedikleri kadar rahat at koşturamayacaklar bu alanda...

Hatırlatıyoruz...Mizah deyince çizgide ahlâksızlığı, yazıda şarlatanlığı anlayan kimseler dergimizi boş yere almasınlar...Aradıklarını bulamayacakları bir yana, gülerken düşünmek zorunda kalmaları zaten boş olan kafalarını ağrıttacaktır...

Eksikliklerimizi biliyoruz...Ama 'Başarmak için başlamak' gerektiği inancındayız. Başarmak deyince solun etkili propaganda silahı haline getirilen mizahı milliyetçi camianın hizmetine vermeyi anlıyoruz. Hem de bize yakışır şekilde kimseye hakaret etmeden sömürü edebiyatı yapmadan... (Çaylak Dergisi, 1976: 1).

Derginin ilk sayısında “ümitsiz” ülküdaşlara yönelik bir serzenişte bulunulmakla birlikte, derginin ticari kaygılarla çıkarılması belirtilmiş ve Türk milliyetçileri derginin yaşatılması için “görev başına” davet edilmiştir:

Böyle bir dergi çıkartmanın zorluklarını taktir ediyor musunuz, bilemiyoruz? Arkanızda yüklü bir sermaye, sizin bedava propagandanızı yapacak güçlü bir çevre olmayınca ve üstelik şimdiye kadar milliyetçilerin seslerinin duyurulmadığı bir alanda mücadele etmeğe kalkınca, inançsızlar arasında yapayalnız kalıveriyorsunuz.

Sizi şüpheyle karşılayanlar oluyor, devlet büyüklerini eğri büğrü çizmekle, kutsal değerlerle alay etmekle, şeyi şaparım deyince gülmekle, yattı-kalktı seks edebiyatı yapmakla bir mizah dergisinin satışı olur diyenler çıkıyor. Sizi bir dergi olarak yaşatmazlar, boş yere vaktinizi harcamayın nasihatini veriyorlar. Hiç olmazsa büyük bir gazetenin ya da kuruluşun himayesine girin diyorlar, güldürmek yeter, düşündürmek ne olacakmış diye çıkışıyorlar...

Biz ise size güveniyoruz. Bu dergiyi ticarî maksatlarla değil, bu alanda var olan boşluğu doldurmak için çıkarıyoruz. Milliyetçilerin sesini duyuracak olan dergimiz, dergimizi yaşatacak olan sizlersiniz... Bedelini yatırarak en kısa zamanda abone olun, abone bulun.. İlk başta gazete bayilerine pek dağıtılmayacak olan dergimizi böylelikle kolayca takip edebileceksiniz. HAYDİ GÖREV BAŞINA (Çaylak Dergisi, 1976: 16).

Gerçekten dergi az sayıdaki idealist gencin çabalarıyla, sınırlı imkanlar ve kaynaklarla Rüzgarlı Sokak'ta bulunan 5-6 metrekarelik bir odadan idare edilmiş ve hazırlanmıştır. Derginin dağıtımını ise il ve ilçelerdeki gönüllülerle, tanıdık kitap ve gazeteciler ile gerçekleştirelmiş, toplanan dergi bedelleri satıldıktan sonra parası postalanarak elde edilmiştir (Çiftçi, 2010).

Ancak tüm imkânsızlıklara rağmen derginin 1977 yılının ocak ayında yayımlanan 8. sayısında *Dikkat! Piyasada 50 bin adet Çaylak var* ifadesinden de anlaşılacağı üzere dergi çok zor şartlarda çıkarılmasına ve dağıtılmasına rağmen o dönemdeki diğer ünlü mizah dergileri kadar tiraj yapmıştır. Derginin sunuş yazısında *..Sayenizde amatör Çaylak dünya basın tarihinde eşi görülmemiş bir şekilde okuyucu sayısını artırarak selvi gibi boy attı.. Ah bir de dağıtım problemini layıkıyla halledebilsek demek ki sosyete ve kapitalist dergilerin tepesinden bakacağız...* denilmiştir. Bu yazıda derginin dağıtım problemlerinin devam ettiği anlaşılacakla birlikte, derginin basım için ofsete verildiği,

sayfa sayısının arttırıldığı, dergideki karikatürlerinin %95'inin okuyucuya ait olduğu belirtilmiştir (Çaylak Dergisi, 1977: 1). Dergi zamanla daha renkli ve daha profesyonel şekilde çıkarılmaya başlanmıştır. Dergi çıkmaya başladıktan 1 yıl sonra ise tirajı 60 bine ulaşmıştır.

Dergiye ilginin artması ve belirli bir seviyeye ulaşmasıyla birlikte dernekleşme konusu gündeme gelmiştir. 1977 yılının mart ayında yayımlanan 10. sayısında Türk mizahına hizmet etmek ve yetenekli kişilere yardımcı olarak eğitmek ve teşvik etmek amacıyla Çaylak Karikatüristler Derneği'nin kurulduğu haber verilmiştir (Çaylak Dergisi, 1977: 2).

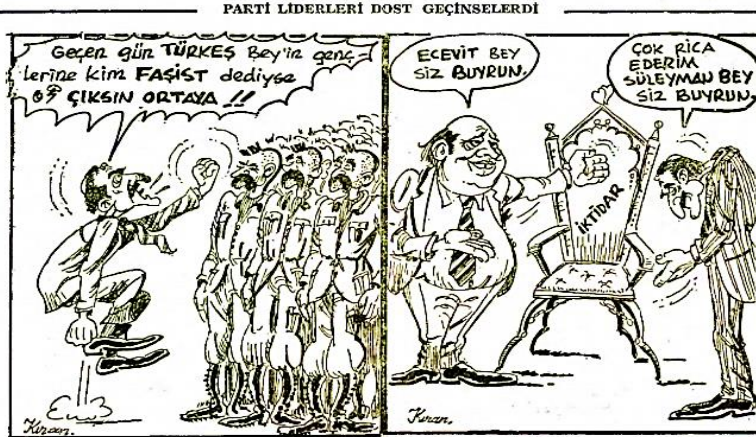
5.1. Derginin Neşredildiği Dönemde Siyasi Ortam

Çaylak dergisinin neşredildiği dönem (1976-1978); I. Milliyetçi Cephe Hükümetine (1975-1977), 1977 erken genel seçimlerine, genel seçimlerden sonra Bülent Ecevit'in güvensizlik oyu alana kadarki 30 günlük hükümetine ve II. Milliyetçi Cephe Hükümeti (1977-1978) dönemine denk gelmiştir. Bu dönem; Türkiye'de koalisyonların ve hükümet krizlerinin, ekonomik bunalımların olduğu, sokak olaylarının yaşandığı, silahlı sol örgütlerin eylemlerini arttırdığı, siyasette üslup ve söylemin sertleştiği, parti liderlerine ve konvoylarına saldırılar düzenlendiği, işçi hareketinin canlı olduğu, Taksim'de "kanlı" 1 Mayısın yaşandığı, sol grupların bazı bölgelerde "kurtarılmış bölgeler" kurduğu, Maraş katliamı ve Sivas olaylarının gerçekleştiği, faili meçhul cinayetlerin işlendiği, PKK'nın kurulduğu, siyasal İslam'ın görünürlüğünün arttığı, 12 Eylül 1980 darbesinin hemen öncesindeki dönemdir.

Resim 3. O'ların Hikayeleri (Çaylak Dergisi, 1976: 3)

Bu dönemde Türk siyasetinde önemli aktörler bulunmaktadır. Milliyetçi Hareket Partisi genel başkanı Alparslan Türkeş, Cumhuriyet Halk Partisi genel başkanı Bülent Ecevit, Adalet Partisi genel başkanı Süleyman Demirel, Milli Selamet Partisi'nin genel başkanı Necmettin Erbakan, Cumhuriyetçi Güven Partisi genel başkanı Turhan Feyzioğlu, Demokratik Partinin genel başkanı Ferruh Bozbeylî'dir.

Resim 4. Parti Liderleri Dost Geçinselerdi (Çaylak Dergisi, 1976: 3)

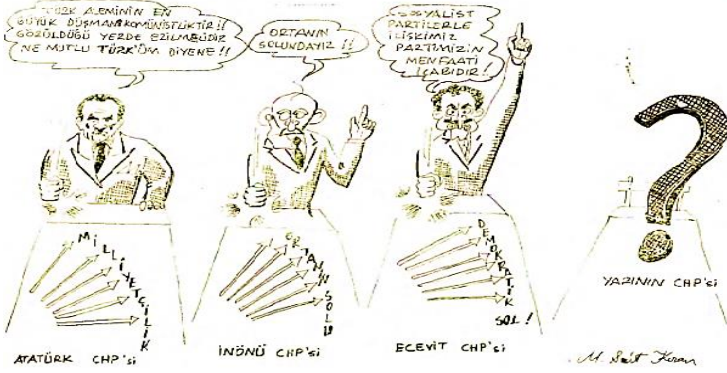
5.2. Cumhuriyet Halk Partisine Yönelik Çizimler

Çaylak dergisinden en çok nasibini alan Cumhuriyet Halk Partisi ve Bülent Ecevit olmuştur. Ecevit'in en büyük amacının iktidar olmak olduğu, kendini çok güçlü bir siyasi figür sandığı, kolej mezunu olmasının halk çocuğu olmakla bağdaşmayacağı gibi söylemlerde bulunulmuştur.

Resim 5. (Çaylak Dergisi, 1976:16)

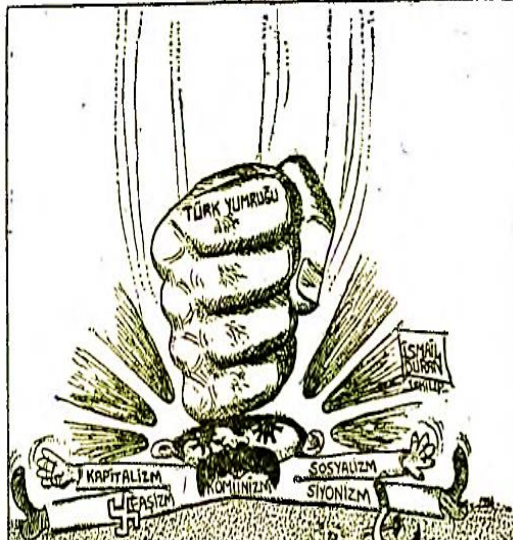
Günümüzde de yaşanan “Yeni” CHP tartışmalarının 1970’li yıllarda da kamuoyunu meşgul etmiş, Çaylak’ta “Yeni CHP’nin” tüzüğünden programına kadar değiştiği, Atatürk’ün ısrarla üzerinde durduğu 6 oktan birisi olan milliyetçiliği ihmal ettiği ifade edilmiştir. CHP’nin Atatürk’ten sonra İsmet İnönü ile birlikte değişmeye başladı ve Ecevit ile birlikte sola daha fazla kaydı ve hicvedilmiştir.

Resim 6. (Çaylak Dergisi, 1976:3)

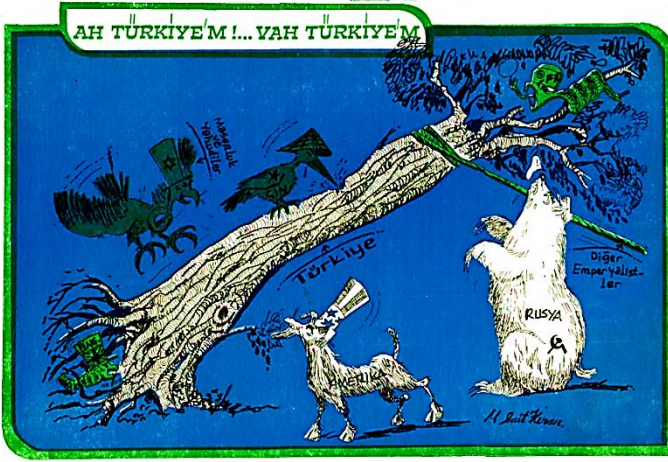
5.3. Dergide Anti Komünist Çizimler

Dergi komünizm karşıtı bir yayın politikası gütmekle birlikte ilk sayısından 8. sayısına kadar kapağında *Bu mizah dergisi maatteesüf! Sola açık değildir...* yazmaktadır. 3'ün sayısının sunuşunda ise *gülerken düşünecek, komünizme ve kapitalizme verdiğimiz cevaplarla bir nebze olsun ferahlayacaksınız* denilerek komünizm ve kapitalizm karşıtı içerik üretildiği, memleket ve dünya meselelerinin ele alındığı ifade edilmiştir.

Resim 7. Yarınlarda (Çaylak Dergisi, 1976: 5)

Derginin 3'üncü sayısının arka kapağında Türkiye'nin Sovyet Rusya, Çin, Amerika, İngiltere, Fransa, Masonluk ve Yahudiler ve diğer emperyalist devletler tarafından yıkılmaya çalışıldığı resmedilmiştir. Her ne kadar derginin ana teması antik-komünist bir söylem muhteva etse de Türk milliyetçilerinin Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik tehdit algısını göstermesi bakımından önemlidir.

Resim 8. Ah Türkiyem !.. Vah Türkiyem (Çaylak Dergisi, 1976: 20)

5.4. Akıncılara Yönelik Çizimler

İslamcı gençlik 1969 yılı itibariyle İslamcı bir görünüm kazanan Milli Türk Talebe Birliği (MTTB), Milli Nizam Partisi ve ardılı Milli Selamet Partisi'nin gençlik örgütlenmeleri çerçevesinde teşkilatlanmıştır. 1970'li yıllarda Akıncı ismi İslamcı gençleri ifade etmek için kullanılmış olup 1975 yılında da İslamcı gençliğin örgütlendiği Akıncılar Derneği kurulmuştur. Akıncılar milliyetçi ve sosyalist hareketlerden bağımsız üçüncü bir yol olarak ortaya çıkmış ve sokak olaylarının dışında durmayı hedeflemiştir. Ancak yeni bir yol olarak kendini kabul ettirmek ve siyasal alanda ortaya çıkmak kolay olmamış, Akıncı gençlik de sokak olaylarına karışmıştır. Bu bağlamda Akıncılar Ülkücü hareketle de karşı karşıya gelmiştir. İlk olarak 1976 yılında Malatya'da ve Erzurum Atatürk Üniversitesinde

bir takım olaylar yaşanmış, İslamcı gençler Ülkücülerin derslere girmesini engellemiş, “faşist” olmakla itham edilmiş, Ülkücülerin CIA tarafından teşkilatlandırıldığı iddia edilmiştir (Zengin, 2017: 175). *Çaylak* dergisinde “solun ihanet derecesine varan davranışları” ile birlikte “ertelenmiş kavga” da konu olmuş, Akıncılara yönelik hicivler yer bulmuştur.

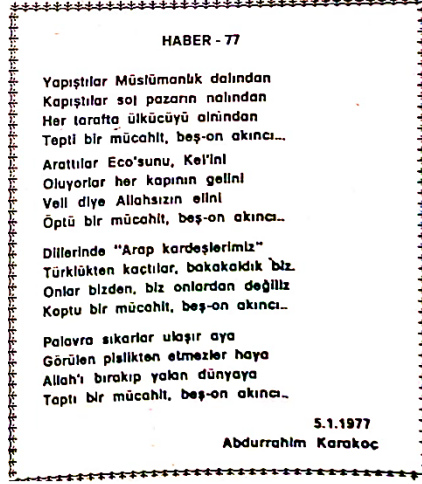

Resim 9. (*Çaylak* Dergisi, 1977: 16)

Dergide yazı ve şiirleriyle yer alan Abdurrahim Karakoç derginin 11. sayısında Akıncıları tarif ederken şunları söylemiştir:

Kendi yapmaları lazım geleni Allah'a havale edip Allah'ın “yapmayınız” diye men ettiği şeyleri yapan, miskin korkak, iftiracı ve övünen besleme sürüsüne benzetiyorum. Alpaslan'a, Kılıçaslan'a, Selahattin Eyyubiye, Akça Kocaya, Rahman Gaziye, Evranos Beye, Malkoçoğlu'na benzetirsem bana kim gülmez? (Kapanoğlu, 1977: 11).

Akıncılara ithafen yazdığı bir şiirin bir bölümü ise şu şekildedir:

Resim 10. (Çaylak Dergisi, 1977: 11)

Türk milliyetçilerinin İslamcılarının tutumlarından rahatsız oldukları görülmekle birlikte Müslümanlığa ve İslam dinine bakış açılarına eleştiriler getirilmiştir. Bu bağlamda siyasal alanda İslamcı

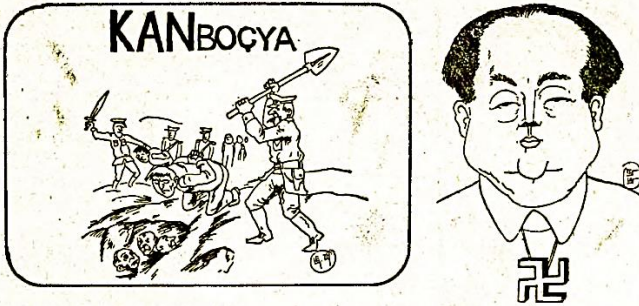

Resim 11. (Çaylak Dergisi, 1977: 22)

hareketi temsil eden ve Milli Selamet Partisi'nin genel başkanı olan Necmettin Erbakan da hicvedilmiştir.

5.5. Dünya'da Gerçekleşen Hadiseler

Dergide dünyada gerçekleşen hadiseler de kayıtsız kalınmamış, her sayıda belirli başlı meseleler çizimlerle ve yazılarla ele alınmıştır. Örneğin Kamboçya'da Kızıl Kmerler hareketi tarafından Çam Müslümanı ve Vietnam asıllı Kamboçyalılara yönelik gerçekleştirilen soykırıma dair de çizimler bulunmaktadır. Kızıl Kmerler Pol Pot önderliğindeki Maocu bir hareket olup 1975-1979 yılları arasında Kamboçya'da iktidarı ele geçirmiş ve sınıfsız bir toplum yaratmak maksadıyla katliamlar gerçekleştirmiş ve yaklaşık 2 milyon kişinin ölümüne sebep olmuşlardır (<https://www.bbc.com>, 2018).

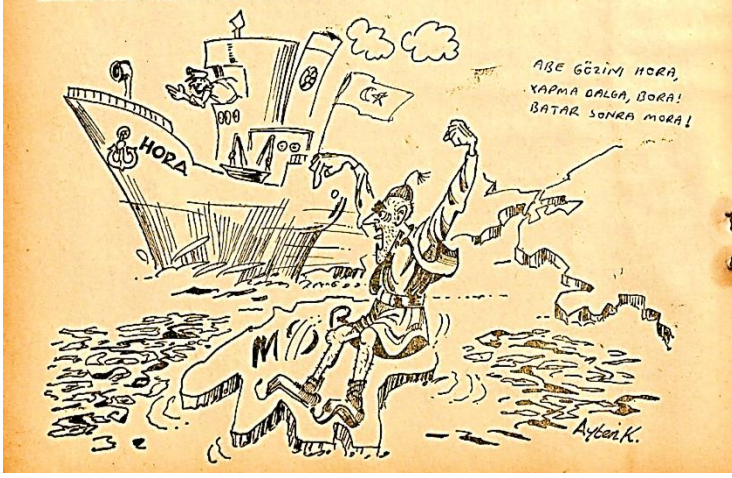
Resim 12. Kanboçya (Çaylak Dergisi, 1976: 5)

Çin Komünist Partisi'nin ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu Mao Zedong'un ölümü de *Çaylak* dergisinde birçok çizimin konusu olmuştur. Mao'nun Türkistan Türklerini katlettiği, işçi sınıfı adına işçileri katlettiği, partide rakiplerini katlettiği ifade edilmiştir. Derginin 5. sayısının arka kapağında Mao'nun ölümüne yer verilmiştir.

Resim 13. Komünizmin Yaramaz Çocuğu
(Çaylak Dergisi, 1976: 20)

“Mavi vatanda” gerçekleştirilen sismik araştırma çalışmalarının geçmişi 1970’li yıllara kadar uzanmaktadır. Bu yıllarda yapılan araştırmalarda Hora isimli araştırma gemisi kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya tarafından Türkiye’ye hibe edilen Hora, özellikle 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekati’nden sonraki süreçte aktif şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Hora gemisinin faaliyetleri Yunanistan’da ciddi rahatsızlık yaratmış, Türkiye’ye nota verilmiş ve 1976 yılında savaşın eşiğine gelinmiştir (<https://www.milliyet.com.tr>, 2011). Çaylak dergisi bu meseleyi de ele almıştır.

Resim 14. Hora (Çaylak Dergisi, 1976: 2)

5.6. Doktriner İçerik

Alparslan Türkeş tarafından 9 Işık umdeleri etrafında bir kalkınma modeli olarak ortaya konan ve özellikle 1965-1971 yılları arasında ifadesini bulan “milliyetçi toplumcu” söylem de dergide yerini almıştır. Milliyetçi toplumcu söylem çerçevesinde Türk milletini işçi, köylü, esnaf, memur, serbest meslek sahibi ve işverenden müteşekkil altı farklı sosyal dilim üzerinden ele alarak ekonomik ve sosyal kalkınmayı hedefleyen bir model ortaya konulmuştur. Liberal kapitalizm ve Marksizme eleştiriler getirerek alternatif ve sistematik bir kalkınma modeli ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çaylak dergisinde Genç Korkut mahlasıyla Halil Nejat Altındağ isimli şair tarafından milliyetçi toplumcu söylemde Türk milletinin oluşturan 6 farklı sosyal dilim olan işçi, köylü, esnaf, memur, serbest meslek sahibi ve işveren üzerine destanlar yazılmıştır. Genç Korkut 5. sayıda altı sosyal dilime dair destanlar yazacağını haberini şu şekilde vermiştir:

Kıvançta ve tasada ortak asırların kazandırdığı şuurla kaynaşmış bir milletiz bir.. Ne halklar vardır bizde ne de sınıflar.. Birbiriyle içiçe yaşayan 6 sosyal dilim var. İşçi, köylü, işveren, esnaf, memur, serbest meslek sahibi Bundan böyle her sayıda bu dilimlerin destanını vereceğiz size (Çaylak Dergisi, 1976: 15).

Bu kapsamda 5. sayıda “İşçi Destanı”, 6. sayıda “İşveren Destanı”, 7. sayıda “Esnaf Destanı”, 8. sayıda “Köylü Destanı”, 9. sayıda “Serbest Meslek Destanı”, 10. sayıda “Memur Destanına” yer vermiştir. Bu şiirlerde söylem çerçevesinde geliştirilen ifadeler şiirlere yedirilmiştir. 10. sayıda yer alan Memur Destanı’nda yer alan satırların bir kısmı şu şekildedir:

Kısaca altı sosyal dilim budur arkadaşlarım,

Bu yolda gönül vermiş yiğitleri kutlarım !

Bu yol ki fakirlerin kanla çizdiği yoldur,

Bu yol şehitlerimin nurlarıyla doludur.

...

Başladığımız işi, Türk gibi bitirelim

Altı sosyal dilimi biz gerçekleştirelim. (Çaylak Dergisi, 1977: 27).

Daha sonra Halil Nejat Altındağ tarafından kaleme alınan bu şiirler *Çaylak* Yayınları’na “Kara Eşek Destanı” adı altında bir araya getirilerek şiir kitabı olarak yayımlanmıştır. *Çaylak* Yayınları tarafından *Çaylak* dergisinde çizilen bazı karikatürler de kitaplaştırılmıştır.

5.7. Dış Türkler

Türk milliyetçiliğinin en temel meselelerinden birisini dış Türkler oluşturmaktadır. Derginin neşredildiği dönem nazara alındığında bugün çoğu muhtar ve bağımsız olan Türk devletlerinin SSCB bünyesinde “esir” olduğunu görmekteyiz. Alparslan Türkeş’in şu ifadeleri Türk milliyetçilerinin dış Türklere dair görüşlerini özetler niteliktedir:

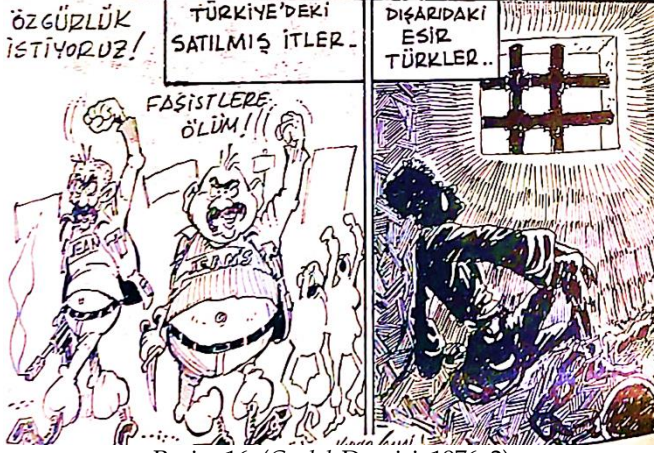
Dünyanın neresinde Türk varsa, Türk milliyetçilerinin ilgileri içindedir. Dış Türkler için elden be gelirse yapmayı Türk milliyetçilerinin boyuna borç sayarız. Fakat bunun için şartlarımız vardır. Baş şart Türkiye’nin tehlikeye sokulmamasıdır. Çünkü bütün dış Türklerin kurtuluşu Türkiye’nin varlığına bağlıdır...Dış Türklerin kurtuluşunu, hür olmalarını istemek bizim meşru hakkımızdır (Türkeş, 1975: 82).

Nitekim dış Türkler meselesine *Çaylak* dergisinde de büyük yer ayrılmıştır.

Resim 15. Mustafa CEMİLOĞLU (*Çaylak* Dergisi, 1977: 16)

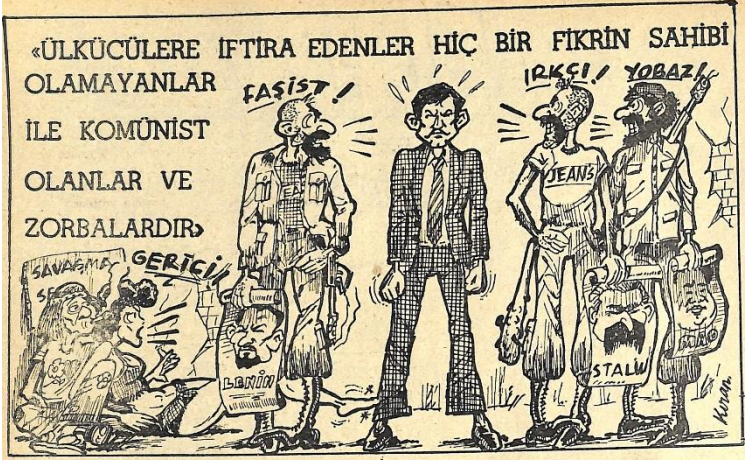
Derginin 11. sayısından itibaren Enver Orhan ve Taner Çiftçi tarafından "Esir Köy" başlığı altında "esir soydaşlarımızın komedi dramını aksettirmeye çalışalım" denilerek Dış Türklere yönelik çizimler yer almıştır. Derginin 14'üncü sayısında "Çaylak Babayarasası" başlığı altında *Çaylak* dergisinin "Esir Türkleri tanımayanları, esir Türkleri her nedense görmezlikten gelenleri her sayıda teşhir edeceğine yemin eder." ifadesine yer verilmiştir (*Çaylak* Dergisi, 1977: 2).

Resim 16. (Çaylak Dergisi, 1976: 2)

5.8. Ülkücülere Yönelik İthamların Ele Alınışı

Derginin yayımlandığı yıllar Türkiye’de sokak olaylarının yaşandığı, “kavga günlerinin” şiddetlenerek devam ettiği döneme rastlamaktadır. Bu dönemde kaos ve anarşi ortamı kanıksanmış, şiddet olayları kitleselleşmiş, toplumsal anlamda bir kutuplaşma yaşanmaya başlanmıştır (Uzun, 2021: 1093). Özellikle sol çevrelerce yaşananların müsebbibi Türk milliyetçileri olarak gösterilmiş ve eli silahlı sol militanlarca Ülkücülere yönelik olarak “faşist”, “ırkçı”, “gerici”, “yobaz”, “komando” gibi ithamlarla bulunulmuştur. Bahse konu ithamlar da dergide yer bulmuş ve bir çok çizimde yer almıştır.

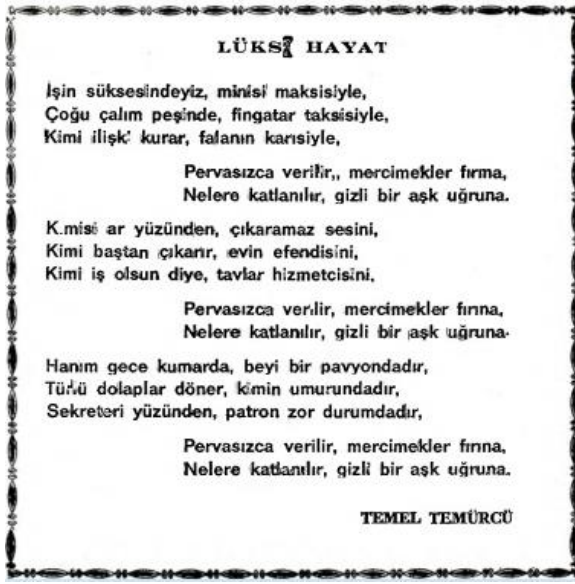
Resim 17. (Çaylak Dergisi, S.5, 1976: 15)

5.9. Ahlaki Hassasiyetlere Yönelik Çizimler

Çaylak dergisi içeriğinde müstehcenliğe yer verilmemiştir. Ülkücü geleneğin "İslam ahlak ve faziletini" esas alan söylemi böyle bir anlayışa cevaz vermemiştir. Nitekim Çaylak dergisinden tam 30 yıl evvel 1946 yılında kurulan Türk Kültür Ocağı yayımladığı bir beyannamede müstehcen neşriyatı telin ve takbih etmiştir. Türk milletinin ahlak ve mukaddesatını, ahlak ve aile müessesini yıkıcı neşriyatın başının ezilmesi gerektiği ifade edilmiştir (Darendeli-oğlu, 1968: 156). Bu husus Çaylak dergisinin birinci sayısında da dile getirilmiş ve şu şekilde ifadesini bulmuştur :

...Türk ailesinin yaşantısı, Türk toplumunun gelenek ve görenekleri çağ dışıdır onlar için... Devrim nikâhı adı altında olanca edepsizlik yapmak, şerefsiz ve inançsız yaşamak da ilericilik!.. Türk anasını, Türk kızını basit bir dişi haline getirmek de zamanelik... (Çaylak Dergisi, 1976: 8).

Ayrıca dergide alkolün zararları hakkında da çizimlere yer verilmiştir. Temel Temürcü tarafından derginin 12. sayısında kaleme alınan bir şiir şu şekildedir:

Resim 18: Lüks Hayat (Çaylak Dergisi, S.3, 1976: 7)

5.10. Nejat Uygur

Nejat Uygur (1927-2013) Türk tiyatrosunun, Türk mizahının önde gelen isimlerindedir. 1949 yılında Nejat Uygur tiyatrosunu kurarak profesyonel tiyatro hayatına başlamış, tuvat tiyatrosunun en güzel örneklerini vermiş, Anadolu'nun birçok yerinde sahneye çıkmış, geniş kitleler tarafından benimsenmiş, birçok ödülle layık görülmüştür. 2013 yılında hayatını kaybetmiştir. *Çaylak* dergisinin 1977 yılının Mart ayında yayımlanan 10'uncu sayısında Nejat Uygur'un artık *Çaylak*'ta olacağı müjdelenmiş, nisan ayında yayımlanan 11. sayıdan itibaren *Çaylak* dergisinde yer almaya başlamıştır. Derginin 12. sayısında yapılan röportajda *Çaylak* dergisinin tarafsız olmadığını belirtmesi üzerine Uygur *Benim tarafsız olduğumu kim*

söyledi ki. Hak için, haklının yanında, daha güzel günlerin kavgasını verenlerin yanında ve safındayım ben... demiştir (Çaylak Dergisi, 1977: 15).

Resim 19: Nejat Uygur (Çaylak Dergisi, S.11, 1977: 8)

SONUÇ

1980 öncesi döneme bakıldığında Türk milliyetçilerinin tüm imkânsızlıklara rağmen *Büyük Ülkü* dergisinden; Kürt kökenli vatandaşlara yönelik *Kon* dergisine; dış Türkler hakkında yayımlar yapan *Birlik* dergisinden *Devlet* dergisine kadar farklı içeriklere sahip birçok dergi neşrettiği, Türkiye'deki milliyetçi neşriyatın üretken ve çeşitli olduğu görülmektedir. *Çaylak* dergisi de bu çeşitlilik içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Çaylak dergisi 1976-1978 yılları arasında Türk milliyetçilerinin daha önce yayın yapmadığı bir alanda, az sayıdaki idealist gencin çabalarıyla, sınırlı imkanlar ve kaynaklarla çıkarılan bir mizah dergisidir. Amacı "inandığı ve bağlı olduğu davanın mizah alanında sesini duyurmak" olması sebebiyle dergide genel itibarıyla Ülkücü hareketin ideolojik sınırları çerçevesinde içerik üretilmiştir. Dergi

içeriğine bakıldığında; dış Türklere, milliyetçi-toplumcu düzene, Amerikan emperyalizminden anti-komünizme kadar birçok konunun ele alındığı görülmektedir.

Dergi içeriğinde Ülkücü hareketin doktriner düşüncesi ve hassasiyetlerinin yanında 12 Eylül 1980 askeri darbesinden önceki “kavga günlerinin” izleri bulunmakta, koalisyon dönemlerinin ve siyasi kargaşanın dergiye konu olduğu görülmektedir. Siyasi kargaşa ortamına rağmen derginin hemen her sayısında dönemin siyasal aktörlerine yönelik hicivlere yer verilmiş, karikatürlerde mizah ustalıklarla kullanılmıştır.

“Türk milliyetçiliği mizah üretebilir mi?” sorusuna cevap aranacak olursa; Türk milliyetçilerinin daha önce yayın yapmadığı bir alana el atmış olması, ideolojik hassasiyetlerden mülbem içerik üretilmeye çalışılması, dönemin basım yayın teknikleri kullanılarak her sayının bir öncekine nazaran daha profesyonelce çıkarılmış olması, derginin 27 sayı çıkartılarak belirli bir süreklilik yakalaması ve her ne kadar derginin ilk sayılarında “ümitsiz ülküdaşlara” sitem edilmiş olsa da tirajının 60 binlere ulaşması mizahın Türk milliyetçilerince *Çaylak* dergisi özelinde maharetle kullanılabildiğini göstermektedir.

Ayrıca derginin yazar ve çizer kadrosuna okuyucuların da dahil edilerek genç kabiliyetlerin teşvik edilmesi, dergide çizilen bazı karikatürlerin kitaplaştırılarak yeniden neşredilmesi Türk milliyetçisi okurların mizah üreten bir neşriyat hususunda talepkar olduğu göstermektedir. Türk milliyetçilerinin *Çaylak* dergisi tecrübesinin hatırlamasının ve günümüzün basım ve yayın tekniklerini kullanarak yeniden mizahi içerik üretmeye başlamasının Türk milliyetçiliğine, Türk siyasal hayatına ve Türk mizahına ciddi katkılar sunacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, H. (2005). *Kurtların Kardeşliği CKMP'den MHP'ye (1965-2005)*. İstanbul: Birharf Yayınları.
- Alay, O. (2019). "Mizah Kavramı ve Mizahın Tarihsel Süreci". *Türk Dili Dergisi*. 116 (808): 22-30
- BBC. (2018). "Kamboçya'da Kızıl Kmer liderleri ilk kez soykırımdan suçlu bulundu". <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46234432>. (21.08.21)
- Boz, U. (2014). "Toplumsal Eleştiri Yöntemi Olarak Mizah ve Türk Mizahı: Yeni Medyadan Bahattin Örneği". *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. (21): 143-159
- Çavdar, O. (2018). *Siyasal İletişim Aracı Olarak Gazetelerde Politik Mizah ve Karikatür: 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Örneği*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çaylak Dergisi Sayıları (Metin içerisinde gösterilmiştir).
- Çiftçi, T. (2010). "Selçuk Oksal Uçmağa Vardı" <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1911> (11.08.2021)
- Darendelioğlu, İ. E. (1968). *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Demirkol, G. (2017). "Çaylak Tefik'in Çaylaklık Eseri: Asır Mizah Dergisi (1870)". *Erciyes İletişim Dergisi*. 5 (2): 20-28
- Güder, F. Z. (2012). *Siyasal İletişimde Politik Mizah: Örnek Çalışma: Semih Balcıoğlu'nun Güle Güle İstanbul Karikatürlerinin İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- <http://www.tdk.gov.tr> (11.08.2021)
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/mizah> (11.08.2021)
- Kapanoğlu, S. (1977). "Abdurrahim Karakoç ile Sohbet". *Çaylak Dergisi* (11): 11.
- Kılıçer, G. S. (2005). *Karagöz (1930-1938) Siyasi, Mizahi Bir Halk Gazetesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

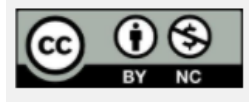
- Milliyet. (2011). “Nostaljik Kriz”. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/nostaljik-kriz-1440583>. (21.08.21).
- Öngören, F. (1998). *Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sarı, G. (2017). “Penguen, Gırgır, Mizah Dergilerinin Ömrü ve Ölümü.” <https://journo.com.tr/penguen-girgir-mizah-dergileri>. (E.T: 18.08.2021).
- Turhanlı, Ö. (2019). *Türk Siyasal Hayatındaki Gelişmelerin Politik Mizaha Yansıması: 'Akbaba Dergisi' Örneği (1922-1977)*. Afyon: Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk, T. (2015). *Türk Siyasal Hayatında Politik Mizah*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkeş, A. (1975). *Türkiye'nin Meseleleri*. İstanbul: Kutluğ Yayınları.
- Uzun, T. (2020). “Türk Siyasal Hayatında Milliyetçi Hareket Partisi”. Tefrik Erdem (ed.) *Milliyetçilik*. İstanbul: Otorite Yayınları. 329-351
- Veren, E. (2018), “IX. Yüzyıl Öncesi Türk Kültürel Belleğinde Mizahın İzleri”. *Millî Folklor Dergisi*. (119): 114-126.
- Zengin, E. (2021). *Akıncılar Hareketi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

ETİK: Bu makale, yazarın başvuru aşamasındaki beyanına göre; araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ETHIC: This article has been prepared in accordance with research and publication ethics, according to the author's statement at the application stage.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Yazarın başvuru aşamasındaki beyanına göre; çalışmanın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.

CONFLICT OF INTEREST AND FINANCIAL CONTRIBUTION DECLARATION: According to the author's statement at the application stage; There is no financial contribution or other conflict of interest possibility (potential) and relationship area that should be known about the objectivity of the study.

Bu eser Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

AMAÇ-KAPSAM

Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi-Journal of Nationalism Studies (MAD-JNS) akademik ve bilimsel olan Milliyetçilik ve Milliyetçilik Teorileri üzerine yapılan araştırma, inceleme, kritik ve çeviri makaleleri yayınlayan, hakemli, açık erişimli uluslararası bir dergidir.

Dergi, farklı üniversitelerde görev yapan akademisyenlerin girişimleri sonucunda ortaya çıkan bilimsel bir yayındır. Nisan ve Ekim ayları olmak üzere yılda iki defa yayınlanır. Derginin dili Türkçe ve İngilizcedir.

Derginin temel amacı, disiplinler arası yaklaşımlar ve sosyal bilimlere ait tüm alanlarda milliyetçilik olgusuna yönelik bilimsel ve etik niteliği yüksek orijinal makaleleri yayınlamak ve tüm Dünya'da bu kapsamdaki yayınlara iyi bir örnek teşkil etmektir.

Derginin misyonu, kapsamıyla ilgili makaleler yayınlayarak dünyaya dağıtmak ve bu kapsama yönelik araştırmalar yapan akademisyenleri bir araya getirmektir.

YAZIM KURALLARI

YAZARLAR İÇİN BİLGİ

-Etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay çalışmada belirtilmeli ve belgelendirilmelidir. İzinle ilgili bilgilere makalenin yöntem bölümünde ve ayrıca ilk/son sayfasında yer verilmelidir. Olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur formunun imzalatıldığına dair bilgiye makalede yer verilmesi gereklidir.

-Makalenin araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmış ifade edilmeli, makale sonunda araştırmacılar; katkı oranı beyanı, varsa destek ve teşekkür beyanı, çıkar çatışması beyanı ve finansal destek beyanı vermelidir.

1. Genel Kurallar

a. Makalelerin, daha önce başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere kabul edilmemiş olması gerekir. Makale, bildiri, yüksek lisans veya doktora tezinden üretilmiş ise mutlaka makalenin ilk sayfasında Türkçe ve İngilizce olarak belirtilmelidir. Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiğinde Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi ilk yayınlama haklarına sahip olacaktır. Yayın Kurulunun, makale kabulü konusunda hem içerik hem de biçim bakımından nihai karar hakkı saklıdır.

b. Dergiye gönderilen yazılar Yayın Kurulunca ilk değerlendirilme yapıldıktan sonra iki hakeme gönderilecek, hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, rapor çerçevesinde düzeltilmesine, yazının geri çevrilmesine ya da üçüncü bir hakeme gönderilmesine karar verilecek ve durum yazara en kısa sürede bildirilecektir. Yayımlanmayan yazılar yazara geri gönderilmeyecektir.

c. Yazardan revizyon istenmesi durumunda, minör revizyonun 2, majör revizyonun ise 4 hafta içerisinde tamamlanarak makalenin dergiye ulaştırılması gerekmektedir.

ç. Milliyetçilik Araştırmaları Dergisinin yazı dili Türkçe olmakla birlikte, İngilizce çalışmalar da yayımlanmaktadır. Yazı bu dillerden hangisinde yazılmış olursa olsun en az 150, en çok 200 sözcükten oluşan Türkçe ve İngilizce özetler yazıya eklenerek gönderilmelidir. Aynı şekilde, hangi dilde yazılmış olursa olsun yazının başlığının Türkçe ve İngilizce olarak yazıya eklenmesi, ayrıca yine Türkçe ve İngilizce olarak 5 anahtar sözcüğün belirtilmesi gerekmektedir. (Bkz. Kapak Dosyası-Ana Makale Dosyası)

d. Milliyetçilik Araştırmaları Dergisinde “Kitap İncelemeleri”ne ve “Çeviri Yazı”lara da yer verilir.

e. Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi’ne gönderilen yazıların yazım bakımından son denetimlerinin yapılmış olduğu kabul edilmektedir. Yazı teslim edildikten sonra baskı düzeltmeleri için ayrıca yazara gönderilmeyecektir. Bu nedenle yazım yanlışlarının olağanın üzerinde olması yazının geri çevrilmesi için yeterli görülecektir.

f. Yazarlara telif ücreti ödenmemektedir.

g. Yazılar <https://dergipark.org.tr/madergisi> adresi üzerinden gönderilmelidir.

ğ. Bir adet dergi yazara ücretsiz olarak gönderilecektir.

2. Kapak Dosyası-Ana Makale Dosyası

Çalışmalarını dergimize gönderen yazarlardan, Ana Makale Dosyası ve Kapak Dosyası talep edilmektedir. Hakem değerlendirme sürecinin gecikmeye uğramaması ve derhal sürecin başlatılabilmesi için yazarların dosyalarını aşağıda belirtildiği şekilde yüklemesi önem arz etmektedir.

a. Kapak Dosyası

Kapak dosyasına öncelikle; Türkçe ve İngilizce başlık yazılmalı, Türkçe ve İngilizce özet ile birlikte anahtar kelimeler eklenmelidir. Başlığın altına sağ tarafa yazarın adı yazılmalı, birden çok yazarlı çalışmalarda virgül kullanılarak yazar adları yan yana yazılmalı, akademik unvan belirtilmemelidir. Yazarların akademik unvanı, çalıştığı kurum (üniversite, fakülte, bölüm veya diğer) adları

ve ORCID numaraları (<https://orcid.org/>) * simgesi kullanılarak dipnot olarak eklenmelidir.

b. Ana Makale Dosyası

Milliyetçilik Araştırmaları Dergisinde kör hakemlik uygulaması yürütülmektedir. Bu nedenle hakem değerlendirme sürecinin tüm aşamalarında ana makale dosyasında yazarlara ait kurum, kimlik ve unvan bilgisi yer almamalıdır.

3. Yazım Kuralları

a. Çalışmalarda Türk Dil Kurumunun İmla Kılavuzu'na uyulması tavsiye edilmektedir.

b. Kâğıt boyutu; özel boyut, genişlik 16 cm, yükseklik 24 cm olmalıdır. Kenar boşlukları üst 3.5 cm, alt 2.5 cm, sağ 2.5 ve sol 2 cm, cilt payı 0 cm olacak şekilde düzenlenmelidir.

c. Çalışmalar Word programına göre 11 punto (dipnotlar 9 punto), Book Antiqua yazı karakteriyle, girinti ilk satır 1 cm, aralık önce 0 nk, sonra 8 nk ve tek satır aralığında yazılmalıdır.

ç. Başlıklar, "1. 2. 3.; 1.1., 1.2.; 1.2.1." şeklinde oluşturulmalı ve 1 cm içeriden başlamalıdır. Birinci derece başlıklarda (YÖNTEM ve BULGULAR dahil) yer alan tüm harfler büyük harfle koyu yazılmalıdır: GİRİŞ, 1. BAŞLIK, 2. BAŞLIK, SONUÇ; KAYNAKÇA gibi. İkinci, üçüncü ve dördüncü derece başlıklarda yer alan kelimelerin sadece ilk harfleri büyük harfle başlatılmalı ve koyu yazılmalıdır.

d. Tablo, şekil ve resimlere numara verilmeli ve adlandırılmalıdır. Kaynakları, kaynakça kurallarına uygun biçimde, tablo adları üstte, şekil ile resim adları ise altta verilmelidir. Tüm tablo, şekil ve resimler sayfa kenarlıklarına uygun bir şekilde düzenlenmelidir.

4. Atıflar, Dipnot ve Kaynakça

Dergiye gönderilen çalışmalar "Chicago atıf ve referans stili" veya "APA 6" kurallarına göre hazırlanmalıdır.

a. CHİCAGO (DİPNOT) YÖNTEMİ:

Bilimsel çalışmada kullanılan kaynakların künyesi dipnot olarak sayfa altında gösterilir. İstifade edilen kaynakların ilk ve daha

sonra gösterilmesi aşağıdaki örneklere uygun olarak verilmelidir. Dipnotlarda eser künye bilgileri VİRGÜL; Kaynakçada ise NOKTA ile ayrılmalıdır.

Kitap:

a) Tek Yazarlı:

1. Halil İnalçık, Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adâlet, Kronik Kitap, İstanbul 2016, s. 159.

2. İnalçık, Osmanlı'da Devlet..., s. 211-225.

1. Bilal N. Şimşir, Ege Sorunu, TTK, C. 2, Ankara 1989, s. 558.

2. Şimşir, Ege Sorunu, C. 2, 560.

Kaynakçada:

İnalçık, Halil. Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adâlet. Kronik. İstanbul 2016.

Şimşir, Bilal N. Ege Sorunu. TTK. C. 2. Ankara 1989.

b) İki Yazarlı:

1. Ali Ayata ve Gökberk Yücel, Yeni Küresel Düzendeki Türk Dış Politikasının Kimlik Arayışı, Nobel, Ankara 2015, s. 58.

2. Ayata ve Yücel, Yeni Küresel Düzendeki..., s. 65-70.

1. Mehmet Kaan Çalen ve Halûk Kayıcı, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Modern Türk Düşüncesinde Milliyetçilik, Bilgeoğuz, İstanbul 2014, s. 13.

2. Çalen ve Kayıcı, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Modern..., s. 21.

Kaynakçada:

Ayata, Ali ve Gökberk Yücel. Yeni Küresel Düzendeki Türk Dış Politikasının Kimlik Arayışı. Ankara: Nobel. 2015.

Çalen, Mehmet Kaan ve Halûk Kayıcı. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Modern Türk Düşüncesinde Milliyetçilik. İstanbul: Bilgeoğuz. 2014.

c) Üç ve Daha Çok Yazarlı:

1. Mehmet Akif Okur v. dğr., *Avrasya Paradoksu Beklentiler ve Endişeler*, Nobel, Ankara 2013, s. 101.

2. Okur v. dğr., *Avrasya Paradoksu...*, s. 125.

1. Faruk Önal v. dğr., *Harb Mecmû'ası (Kasım 1915-Haziran 1918)*, TTK, Ankara 2019, s. 208.

2. Önal v. dğr., *Harb Mecmû'ası...*, s. 241.

Kaynakçada:

Okur, Mehmet Akif, Reha Yılmaz, Galip Çağ, Hatice Yazgan ve Sedat Demirci. *Avrasya Paradoksu Beklentiler ve Endişeler*. Nobel. Ankara 2013.

Önal, Faruk, Selman Soydemir, Kemal Erkan, Ahmet Temiz, Ömer Faruk Yılmaz ve Ahmet Uçar. *Harb Mecmû'ası (Kasım 1915-Haziran 1918)*. TTK. Ankara 2019.

d) Çeviri:

1. Liah Greenfeld, *Milliyetçilik Moderniteye Giden 5 Yol*, çev. Abdullah Yılmaz, Alfa, İstanbul 2017, s. 75.

2. Greenfeld, *Milliyetçilik Moderniteye...*, s. 98.

1. Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 2019, s. 321.

2. Ostrogorsky, *Bizans Devleti...*, s. 333.

Kaynakçada:

Greenfeld, Liah. *Milliyetçilik Moderniteye Giden 5 Yol*. çev. Abdullah Yılmaz. Alfa. İstanbul 2017.

Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*. çev. Fikret Işıltan. TTK. Ankara 2019.

e) Kitap Bölümü veya Diğer Kısımlar:

1. Murat Baç, "Epistemoloji", *Çağdaş Epistemolojiye Giriş* içinde, haz. Nebi Mehdiyev, İnsan, İstanbul 2011, s. 22.

2. Baç, "Epistemoloji", s. 29.

1. İbrahim Şirin, "Türkiye'de Zihniyet Tarihçiliği ve Sabri Ülgener", Türk Tarihçileri içinde, ed. Ahmet Şimşek, Pegem, Ankara 2016, s. 241.

2. Şirin, "Türkiye'de Zihniyet Tarihçiliği...", s. 242-243.

Kaynakçada:

Baç, Murat. "Epistemoloji". Çağdaş Epistemolojiye Giriş içinde. Haz. Nebi Mehdiyev. İnsan. İstanbul 2011. s. 21-48.

Şirin, İbrahim. "Türkiye'de Zihniyet Tarihçiliği ve Sabri Ülgener". Türk Tarihçileri içinde. Ed. Ahmet Şimşek. Pegem. Ankara 2016. s. 239-257.

MAKALE:

a) Matbu:

1. Yusuf Ziya Bölükbaşı, "Türk Milliyetçiliğinde Antisemitizm: Hüseyin Nihal Atsız Yazıları Üzerine Bir İnceleme", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 20, S. 2 (Aralık 2019). s. 318.

2. Bölükbaşı, "Türk Milliyetçiliğinde Antisemitizm:...", s. 319.

1. Bülent Yıldırım, "Resmi Nüfus Sayımlarına Göre Bulgaristan'da Türk Nüfusu (1878 - 1934)", Türk Dünyası Araştırmaları, C. 109, S. 214 (Ocak-Şubat 2015)s. 94.

2. Yıldırım, "Resmi Nüfus Sayımlarına Göre Bulgaristan'da...", s. 95-99.

Kaynakçada:

Bölükbaşı, Yusuf Ziya. "Türk Milliyetçiliğinde Antisemitizm: Hüseyin Nihal Atsız Yazıları Üzerine Bir İnceleme". Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C. 20, S. 2 (Aralık 2019). s. 293-320.

Yıldırım, Bülent. "Resmi Nüfus Sayımlarına Göre Bulgaristan'da Türk Nüfusu (1878 - 1934)". Türk Dünyası Araştırmaları. C. 109, S. 214 (Ocak-Şubat 2015). s. 93-108.

b) Online:

1. Nikolina Kunic, “Hırvat Lider Franjo Tudjman ve Neoklasik Yaklaşım İle Analizi”, Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, C. 1, S. 1 (Nisan 2019), s. 18, erişim 02 Ocak 2020, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/691744>.

2. Kunic, “Hırvat Lider Franjo Tudjman...”, s. 23.

Kaynakçada:

Kunic, Nikolina. “Hırvat Lider Franjo Tudjman ve Neoklasik Yaklaşım İle Analizi”. Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi. C. 1, S. 1 (Nisan 2019). s. 17-33. Erişim 02 Ocak 2020. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/691744>.

ANSİKLOPEDİ MADDESİ:

1. M. Orhan Okay, “Ziya Gökalp”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV, C. 14, Ankara 1996, s. 126.

2. Okay, “Ziya Gökalp”, s. 127.

Kaynakçada:

Okay, M. Orhan. “Ziya Gökalp”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. TDV. C. 14. Ankara 1996, s. 124-128.

TEZ:

1. Gamze Yıldız Erduran, “Online Müşteri Şikayetlerinin Veri Madenciliği ile İncelenmesi” (Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, 2017), s. 100.

2. Erduran, “Online Müşteri Şikayetlerinin...”, s. 110.

1. Emin Ünsal, “Girit’in Türk Hakimiyetinden Çıkışı” (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2009), s. 43.

2. Ünsal, “Girit’in Türk Hakimiyetinden Çıkışı”, s. 61-71.

Kaynakçada:

Erduran, Gamze Yıldız. “Online Müşteri Şikayetlerinin Veri Madenciliği ile İncelenmesi”. Doktora Tezi. Trakya Üniversitesi. 2017.

Ünsal, Emin. "Girit'in Türk Hakimiyetinden Çıkışı". Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi. 2009.

KURUM YAYINLARI:

1. Rüşumat Müdüriyeti, Ticâret-i Hâriciye İstatistik Mecmuası, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1917, s. 15.

2. Rüşumat Müdüriyeti, Ticâret-i Hâriciye..., s. 17.

Kaynakçada:

Rüşumat Müdüriyeti. Ticâret-i Hâriciye İstatistik Mecmuası. Matbaa-i Âmire, İstanbul 1917.

b. APA 6-METİN İÇİ KAYNAK GÖSTERİMİ

Kitap:

a) Tek Yazarlı Çalışmalar:

(Meriç, 1978: 70).

Kaynakçada:

Meriç, C. (1978), Mağaradakiler. İstanbul: İletişim Yayınları.

Makale:

(Çalen, 2017: 228).

Kaynakçada:

Çalen, M. K. (2017), "II. Meşrutiyet Döneminde İki Farklı Cengiz Han Tasavvuru", Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 13 (4): 227-254.

Aynı yazarın, aynı yıl birden fazla eserine atıf yapılması durumunda: (Meriç, 1978a: 70; 1978b: 99).

b) İki yazarlı kitaplar ve makaleler:

Kitap:

(Şimşek ve Yalı, 2019: 35).

Kaynakçada:

Şimşek, A. ve Yalı, S. (2019), Gerçekte(n) Öyle mi Olmuş?, İstanbul: Yeniinsan.

Makale:

(Bölükbaşı ve Yücel, 2011: 103).

Kaynakçada:

Bölükbaşı, Y. Z. ve Yücel, G. (2011), “Cumhuriyetin Ötekisi Olarak Geleneksel Milliyetçilik ve Türk Ocaklarının Kapatılması”, Akademik Bakış e-Dergi, (26): 103-117.

c) İkiiden çok yazarlı kitaplar ve makaleler:

Kitap:

(Eldem vd., 2012: 58).

Kaynakçada:

Eldem, E., Goffman, D. ve Masters, B. (2012), Doğu İle Batı Arasında Osmanlı Kenti: Halep, İzmir ve İstanbul, (çev. Sermet Yalçın), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Makale:

İkiiden çok yazarlı makaleler de yukarıdaki örneğe göre hazırlanmalıdır.

ç) Kurum yayınları:

Metin içinde:

(DİE, 1995: 45).

Kaynakçada:

DİE (1995), 19. Yüzyılda Osmanlı Dış Ticareti (Ankara).

d) İnternet Kaynakları:

Metin içinde:

(Okur, 2013).

Kaynakçada:

Okur, M. A. (2013), “Büyük Ortadoęu Fırtınası ve Türkiye”,
[https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/makifokur/
2013/10/26/buyuk-ortadogu-firtinasi-ve-turkiye](https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/makifokur/2013/10/26/buyuk-ortadogu-firtinasi-ve-turkiye), (15.06.2010).

Atıf dışındaki açıklamalar için dipnot kullanılmalıdır.

YAYIN POLİTİKASI

1. Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, farklı üniversitelerde görev yapan akademisyenlerin girişimleri sonucunda ortaya çıkan bilimsel bir yayındır. Nisan ve Ekim ayları olmak üzere yılda iki defa yayınlanır. Derginin dili Türkçe ve İngilizcedir.

2. Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, yayınlanan araştırmayı okuyuculara ücretsiz olarak ulaştırma ilkesini benimsemekte ve içeriğine anında açık erişim sağlamaktadır. Açık Erişim Politikası, Budapeşte Açık Erişim Girişimi'nin (BOAI) kurallarına dayanmaktadır.

3. Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, yayınlanan makalelere Creative Commons Attribution (CC BY NC) lisansını uygulamaktadır. Makalenizi yayınlanmak üzere gönderirseniz, CC-BY-NC lisansının çalışmanıza uygulanmasını kabul etmiş olursunuz.

4. Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi'ne yayınlanmak üzere gönderilen çalışmalarda, EASE (The European Association of Science Editors) tavsiyeleri ile COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartları dikkate alınır.

5. Etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay çalışmada belirtilmeli ve belgelendirilmelidir. İzinle ilgili bilgilere makalenin yöntem bölümünde ve ayrıca ilk/son sayfasında yer verilmelidir. Olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur formunun imzalatıldığına dair bilgiye makalede yer verilmesi gereklidir.

6. Makalenin araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlandığı ifade edilmeli, makale sonunda araştırmacılar; katkı oranı beyanı, varsa destek ve teşekkür beyanı, çıkar çatışması beyanı ve finansal destek beyanı vermelidir (Başvuru esaslarından biri de bu beyanın onaylanmasıdır.)

7. Makale yazarı, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/madergisi> linkini kullanarak makalesini sistem üzerinden yüklemelidir.

8. Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi tematik özellikte bir dergidir. Yayınlanmak üzere gönderilen tüm makaleler öncelikle dergiye uygunluğu, özgünlükleri, metodolojisi, önemi, kalitesi ve etik yapısı açısından incelenir.

9. Tüm editörlük ve hakem değerlendirme süreci birbirini izleyen adımlara bölünebilir:

- Makaleye editör atanması,
- Atanan editör tarafından gelen çalışmanın dergiye uygunluğu üzerine ilk inceleme [reddetme veya ileri değerlendirme]
- Benzerlik kontrolü [reddetme veya ileri değerlendirme]
- Yazım ve Dil Editörleri tarafından inceleme [revizyon veya ileri değerlendirme]
- Çift taraflı kör hakemlik uygulamasına göre hakemlerin atanması [revizyon, reddetme veya kabul]
- Hakem raporlarından birinin olumlu, diğerinin olumsuz olduğu durumlarda da yazı üçüncü bir hakeme gönderilir.
- Hakemler tarafından düzeltme istenen makaleler yazarlarına geri gönderilir. İstenen sürede geri dönmeyen yazarların çalışmaları yayından düşürülür.
- Değerlendirme süreci tamamlanan araştırmalar, yayın programına göre izleyen ilk sayıda yayınlanır.
- Yayınlanan makaleler için yazar/yazarlara telif ücreti ödenmez.
- Editör atanması ve ilk inceleme genellikle birkaç gün içinde yapılır. Yazım ve dil kontrol süreci genellikle 2 hafta, hakem raporlarının tamamlanması ise 2-4 hafta sürebilir. Yazarlara revizyon için verilen süre 2 haftadır.
- Gönderimin ardından yazarların sırasının değiştirilmesi, yazar adlarının silinmesi veya eklenmesine yönelik talepler dergi editörlerinin onayına tabidir. Bu talebi içeren ve tüm yazarların imzaladığı uygun bir dilekçe ile başvuru yapılmalıdır.

- Bir makalenin geri çekilmesine yalnızca en zorlayıcı ve kaçınılmaz nedenlerle izin verilecektir. Bir makalenin geri çekilebilmesi için tüm yazarlar tarafından imzalanmış bir geri çekme yazısının derginin iletişim adresini gönderilmesi gerekmektedir. Yazar(lar), bu hususta uygun bir bildirim alana kadar yazılarının geri çekilmiş olduğunu varsaymamalıdır.

10. İntihal ciddi bir problem ve bilimsel araştırmayı etkileyen en yaygın etik sorundur. Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi hiçbir şekilde intihale izin vermez. Tematik özellikteki dergide intihal kontrolü editörler ve intihal yazılımları ile yapılmaktadır. Dergimiz, %15'in altında intihal oranına sahip olan çalışmalarını kabul etmektedir. %15 oranının üzerindeki benzerlik durumunda Hakem Değerlendirmesi yapılmadan çalışmalar reddedilir.

11. İtiraz ve şikayetler Editör Kurulu tarafından COPE yönergeleri kapsamında ele alınmaktadır. İtirazlar, makalenin bilimsel içeriğine dayanmalıdır. İtiraz ve şikayete ilişkin nihai karar Baş Editör tarafından verilir. Yazarlar, itiraz ve şikayetleri için dergi@milliyetcilikarastirmalari.com adresinden e-posta yoluyla iletişime geçmelidir.

MAKALE YAYIN İLKELERİ VE DEĞERLENDİRME SÜRECİ

1. Makale dergiye gönderilmeden önce "Yazım Kuralları", "Yayın Politikası", "Telif Hakları", "Yazarların Sorumlulukları", "Açık Erişim Politikası" ve "Lisans Şartları" kısımlarını incelemeniz önerilir.

2. Makale değerlendirme süreci aşağıda belirtildiği gibidir.

- Makaleye editör atanması,
- Atanan editör tarafından gelen çalışmanın dergiye uygunluğu üzerine ilk inceleme [reddetme veya ileri değerlendirme]
- Benzerlik kontrolü [reddetme veya ileri değerlendirme]
- Yazım ve Dil Editörleri tarafından inceleme [revizyon veya ileri değerlendirme]
- Çift taraflı kör hakemlik uygulamasına göre hakemlerin atanması [revizyon, reddetme veya kabul]
- Hakem raporlarından birinin olumlu, diğerinin olumsuz olduğu durumlarda da yazı üçüncü bir hakeme gönderilir.
- Hakemler tarafından düzeltme istenen makaleler yazarlarına geri gönderilir. Yazarlara revizyon için verilen süre minör revizyon için 2, majör revizyon için 4 haftadır. Belirtilen sürede geri dönmeyen yazarların çalışmaları yayından düşürülür.
- Değerlendirme süreci tamamlanan araştırmalar, yayın programına göre izleyen ilk sayıda yayınlanır.
- Yayınlanan makaleler için yazar/yazarlara telif ücreti ödenmez.
- Editör atanması ve ilk inceleme genellikle birkaç gün içinde yapılır. Yazım ve dil kontrol süreci genellikle 2 hafta, hakem raporlarının tamamlanması ise 2-4 hafta sürebilir.
- Gönderimin ardından yazarların sırasının değiştirilmesi, yazar adlarının silinmesi veya eklenmesine yönelik talepler dergi editörlerinin onayına tabidir. Bu talebi içeren ve tüm yazarların imzaladığı uygun bir dilekçe ile başvuru yapılmalıdır.
- Bir makalenin geri çekilmesine yalnızca en zorlayıcı ve kaçınılmaz nedenlerle izin verilecektir. Bir makalenin geri çekilebilmesi için tüm yazarlar tarafından imzalanmış bir geri çekme yazısının

AMAÇ-KAPSAM, YAZIM KURALLARI, YAYIN POLİTİKASI, MAKALE YAYIN İLKELERİ VE DEĞERLENDİRME SÜRECİ, TELİF HAKLARI, YAYIN ETİĞİ VE YANLIŞ UYGULAMA BİLDİRGESİ, MAKALE İŞLEME (APC) VE GÖNDERME ÜCRETİ, YAYINLANAN ÇALIŞMALARIN İSTATİSTİKLERİ, AÇIK ERİŞİM POLİTİKASI, DERGİ LİSANS ŞARTLARI

derginin iletişim adresini gönderilmesi gerekmektedir. Yazar(lar), bu hususta uygun bir bildirim alana kadar yazılarının geri çekilmiş olduğunu varsaymamalıdır.

TELİF HAKLARI

• Yazarlar telif hakkı dahil olmak üzere makaleye ait tüm imtiyaz ve diğer mülkiyet haklarını elinde tutar.

• Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, yayınladığı makalelere Creative Commons Attribution (CC-BY-NC) lisansını uygulamaktadır.

• Makalenizi yayınlanmak üzere gönderirseniz, CC-BY-NC lisansının çalışmanıza uygulanmasını kabul edersiniz. (Bakınız: [Lisans Şartları](#)).

• Dergide yayınlanan makalelere telif hakkı ödenmez.

• Yazar(lar) makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını, çalışma ile ilgili tüm yasal ve etik izinleri aldığını ve etik kurallara uygun hareket ettiğini taahhüt eder. (Başvuruda onay alınır)

• Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanan makalelerde ifade edilen herhangi bir olgusal yanlışlık veya görüş yazarın kendisine aittir ve dergimizin bilgi, görüş veya bakış açısını yansıtmayabilir. Yazar(lar), telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslarca istenecek hak talebi veya açılacak davalarda Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun kendilerine ait olduğunu taahhüt eder. (Başvuruda onay alınır)

YAYIN ETİĞİ VE YANLIŞ UYGULAMA BİLDİRGESİ

Bu bildirge Committee on Publication Ethics'in "Code of Conduct and Best-Practice Guidelines for Journal Editors - 2011" kuralları ve Bilimsel Yayıncılıkta Şeffaflık ve En İyi Uygulama İlkeleri, Sürüm 3 esas alınarak hazırlanmıştır.

a) Editörün Sorumlulukları: Dergi editörü yapılan başvuruların uygunluğuna ve yayınlanıp yayınlamayacağına karar verir. Editör bu kararı verirken yazar veya yazarların ırkı, cinsiyeti, inancı, uyruğu, politik görüşüne göre değil gönderinin derginin yayın politikası ile uygunluğu, orijinalliği ve önemine göre karar verir. Dergi editörü başvuru ile ilgili kişisel bilgileri üçüncü kişilerle (hakemler, bilim kurulu üyeleri, yayıncı vs.) paylaşamaz. Editör veya hakemler reddedilen veya yayın aşamasında olan başvurularda yer alan bilgi ve belgeleri yazarın yazılı izni olmadan kendi araştırmalarında kullanamazlar.

b) Hakemlerin Sorumlulukları: Hakemler başvurunun yayına uygunluğu kontrol konusunda yayın kuruluna destek olurlar. Hakemler, gönderilen çalışmayı değerlendirirken adil, tarafsız ve yapıcı olmaya çalışmalıdır. Hakemler başvuruların geliştirilmesi ve olası hataların giderilmesi için yazarlara önerilerde bulunurlar. Hakemler incelenmek üzere gönderilen başvurusu konusunda kendini yetersiz hissettiklerinde veya incelemeyi zamanında yetiştiremeyecekleri durumlarda editörü bilgilendirmek zorundadır. Hakemler başvurularda yer alan bilgi ve fikirlerin güvenliğini sağlamakla yükümlüdürler. Bunları üçüncü kişilerle paylaşamaz veya kendi araştırmalarında kullanamazlar.

c) Yazarların Sorumlulukları: Sahte/hileli verilere dayanan çalışmalar kabul edilemez. Yazarlar, verilerin doğruluğunu ve özgünlüğünü garanti etmelidir. Eğer çalışma insan ögesini içinde bulunduruyorsa, uygun kurumsal otoritelerden onay alınmalı ve çalışmaya katılmış insanların izni alınmalıdır. Çalışmada kullanılan 3. kişilere ait ve telif hakkına haiz "veri toplama aracı, tablo, grafik, harita ve diğer görseller" için ilgili kurum veya kişi(ler)den yazılı izin alınmalıdır. Makale gönderim sürecinde Başvuru Listesinde ifade edilen ve makaleyi gönderen sorumlu yazar tarafından

kabul edilen şartlar diğer yazarlar tarafından da kabul edilmiş sayılır. Makaleye anlamlı bir katkısı olan tüm yazarlar, çalışmaya ortak yazar olarak dâhil edilmelidir. Katkısı olmayan kişilerin ortak yazar listesine dâhil edilmesi uygun değildir ve bu duruma müsamaha edilmeyecektir. Yazarlar dergimizin hakem ve editörleri tarafından önerilen makul yenilemeleri yapmayı kabul etmelidirler. Eğer yazar, kabul edilebilir nedenler olmadan yenilemeleri yapmayı reddederse, gönderilmiş olan makale reddedilecektir. Bütün yazarların, gönderilen makaledeki her hatayı düzeltmeleri ve doğru olmayan bilgileri geri çekmeleri gerekir.

Kaynaklar:

Committee on Publication Ethics (COPE). (2011, March 7). Code of Conduct and Best-Practice Guidelines for Journal Editors.

http://publicationethics.org/files/Code_of_conduct_for_journal_editors_Mar11.pdf

Bilimsel Yayıncılıkta Şeffaflık Ve En İyi Uygulama İlkeleri, Sürüm 3.

<https://blog.doaj.org/2018/01/15/principles-of-transparency-and-best-practice-in-scholarly-publishing-version-3/>

MAKALE İŞLEME (APC) VE GÖNDERME ÜCRETİ

- Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, yazarlardan gönderi, işleme veya yayın için herhangi bir ücret almaz.
- Kaliteli yayını teşvik için kâr amacı olmayan bir girişimdir.
- Dergi, tüm makalelerin tam metinlerine anında ücretsiz erişim sağlar.

YAYINLANAN ÇALIŞMALARIN İSTATİSTİKLERİ

Dönem	Araştırma Makalesi	Çeviri Makale	Kitap İncelemesi
Nisan 2019	2	1	2
Ekim 2019	4	-	2
Nisan 2020	6	-	2
Ekim 2020	4	-	2
Nisan 2021	6	-	1
Ekim 2021	3	-	-
Ret Makaleler	16	-	-
Geri Çekilenler	10		

AÇIK ERİŞİM POLİTİKASI

• Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi (MAD), yayınlanan araştırmayı okuyuculara ücretsiz olarak ulaştırma ilkesini benimsemekte ve içeriğine anında açık erişim sağlamaktadır.

• Açık Erişim Politikası, Budapeşte Açık Erişim Girişimi'nin (BOAI) kurallarına dayanmaktadır.

DERGİ LİSANS ŞARTLARI

Lisans Şartları

- Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, yayınladığı makalelere Creative Commons Attribution (CC-BY-NC) lisansını uygulamaktadır.
- Makalenizi yayınlanmak üzere gönderirseniz, CC-BY-NC lisansının çalışmanıza uygulanmasını kabul edersiniz.
- Daha fazla bilgi için bakınız:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legal-code.tr>

MİLLİYETÇİLİK

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ · JOURNAL OF NATIONALISM STUDIES

CİLT 3 SAYI 2 · VOLUME 3 ISSUE 2 / EKİM · OCTOBER 2021 / ISSN 2667 - 4459

